

Lokalna Strategia Rozwoju na lata 2023-2027

STOWARZYSZENIE LOKALNA GRUPA DZIAŁANIA „KRAINA RAWKI”

Spis Treści

Rozdział I - Charakterystyka partnerstwa lokalnego	3
Nazwa LGD i forma prawna	3
Opis procesu tworzenia partnerstwa	3
Opis struktury LGD.....	6
Skład organu decyzyjnego	6
Charakterystyka rozwiązań stosowanych w procesie decyzyjnym	6
Dokumenty regulujące funkcjonowanie LGD	7
Rozdział II - Charakterystyka obszaru i ludności objętej wdrażaniem LSR	9
Opis obszaru LSR.....	9
Mapa obszaru objętego LSR	13
Opis spójności (społecznej, gospodarczej i środowiskowej) obszaru LSR	14
Rozdział III - Partycypacyjny charakter LSR.....	19
Zaangażowane strony i wykorzystane metody angażowania	19
Dane z konsultacji społecznych i wyniki przeprowadzonej analizy wniosków	23
Interesariusze zaangażowani w tworzenie LSR i utrzymanie zaangażowanie lokalnej społeczności na etapie wdrażania LSR.....	27
Wzmocnienie partnerskiej współpracy członków LGD we wdrażaniu LSR.....	28
Rozwinięcie współpracy pomiędzy podmiotami z obszaru LGD i zwiększenia zainteresowania realizacją projektów partnerskich.	30
Rozdział IV - Analiza potrzeb i potencjału LSR.....	31
Analiza potrzeb rozwojowych i potencjałów obszaru wdrażania LSR	31
Grupy docelowe szczególnie istotne z punktu widzenia LSR	35
Analiza możliwości wsparcia przez LGD lokalnych i ponadlokalnych inicjatyw.....	38
Rozdział V Spójność, komplementarność i synergia.....	40
Opis zgodności i komplementarności LSR z innymi dokumentami planistycznymi/ strategiami.....	40
Sposób integrowania różnych sektorów, partnerów, zasobów i branż działalności gospodarczej.....	44
Rozdział VI Cele i wskaźniki.....	47
Powiązanie celów z wynikami analizy potrzeb i potencjału obszaru	48
Przedstawienie celów z podziałem na źródła finansowania.	49
Przedstawienie przedsięwzięć realizowanych w ramach RLKS.	49
Wskaźniki.....	51
Rozdział VII Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru	53
Ogólna charakterystyka wewnętrznej organizacji pracy LGD	53
Sposób ustanawiania i zmiany kryteriów.	55
Innowacyjność i inkluzyjność w kryteriach wyboru operacji.....	56
Rozdział VIII Plan działania.....	58
Rozdział IX Budżet LSR	62
Rozdział X - Monitoring i ewaluacja.....	63
Opis procesu monitorowania i ewaluacji.	63
Sposób wykorzystania wyników z ewaluacji i analizy danych monitoringowych.....	66
Wykaz wykorzystanej literatury	66

Rozdział I - Charakterystyka partnerstwa lokalnego

Nazwa LGD i forma prawna

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Kraina Rawki” swoim zasięgiem obejmuje obszar dziesięciu gmin położonych na terenie powiatów: rawskiego, skierniewickiego, tomaszowskiego i żyrardowskiego. Stowarzyszenie LGD „Kraina Rawki” zostało utworzone 10 marca 2006 roku uchwałą Zebrania Założycielskiego i w dniu 14 kwietnia 2006 roku zostało wpisane do rejestru stowarzyszeń prowadzonego przez Sąd Rejonowy dla Łodzi-Śródmieścia w Łodzi, Krajowy Rejestr Sądowy pod numerem 0000255294. Jest stowarzyszeniem nie prowadzącym działalności gospodarczej. Nadzór nad LGD „Kraina Rawki”, zgodnie z przepisami ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności sprawuje Marszałek Województwa Łódzkiego

Opis procesu tworzenia partnerstwa

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Kraina Rawki” zostało powołane z inicjatywy lokalnych liderów, działaczy społecznych, przedsiębiorców i przedstawicieli samorządów pięciu sąsiadujących gmin: (Biała Rawska, Cielądz, Kowiesy, Rawa Mazowiecka i Regnów) na zebraniu założycielskim w dniu 10 marca 2006 roku, uchwałą Zebrania Założycielskiego. Od tego czasu LGD „Kraina Rawki” nieustannie aktywizuje społeczności lokalne do wspólnego działania na rzecz rozwoju obszarów wiejskich oraz poprawy jakości życia mieszkańców.

Proces budowania partnerstwa rozpoczęto od spotkań informacyjnych z mieszkańcami, których celem było opracowanie Zintegrowanej Strategii Rozwoju Obszarów Wiejskich dla gmin Biała Rawska, Cielądz, Kowiesy, Rawa Mazowiecka i Regnów. W trakcie realizacji I Schematu Programu została uruchomiona strona internetowa, na której na bieżąco zamieszczano najważniejsze informacje dotyczące budowania Lokalnej Grupy Działania. Lokalni liderzy, aktywnie działający na rzecz zawiązania partnerstwa, zadbali o to, aby w spotkaniach brali udział przedstawiciele wszystkich sektorów, tj. publicznego, społecznego oraz gospodarczego. Na spotkania zostali zaproszeni również prelegenci z Fundacji Programów Pomocy dla Rolnictwa FAPA tj. Instytucji Wdrażającej Pilotażowy Program Leader+ w Polsce, którzy wyjaśnili uczestnikom podstawowe założenia inicjatywy Leader oraz przedstawili szanse dla obszaru pięciu gmin wynikające z programu Leader+. Zbierano informacje na temat potrzeb mieszkańców i barier w rozwoju gmin, a także dyskutowano o zasobach, jakie można wykorzystać we wspieraniu rozwoju społeczno-gospodarczego. Wyniki tych konsultacji zostały wykorzystane w warsztatowych spotkaniach z przedstawicielami gmin. Podczas warsztatów ustalono szczegółowy harmonogram działań, zdecydowano o wyborze formy prawnej, ustalono tematy wiodące oraz nadrzędny cel działania, przeprowadzono analizę SWOT i na jej podstawie dokonano wyboru zadań szczegółowych dla każdej z gmin.

W 2008 roku skład Lokalnej Grupy Działania „Kraina Rawki” poszerzył się o gminę Sadkowice, dzięki czemu LGD objęło swoim zasięgiem wszystkie gminy wiejskie i miejsko-wiejskie powiatu rawskiego, a w 2015 roku o kolejne trzy kolejne gminy: Żelechlinek z powiatu tomaszowskiego oraz Puszcza Mariańska i Wiskitki z powiatu żyrardowskiego. Fakt rozszerzenia jeszcze bardziej przyczynił się do umocnienia partnerstwa. W okresie programowania 2007-2014 Lokalna Grupa Działania „Kraina Rawki” przyczyniła się do aktywizacji mieszkańców obszarów wiejskich poprzez budowanie potencjału społecznego na wsi, zwiększenie możliwości zdobywania środków finansowych i ich wykorzystania, a także polepszenie zarządzania lokalnymi zasobami. Społeczność wiejska zaktywizowała się poprzez włączenie do planowania i wdrażania lokalnych inicjatyw. Dzięki temu udało się odpowiedzieć na realne potrzeby mieszkańców i wesprzeć finansowo wiele wydarzeń kulturalnych i promocyjnych, które miały miejsce tak na terenie LGD „Kraina Rawki” jak i województwa. W ramach działań „Małe projekty” oraz „Odnowa i rozwój wsi” zrealizowano kilkanaście inwestycji, których głównym celem był remont, wyposażenie lub zagospodarowanie terenu przylegającego do budynków świetlic wiejskich, a także budowa placów zabaw i boisk sportowych. Prawie dwieście tysięcy złotych zostało także przeznaczonych na organizację szkoleń dla mieszkańców obszaru działania LGD „Kraina Rawki”, osób zaangażowanych w realizację Lokalnej Strategii Rozwoju, członków organów LGD oraz lokalnych liderów. W latach 2007-2008 realizacja II Schematu Pilotażowego Programu Leader+ pozwoliła nam skorzystać z dobrych praktyk Lokalnych Grup Działania w Polsce i Unii Europejskiej. Zdobyte doświadczenia i nawiązane kontakty zaowocowały realizacją

dwóch projektów współpracy, w tym jednego międzyregionalnego. Pierwszy projekt pt. „PATOS - PODNIESIENIE ATRAKCYJNOŚCI TURYSTYCZNEJ OBSZARÓW STOWARZYSZEŃ”, którego celem było stworzenie wspólnej oraz uatrakcyjnienie istniejącej sieci szlaków turystycznych na obszarze Lokalnych Grup Działania „Kraina Rawki” i „Gniazdo”, zaś celem drugiego projektu pt. „DNA - "DZIEDZICTWO - NASZĄ ATRAKCJĄ” było podniesienie atrakcyjności obszarów LGD Partnerów poprzez promocję dziedzictwa kulturowego i atrakcji turystycznych.

W dniu 19 maja 2016 r. Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Kraina Rawki podpisało z Urzędem Marszałkowskim Województwa Mazowieckiego „Umowę o warunkach i sposobie realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju” w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 – 2020. Lokalna Strategia Rozwoju powstała w oparciu o aktywny udział władz i społeczeństwa w całym procesie jej formułowania oraz wdrażania. Zgodnie z powyższą umową, ustalono wysokość środków przeznaczonych na projekty konkursowe w wysokości 1 750 000 EUR, co po kursie 4 zł/EUR wynosiło 7 000 000 mln zł. W umowie ramowej określono również wysokość środków na wsparcie funkcjonowania LGD w ramach poddziałania 19.4 w wysokości 412 500 EUR, co po kursie 4 zł/EUR wynosiło 1 650 000 zł. Zgodnie z przyjętymi zasadami wdrażania LSR w umowie ramowej określono również wysokość środków na tzw. projekty współpracy realizowane w ramach poddziałania 19.3 PROW w kwocie 350 000 EUR, co po kursie 4 zł/EUR wynosiło 140 000 zł. Finalnie, kwota projektów finansowana ze środków PROW 2014-2020 została podwyższona przez Samorząd Województwa do poziomu 2 143 000,00 mln EUR, co przy kursie 4 zł/EUR wynosiło 8 572 000,00 mln zł.

W perspektywie finansowej 2014-2020 działania ukierunkowane były na realizację następujących celów głównych: „Kraina Rawki” mieszkańcami silna”, „Obszar LGD „Kraina Rawki” atrakcyjny dla inwestorów” oraz „LGD „Kraina Rawki” turystyczną marką regionu”. Ze środków Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 przeprowadziliśmy łącznie 40 naborów mających na celu rozwój przedsiębiorczości, rozwój infrastruktury kulturalnej, integracyjnej i rekreacyjnej, wzmacnianie kapitału społecznego, renowację zabytków oraz promocję obszaru. Dzięki finansowemu wsparciu na naszym obszarze powstały 23 nowe firmy, a 13 otrzymało dofinansowanie na rozwój działalności. Dofinansowania te przełożyły się na utworzenie ponad 40 nowych miejsc pracy. W pozostałych zakresach dofinansowanie przyznano dla 101 zadań, polegających m.in. na zakupie wyposażenia, budowie placów zabaw i siłowni zewnętrznych, modernizacji świetlic wiejskich, stworzeniu lokalnych muzeów, renowacji lokalnych zabytków i szeroko rozumianej promocji obszaru. Konkursy skierowane były do mieszkańców, przedsiębiorców, instytucji publicznych oraz organizacji pozarządowych. Dzięki temu mieszkańcy obszaru LGD mieli szansę wpływać na aktywizację i rozwój ich małych ojczyzn.

LGD „Kraina Rawki” realizowała również projekty współpracy międzyregionalne i międzynarodowe. W ramach LSR do końca 2022 roku zrealizowała 4 operacje. Pierwszy wspólnie z LGD „Gniazdo” i z dwoma Lokalnymi Grupami Działania z Litwy: LGD z regionu Moletai i LGD regionu Utena, pod nazwą „LEADER dla rozwoju przedsiębiorczości i partnerstwa”. Celem projektu był rozwój inicjatyw społeczno-gospodarczych mieszkańców, głównie przedsiębiorców z terenów wiejskich. Wartością projektu jest międzynarodowa reklama lokalnych firm. Efektem projektu była między innymi internetowa baza danych o przedsiębiorcach oraz wydanie katalogu przedsiębiorców. Drugi projekt współpracy to „Kreator Przedsiębiorczości” Projekt zdobył nagrodę na najlepszy projekt współpracy w konkursie organizowanym przez KSOW. „Kreator Przedsiębiorczości” to projekt współpracy, który był realizowany przez 20 lokalnych grup działania z Polski oraz 1 partnera zagranicznego w okresie lipiec 2018 roku – wrzesień 2020 roku. Założeniem projektu był wzrost wiedzy na temat przedsiębiorczości wśród dzieci w wieku przedszkolnym i uczniów szkół podstawowych, wymiana doświadczeń w zakresie rozwijania przedsiębiorczości, poprawa jakości funkcjonowania przedsiębiorstw jak również podmiotów otoczenia biznesu oraz organizacji skupionych wokół projektu. W ramach projektu Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Kraina Rawki” realizowała działania związane z Laboratorium Przedsiębiorczości oraz utworzyła Lokalne Centrum Wspierania Przedsiębiorczości. W ramach Laboratorium Przedsiębiorczości zostały zrealizowane dwa działania „Przedsiębiorcze Dzieci” i „Junior Biznes”. „Przedsiębiorcze Dzieci” to zajęcia dodatkowe dla dzieci w wieku przedszkolnym. W 13 oddziałach przedszkolnych powstało 15 grup dzieci, które brały udział w zajęciach dodatkowych. Cel zajęć z dziećmi: poszerzanie wiedzy ekonomicznej, rozwijanie kompetencji przedsiębiorczości

i kształtowanie u dzieci dyspozycji do bycia przedsiębiorczym. Działanie „Junior Biznes” skierowane do uczniów klas V-VIII Szkół Podstawowych. Udział w projekcie wzięło 16 szkół z terenu LGD „Kraina Rawki”. Każda szkoła zgłosiła dwu-czteroosobowe zespoły uczniów. Dla uczniów każdej ze szkół zorganizowano pozalekcyjne warsztaty „Szkoła Umiejętności Miękkich”, konkurs "Dostrzegamy – naprawiamy!" oraz obóz dla zwycięzców konkursu. Każda szkoła otrzymała pakiet Junior-Biznes – materiały edukacyjne z zakresu przedsiębiorczości. W siedzibie LGD „Kraina Rawki” stworzono Lokalne Centrum Wspierania Przedsiębiorczości, które w swojej ofercie dla przedsiębiorców i organizacji pozarządowych miało doradztwo, konsultacje, szkolenia oraz wizyty studyjne. Trzeci projekt współpracy pt. „Bocian Biały w krajobrazie polskiej wsi”. był realizowany przez LGD od października 2022 do grudnia 2022 roku z LGD „Gniazdo”. Celem projektu był rozwój infrastruktury oraz wzrost kompetencji turystycznych wśród mieszkańców LGD "Kraina Rawki" i LGD "Gniazdo" poprzez naprawę i budowę nowych gniazd bociana białego, organizację wyjazdu studyjnego do Wioski Bocianie w Niedźwiedzicach oraz wydanie publikacji edukacyjnej nt. życia i ochrony bociana białego. Ostatni zrealizowany w 2022 roku projekt współpracy 3K „Kompetencje, Kreatywność, Kobiecość” - to projekt realizowany w partnerstwie z dwoma lokalnymi grupami działania z województwa mazowieckiego: LGD „Ziemia Chełmońskiego” i LGD „Zielone Partnerstwo”. Skierowany był do kobiet – aktywnych mieszkanki z obszaru LGD, które chcą zmienić coś w swoim życiu. Projekt rozpoczął się Festiwalem Kobiet Kreatywnych „Babki w Babsku”, w którym wzięło udział 60 kobiet. Podczas wydarzenia przeprowadzono wykład motywacyjny, odbyły się warsztaty rękodzieła oraz warsztaty relaksacyjne. Zorganizowano cykl ogólnodostępnych szkoleń on-line podnoszących kompetencje z zakresu ekonomii społecznej i budowania wizerunku w mediach społecznościowych, wyjazd warsztatowo-integracyjny do „krajiny Rumianku” – miejsca, które tworzą silne kobiety oraz warsztaty wizerunku, wizażu i fotografii. Dzięki spotkaniom i warsztatom uczestniczki miały okazję satysfakcjonujące relacje, odnaleźć wewnętrzną siłę, wzmocnić samoocenę, otrzymać wsparcie w rozwoju osobistym, a także wyznaczyć sobie nowe kierunki zmian w życiu zawodowym, społecznym i prywatnym.

Lokalna Grupa Działania „Kraina Rawki” realizowała również projekty finansowane ze źródeł innych niż Program Rozwoju Obszarów Wiejskich. Działanie „Sprzątanie Rawki w Krainie Rawki” to cykliczne wydarzenie, realizowane przez LGD „Kraina Rawki” od 2015 roku. W ramach projektu organizowany jest spływ kajakowy połączony z akcją sprzątania rzeki Rawki. Inicjatywa współfinansowana jest ze środków Gminy Rawa Mazowiecka. Impreza ma charakter otwarty. Głównym celem projektu jest zachęcenie społeczności do aktywnego spędzenia czasu na łonie przyrody i pokazanie, że rezerwat przyrody Rzeka Rawka to teren atrakcyjny turystycznie. Rzeka Rawka jest niewątpliwie wizytówką promującą nasz obszar pod względem przyrodniczo-krajobrazowym. Dodatkowo poprzez akcję sprzątania łączymy „przyjemne z pożytecznym” chcąc zadbać o to, aby Rawka w tak dobrym i pięknym stanie pozostała przez wiele lat. W poprzednich latach udało się zorganizować oprócz spływu kajakowego również rajd rowerowy połączony z akcją sprzątania Krainy Rawki, dzięki dodatkowym środkom pozyskanym z Urzędu Marszałkowskiego Województwa Łódzkiego. W ramach operacji pt. „Organizacja spotkań edukacyjnych na temat bioróżnorodności na obszarach wiejskich oraz poznanie dobrych praktyk małego przetwórstwa lokalnego” realizowanej w partnerstwie z Zespołem Parków Krajobrazowych Województwa Łódzkiego i Gminą Kowiesy, zorganizowano 3 spotkania edukacyjno-informacyjne, 1 wyjazd studyjny oraz wydano publikację. Dzięki realizacji projektu współfinansowanego ze środków unii europejskiej w ramach Planu Działania Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 zwiększyła wiedzę 105 mieszkańców obszaru LGD „Kraina Rawki” w zakresie bioróżnorodności i małego przetwórstwa lokalnego.

LGD „Kraina Rawki” w okresie ostatnich 16 lat pozyskało ponad 16 milionów złotych na realizację lokalnych strategii rozwoju w ramach dwóch perspektyw unijnych dla programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) na lata 2007-2013 i 2014-2020. Od tego czasu na terenie LGD „Kraina Rawki” zrealizowano wiele ważnych i ciekawych inwestycji. Powstały nowe miejsca pracy, rozwinięto ogólnodostępną infrastrukturę rekreacyjną i turystyczną, wyposażono i zmodernizowano świetlice wiejskie, a także przeprowadzono działania promocyjne i aktywizujące mieszkańców naszego obszaru. Nie udałoby się to, gdyby nie udana współpraca z samorządami, aktywnymi przedsiębiorcami, a także liderami obszarów wiejskich, organizacjami i instytucjami kultury. Podstawą

podczas budowania kapitału społecznego jest umacnianie więzi, które są oparte na wspólnej tożsamości, tradycji, kulturze i historii. Mieszkańcy poprzez wykorzystanie potencjału kulturowego i turystycznego podejmowali oddolne działania i inicjatywy, które odpowiadały na potrzeby społeczności. Działania te przyczyniły się do wzmocnienia i rozwoju tożsamości oraz budowania silnych więzi społecznych.

Sukces, jakim niewątpliwie była realizacja LSR na lata 2007-2013, oraz na lata 2014-2020 przyczynił się do podjęcia decyzji o kontynuowaniu współpracy w dotychczasowych granicach terytorialnych obejmujących 9 gmin: Biała Rawska, Cielądz, Kowiesy, Puszcza Mariańska, Rawa Mazowiecka, Regnów, Sadkowiec, Wiskitki Żelechlinek i deklaracji przystąpieniu do opracowania LSR w ramach PROW na lata 2023-2027. W tym czasie zrodził się pomysł, aby Miasto Rawa Mazowiecka zasiliło szeregi LGD. Idea rozszerzenia obszaru była również odpowiedzią na liczne zapytania mieszkańców i organizacji z Miasta Rawa Mazowiecka o możliwość pozyskania środków z LGD. Na przełomie marca/kwietnia 2022 roku rozpoczęto rozmowy z samorządem a we wrześniu 2022 roku Miasto Rawa Mazowiecka zostało przyjęte w poczet członków Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Kraina Rawki”. Przyczyniło się to do zwiększenia spójności przestrzennej i gospodarczej obszaru oraz jeszcze większego pogłębienia partnerstwa. LGD swoim zasięgiem objęło cały powiat rawski. W październiku 2022 r., już w zwiększonym składzie, LGD przystąpiła do pracy nad tworzeniem nowej LSR. Z pewnością jest to duże wyzwanie, ale jednocześnie ogromna szansa na rozwój obszaru. Do pracy nad tworzeniem LSR zaproszono mieszkańców, sołtysów, przedstawicieli lokalnych organizacji pozarządowych – kół gospodyń wiejskich, ochotniczych straży pożarnych, stowarzyszeń i fundacji, przedsiębiorców, przedstawicieli i pracowników JST, przedstawicieli lokalnych instytucji kultury, dyrektorów i nauczycieli ze szkół podstawowych i ponadpodstawowych, rodziców, aktywną młodzież, kluby seniora, księży, lokalnych dziennikarzy. Tak szeroka grupa interesariuszy pozwoliła na uwzględnienie jak najszerszego głosu mieszkańców, w tym grup defaworyzowanych. Odpowiedni wybór metod badawczych oraz otwarty dialog z mieszkańcami na każdym etapie prac sprawił, że LSR odpowiada na rzeczywiste potrzeby lokalnych społeczności.

Opis struktury LGD

Obecnie Stowarzyszenie LGD „Kraina Rawki” zrzesza 100 członków. Jego skład LGD jest reprezentatywny dla lokalnej społeczności i uwzględnia przedstawicieli sektorów publicznego, społecznego oraz gospodarczego. Na sektor publiczny składają się gminy, które reprezentują burmistrzowie/wójtowie, członkowie rady gminy, członkowie rady powiatu, sołtysi, samorządowe jednostki organizacyjne gminy lub powiatu. Na sektor gospodarczy składają się przedsiębiorcy z branż przemysłowych i usługowych a także rolnicy. Na sektor społeczny składają się: stowarzyszenia, organizacje nieformalne, w tym, Ochotnicze Straże Pożarne i inne organizacje, a także mieszkańcy. Powyższe jednoznacznie potwierdza, iż struktura Stowarzyszenia LGD Kraina Rawki uwzględnia przedstawicieli wszystkich grup społecznych istotnych z punktu widzenia realizacji LSR i jest reprezentatywny dla lokalnej społeczności.

Skład organu decyzyjnego

Organem decyzyjnym LGD jest Rada. Liczbę członków, sposób wyboru i funkcjonowania reguluje Statut, Regulamin Walnego Zebrania oraz Regulamin Rady. Rada Stowarzyszenia LGD „Kraina Rawki” liczy od 11 do maksymalnie 23 członków reprezentujących sektory: publiczny, gospodarczy i społeczny, w tym wszystkie dziesięć gmin objętych LSR. Sektor publiczny reprezentuje 11 osób (47,83 % składu Rady), sektor gospodarczy reprezentuje 7 osób (30,43% składu Rady), zaś sektor społeczny 5 osób (21,74 % składu rady). Obowiązkowo prowadzony jest Rejestr interesów członków organu decyzyjnego.

Charakterystyka rozwiązań stosowanych w procesie decyzyjnym

Zasady i procedury funkcjonowania Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Kraina Rawki” zostały określone w Statucie. Władzami Stowarzyszenia są: Walne Zebranie, Rada (organ decyzyjny), Zarząd Stowarzyszenia i Komisja Rewizyjna. Członkowie poszczególnych organów są wybierani spośród członków stowarzyszenia w głosowaniu tajnym przez Walne Zebranie Członków Stowarzyszenia. Jedna osoba może wchodzić w skład tylko jednego z organów Lokalnej Grupy Działania. Kadencja wszystkich władz trwa cztery lata. Walne Zebranie jest

najwyższą władzą Stowarzyszenia. Może mieć ono formę zebrania zwyczajnego lub nadzwyczajnego. Uchwały Walnego Zebrania zapadają zwykłą większością głosów, z zastrzeżeniem § 32 ust. 1 i 2 statutu LGD „Kraina Rawki”, który dotyczy zmiany Statutu i gdzie decyzja jest podejmowana kwalifikowaną większością 2/3 głosów w obecności co najmniej połowy członków uprawnionych do głosowania. W skład Zarządu wchodzi 11 osób, nie mniej niż po jednej i nie więcej niż po dwie osoby z każdej gminy, w tym prezes oraz dziesięciu członków Zarządu, wybieranych przez Walne Zebranie. W skład Zarządu wchodzi przedstawiciele osób młodych i seniorów, w tym co najmniej jedna osoba do 25 roku życia i co najmniej jedna powyżej 60 roku życia. Zarząd na pierwszym posiedzeniu wybiera spośród siebie dwóch wiceprezesów oraz może wybrać spośród siebie skarbnika. Posiedzenia Zarządu są zwoływane przez Prezesa i odbywają się w razie potrzeby, jednak nie rzadziej niż raz na kwartał. Uchwały Zarządu podejmowane są w głosowaniu jawnym, zwykłą większością głosów, przy obecności co najmniej połowy ogólnej liczby członków Zarządu (kworum). Rada jest wybierana przez Walne Zebranie spośród członków zwyczajnych Stowarzyszenia. Skład organu decyzyjnego jest adekwatny do stwierdzonych grup interesariuszy LSR. W składzie organu decyzyjnego znajdują się:

- 1) przedstawiciele zdiagnozowanych na obszarze objętym LSR grup interesów, innych niż wymienione w pkt. 2), 3) lub 4)
- 2) przedstawiciel ludzi młodych lub seniorów
- 3) przedstawiciel KGW lub OSP
- 4) sołtys

W skład Rady wchodzi 23 osoby. Do wyłącznej kompetencji Rady należy wybór operacji i ustalanie kwoty wsparcia. Rada na pierwszym posiedzeniu wybiera ze swego grona Przewodniczącego i dwóch Wiceprzewodniczących. Wybór operacji, które mają być realizowane w ramach opracowanej przez Stowarzyszenie Lokalnej Strategii Rozwoju dokonywany jest w formie uchwały Rady, podjętej zwykłą większością głosów przy obecności co najmniej połowy członków uprawnionych do głosowania. Członkowie Rady, którzy nie są bezstronni w podjęciu decyzji o wsparciu podmiotu ubiegającego się o dofinansowanie operacji, zostają wyłączeni z oceny rozpatrywanego wniosku. Członkowie Rady nie mogą pozostawać z członkami Zarządu oraz Członkami Komisji Rewizyjnej w związku małżeńskim, ani też w stosunku pokrewieństwa i powinowactwa jak również podległości służbowej.

W ramach biura LGD funkcjonują trzy etaty: dyrektor biura, pracownik ds. administracyjnych oraz pracownik ds. koordynowania projektów. Wszyscy pracownicy posiadają stosowną wiedzę oraz wykształcenie adekwatne do pełnionych funkcji. Pracownicy biura uczestniczyli w wielu szkoleniach z zakresu funkcjonowania LGD, rozwoju obszarów wiejskich i aktywizacji społeczności lokalnej. Potwierdzeniem wiedzy i przygotowania merytorycznego pracowników biura LGD do wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju w nowym okresie programowania są raporty z kontroli przeprowadzanych przez Urząd Marszałkowski Województwa łódzkiego oraz wyniki ewaluacji zewnętrznej realizacji Strategii Rozwoju Lokalnego kierowanego przez Społeczność Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania "Kraina Rawki", gdzie pracownicy LGD zostali ocenieni bardzo wysoko. Informowanie członków LGD o funkcjonowaniu stowarzyszenia, organizacja naborów wniosków oraz prowadzenie doradztwa to obszary, które dostały najwyższe noty. Pracowników Biura ankietowani najbardziej doceniają za ich uprzejmość oraz wykonanie swoich obowiązków z zaangażowaniem. Swoje doświadczenie i zdobytą wiedzę pracownicy: dyrektor biura wraz z pracownikiem ds. koordynowania projektów oraz pracownikiem ds. administracyjnych, wykorzystali podczas prowadzenia spotkań konsultacyjnych z mieszkańcami obszaru LGD „Kraina Rawki” w ramach realizacji planu włączenia społeczności lokalnej w przygotowanie LSR na nowy okres programowania. W najbliższym czasie wszyscy pracownicy planują przejść szkolenia dotyczące nowej perspektywy finansowej, szkolnie z zakresu ustawy o stowarzyszeniach oraz kurs z zakresu zarządzania przedsiębiorstwem.

Dokumenty regulujące funkcjonowanie LGD

Zasady funkcjonowania LGD „Kraina Rawki” definiuje Lokalna Strategia Rozwoju Stowarzyszenia Lokalnej Grupy Działania „Kraina Rawki” 2014-2020 oraz statut LGD. Zasady te są zgodne z Ustawą z dnia 7 kwietnia 1989 roku

Prawo o stowarzyszeniach (Dz. U. z 2001 roku, nr 79, poz. 855, z późn. zmianami) oraz dokumentami programowymi regulującymi podstawy funkcjonowania LGD.

Lp.	RODZAJ DOKUMENTU	ZAKRES REGULACJI	SPOSÓB UCHWALANIA I AKTUALIZACJI
1.	Statut LGD	Dokument ten wskazuje organ nadzoru Stowarzyszenia, którym jest Marszałek Województwa Łódzkiego, cele Stowarzyszenia, zasady uchwalania zmian w statucie, rozszerzania obszaru objętego LSR. Ponadto zawiera wytyczne dotyczące członków; ich prawa i obowiązki oraz zasady nabywania i utraty członkostwa, jak również zasady wybierania i odwoływania oraz kompetencje poszczególnych organów wraz z opisem zasad nabywania i utraty członkostwa w nich. Statut zawiera także zasady wyboru operacji i uregulowania dotyczące bezstronności członków Rady i możliwości wyłączenia z głosowania podczas oceny operacji które mają być realizowane w ramach LSR	Uchwała Walnego Zebrania Członków
2.	Regulamin Walnego Zebrania Członków	Dokument reguluje takie podstawowe kwestie jak m.in.: zasady wyboru przewodniczącego i sekretarza zebrania, sposób powiadamiania o obradach WZC, szczegółowe zasady przebiegu posiedzeń, zasady przyjmowania i odwoływania członków, zasady dotyczące głosowania i podejmowania uchwał, uprawnienia i zadania Przewodniczącego Walnego Zebrania Członków, zasady zwoływania Nadzwyczajnego Walnego Zebrania oraz zasady protokołowania posiedzeń WZC	Uchwała Walnego Zebrania Członków
3.	Regulamin Zarządu	Dokument określa szczegółowe zasady wyboru członków Zarządu, kompetencje tego organu jak również szczegółowy opis zadań Zarządu, zasady zwoływania i protokołowania posiedzeń Zarządu oraz zasady podejmowania uchwał.	Uchwała Walnego Zebrania Członków
4.	Regulamin Rady	Dokument określa z kolei organizację wewnętrzną i tryb pracy Rady, zawiera szczegółowy opis sposobu zwoływania posiedzeń Rady, kompetencje członków Rady, zasady powoływania i odwoływania członków Rady, zasady wyboru na przewodniczącego Rady, szczegółowe zasady przebiegu obrad Rady, zasady głosowania przy wyborze operacji, które mają być realizowane w ramach LSR,	Uchwała Walnego Zebrania Członków
5.	Regulamin Komisji Rewizyjnej	Dokument określa jej szczegółowe kompetencje, skład oraz zasady wyboru członków, Przewodniczącego i Sekretarza Komisji jak również sposób podejmowania uchwał i protokołowania.	Uchwała Walnego Zebrania Członków
6.	Regulamin Biura LGD	Dokument reguluje zasady zatrudniania i wynagradzania pracowników, zasady udostępniania informacji, uwzględniające zasady bezpieczeństwa informacji i przetwarzania danych osobowych, opis metody oceny jakości i efektywności świadczonego przez pracowników LGD doradztwa oraz animacji lokalnej, procedury wyboru pracowników, opis stanowisk z podziałem obowiązków, zasady premiowania pracowników.	Uchwała Zarządu

Wszystkie dokumenty regulujące funkcjonowanie Lokalnej Grupy Działania „Kraina Rawki” są podane do wiadomości publicznej i znajdują się na stronie internetowej Stowarzyszenia. Zmiany w poszczególnych

dokumentach i ich aktualizacje są wprowadzane poprzez uchwały ustanawiane podczas głosowania odpowiednio przez Walne Zebranie Członków lub Zarząd Stowarzyszenia. Każda aktualizacja dokumentów, które są przyjmowane przez Walne Zebranie Członków jest konsultowana z lokalną społecznością poprzez zamieszczenie projektów tych dokumentów na stronie internetowej i podczas obrad walnego zebrania. Procedury zamiany wyżej wymienionych regulaminów są zawarte w tychże dokumentach.

Rozdział II - Charakterystyka obszaru i ludności objętej wdrażaniem LSR

Opis obszaru LSR

Obszar objęty niniejszą Lokalną Strategią Rozwoju obejmuje 10 gmin, z czego osiem gmin leży w województwie łódzkim, zaś dwie w województwie mazowieckim. W przypadku województwa łódzkiego, pięć gmin, tj. Biała Rawska, Cielądz, Rawa Mazowiecka, Regnów, Sadkowiec oraz Miasto Rawa Mazowiecka należy do powiatu rawskiego, gmina Kowiesy należy do powiatu skierniewickiego, zaś gmina Żelechlinek – do powiatu tomaszowskiego. Gminy Puszcza Mariańska i Wiskitki znajdują się w województwie mazowieckim, w powiecie żyrardowskim. Łączna powierzchnia obszaru LGD to 1 118,20 km², liczba ludności wynosi 72 178 osób. Obszar LGD „Kraina Rawki” usytuowany jest w centralnej Polsce, we wschodniej części województwa łódzkiego i zachodniej części województwa mazowieckiego. Otaczają go powiaty: skierniewicki i tomaszowski z województwa łódzkiego oraz sochaczewski, grodziski i grójecki z województwa mazowieckiego. Gminy wchodzące w skład LGD „Kraina Rawki” wykazują spójność przestrzenną, sąsiadują ze sobą tak, że tworzą jednolity obszar. Każda z gmin wchodzących w skład obszaru LGD tworzy spójną parę z przynajmniej jedną inną gminą z obszaru.

GMINA	LICZBA MIESZKAŃCÓW	POWIERZCHNIA (w km ²)
Gmina Biała Rawska	11 152	208,41
Gmina Cielądz	3 887	93,88
Gmina Rawa Mazowiecka	8 638	163,98
Gmina Regnów	1 745	45,58
Gmina Sadkowiec	5 297	121,08
Gmina Kowiesy	2 844	85,63
Gmina Żelechlinek	3 209	92,01
Gmina Puszcza Mariańska	8 796	142,41
Gmina Wiskitki	10 151	150,94
Miasto Rawa Mazowiecka	16 459	14,28
RAZEM	72 178	1 118,20

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Wśród gmin tworzących obszar objęty LSR, jedna z gmin – Sadkowiec znajduje się na liście gmin zagrożonych trwałą marginalizacją, źródło: https://www.gov.pl/web/fundusze-regiony/krajowastrategia_rozwoju_regionalnego. Obszary zagrożone trwałą marginalizacją charakteryzują się nieefektywną gospodarką i słabo funkcjonującym rynkiem pracy, jak również problemami demograficznymi związanymi m.in. ze stopniowym zmniejszaniem się liczby ludności oraz starzeniem się społeczeństwa. Często obszary te charakteryzuje również niższa dostępność transportowa i usługowa oraz braki w zakresie podstawowej infrastruktury.

Pod względem powierzchni największą gminą jest Biała Rawska, pod względem ludności zaś Miasto Rawa Mazowiecka, najmniejszą z kolei jest gmina Regnów. Liczba mieszkańców wszystkich prezentowanych gmin zmniejsza się. Jedynie gmina Wiskitki zarejestrowała zwiększenie liczby mieszkańców między 2014 a 2020 rokiem.

GMINA	LICZBA MIESZKAŃCÓW według stanu na 31 grudnia 2020 r.	LICZBA MIESZKAŃCÓW według stanu na 31 grudnia 2014 r.
Gmina Biała Rawska	11 152	11 555
Gmina Cielądz	3 887	4 072
Gmina Rawa Mazowiecka	8 638	8 671
Gmina Regnów	1 745	1 846
Gmina Sadkowice	5 297	5 614
Gmina Kowiesy	2 844	3 012
Gmina Żelechlinek	3 209	3 365
Gmina Puszcza Mariańska	8 796	8 456
Gmina Wiskitki	10 151	9 829
Miasto Rawa Mazowiecka	16 459	17 737
RAZEM	72 178	74 157

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Środowiskowa pomoc społeczna na obszarze LSR

Liczba osób objętych środowiskową pomocą społeczną w gminach LGD spada. W 2020 roku z takiej pomocy skorzystało 3 399 osób. Najmniej osób objętych pomocą społeczną zamieszkiwało gminę Kowiesy (108) oraz Żelechlinek (151), natomiast najwięcej - gminę Biała Rawska (751) oraz Miasto Rawa Mazowiecka (552).

Gmina	Liczba osób, które skorzystały ze środowiskowej pomocy społecznej w 2020 roku
Miasto Rawa Mazowiecka	552
Biała Rawska	751
Cielądz	234
Rawa Mazowiecka	330
Regnów	184
Sadkowice	251
Kowiesy	108
Żelechlinek	151
Puszcza Mariańska	404
Wiskitki	434
RAZEM	3 399

Źródło: Opracowanie własne

Ludność w wieku nieprodukcyjnym na obszarze LSR

Ważnym wskaźnikiem dla rozwoju przedsiębiorczości jest średni odsetek osób w wieku produkcyjnym w % ludności ogółem. Dla badanego obszaru LGD na koniec rok 2020 wynosił on 59,7% - to wartość większa od średniej dla województwa łódzkiego, w którym wskaźnik ten był równy 57,9%. Porównując wartości umieszczone w tabeli poniżej, można stwierdzić, że utrzymują się one na podobnym poziomie. Z wyjątkiem jednej gminy, w której wskaźnik był dodatni (0,8% w gminie Regnów), we wszystkich pozostałych spadał. Najbardziej widoczne było to w gminach: Puszcza Mariańska (-4,5%), Kowiesy (-4,4%) oraz Biała Rawska (-4%). Największy odsetek osób w wieku produkcyjnym w % ludności ogółem odnotowano w 2020 roku w gminie Regnów (61,6%), natomiast najniższy -- w gminie Żelechlinek (57,1%).

Nazwa gminy	Ludność w wieku przedprodukcyjnym	Ludność w wieku poprodukcyjnym	Ludność w wieku produkcyjnym
Miasto Rawa Mazowiecka	3 009	4 169	9 281
Biała Rawska	2 162	2 470	6 520
Cielądz	772	829	2 286
Rawa Mazowiecka	1 735	1 712	5 191
Regnów	328	355	1 062

Sadkowice	1 038	1 244	3 015
Kowiesy	538	659	1 647
Żelechlinek	658	737	1 814
Puszcza Mariańska	1 800	1 889	5 107
Wiskitki	1 974	2 036	6 141
RAZEM	14 014	16 100	42 064

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Migracje na obszarze LSR

Pod pojęciem migracji ludności kryją się zarówno migracje wewnętrzne (polegające na przemieszczaniu się ludności w wyniku zmiany miejsca zamieszkania lub przeniesienia się z terenów miejskich do wiejskich lub odwrotnie) oraz zewnętrzne (wyjazdy z kraju stałego zamieszkania lub przyjazdy do kraju w celu zamieszkania na stałe lub na pobyt czasowy). Poniższa tabela ilustruje, jak duże różnice zachodzą w poszczególnych gminach LGD w tym zakresie. W pięciu gminach saldo migracji jest dodatnie (w tym największe, równe 39, odnotowano w gminie Puszcza Mariańska), a w pięciu ujemne (największe, -127, zarejestrowano w Mieście Rawa Mazowiecka). Ogólna wartość sald migracji w ruchu wewnętrznym i zewnętrznym dla gmin LGD wynosiła w roku 2020 -8,3.

Nazwa gminy	Zameldowania ogółem w 2020 roku	Wymeldowania ogółem w 2020 roku
Miasto Rawa Mazowiecka	81	208
Biała Rawska	92	120
Cielądz	48	48
Rawa Mazowiecka	98	72
Regnów	22	11
Sadkowice	29	38
Kowiesy	15	27
Żelechlinek	27	25
Puszcza Mariańska	108	69
Wiskitki	96	81
RAZEM	616	699

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Obszar LGD Kraina Rawki nie jest gęsto zaludniony, a liczba ludności systematycznie maleje. Spadek ten spowodowany jest odpływem ludności spowodowanym bliskością aglomeracji łódzkiej. Wiele osób postanawia osiedlić się na terenach większych aglomeracji (Łódź, Warszawa). Biorąc pod uwagę gęstość zaludnienia, niewątpliwie przewodzi Miasto Rawa Mazowiecka, natomiast najrzadziej zaludniona jest gmina Kowiesy.

GMINA	LICZBA MIESZKAŃCÓW (na 1 km ²)
Gmina Biała Rawska	54
Gmina Cielądz	42
Gmina Rawa Mazowiecka	53
Gmina Regnów	38
Gmina Sadkowice	44
Gmina Kowiesy	33
Gmina Żelechlinek	35
Gmina Puszcza Mariańska	61
Gmina Wiskitki	68
Miasto Rawa Mazowiecka	1 151

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Bezrobotni na obszarze LSR

Największa liczba osób bezrobotnych występuje w gminie Wiskitki, najmniejsza zaś w gminie Regnów. Ogólna liczba bezrobotnych na obszarze LGD w 2020 r. wyniosła 1740.

Nazwa	Bezrobotni rejestrowani – stan na 2020 rok
Miasto Rawa Mazowiecka	364
Biała Rawska	178
Cielądz	61
Rawa Mazowiecka	148
Regnów	18
Sadkowice	49
Kowiesy	48
Żelechlinek	90
Puszcza Mariańska	342
Wiskitki	442
RAZEM	1740

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Dochód podatkowy na obszarze LSR

Zgodnie z ustawą o dochodach jednostek samorządu terytorialnego, wskaźnik G dla każdej gminy oblicza się dzieląc kwotę dochodów podatkowych (z tytułu podatku od nieruchomości; podatku rolnego; podatku leśnego; podatku od środków transportowych podatku od czynności cywilnoprawnych; podatku od osób fizycznych, opłacanego w formie karty podatkowej; wpływów z opłaty skarbowej; wpływów z opłaty eksploatacyjnej; udziału we wpływach z podatku dochodowego od osób fizycznych oraz udziału we wpływach z podatku dochodowego od osób prawnych) za rok poprzedzający rok bazowy przez liczbę mieszkańców gminy.

Wskaźnik G dla gmin wchodzących w skład LGD „Kraina Rawki” na koniec 2020 roku przedstawia się następująco:

Nazwa gminy	Wartość wskaźnika „g”
Miasto Rawa Mazowiecka	2562,59
Biała Rawska	1472,74
Cielądz	923,87
Rawa Mazowiecka	1 622,16
Regnów	1289,15
Sadkowice	993,72
Kowiesy	1346,52
Żelechlinek	905,68
Puszcza Mariańska	1345,57
Wiskitki	1359,24
Średnia dla gmin LGD	1382,124

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Średnia arytmetyczna wskaźnika G gmin objętych obszarem LSR według stanu na koniec 2020 r. wynosi: 1 382,124

Mapa obszaru objętego LSR

Spójność przyrodnicza i geograficzna

Warto również podkreślić, iż obszar LGD „Kraina Rawki” obejmuje teren spójny przyrodniczo i geograficznie. Spójność geograficzna związana jest z rzeką Rawką, od której powstała nazwa stowarzyszenia i która przepływa przez teren LGD na terenie czterech gmin LGD, tj. Puszczy Mariańskiej, Rawy Mazowieckiej, Miasta Rawa Mazowiecka i Żelechlinka. W 2014 roku Rzeką Rawka, głosami internautów, została wybrana Rzeką Roku 2014 w konkursie ogłoszonym przez Klub Gaja. Na obszarze LGD znajduje się aż 46% powierzchni Bolimowskiego Parku Krajobrazowego, tj. na terenie gmin: Kowiesy, Puszcza Mariańska i Wiskitki.

Formy ochrony przyrody

Ochrona przyrody są to ogólnie rozumiane działania mające na celu zachowanie środowiska naturalnego w jak najmniej zmienionym kształcie, oraz mogące przywrócić środowisku zdegradowanemu wygląd zbliżony do naturalnego. *Ustawa o ochronie przyrody* z dnia 16 kwietnia 2004 roku ustanowiła dziesięć form ochrony przyrody. Poza ochroną gatunkową roślin, zwierząt i grzybów są to parki narodowe, rezerваты przyrody, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, obszary Natura 2000, użytki ekologiczne, pomniki przyrody, stanowiska dokumentacyjne i zespoły przyrodniczo-krajobrazowe.

Poniżej tabelka przedstawiająca jakie główne formy przyrody (park narodowy lub jego otulina, park krajobrazowy lub jego otulina, rezerwat przyrody lub jego otulina, obszar chronionego Krajobrazu, obszar Natura 2000), występują na terenie LGD „Kraina Rawki”.

Nazwa gminy	Najważniejsze formy ochrony przyrody	Ilość najważniejszych form ochrony przyrody
Miasto Rawa Mazowiecka	obszar chronionego krajobrazu (Górnej Rawki), rezerwat (Rawka)	2
Biała Rawska	obszar chronionego krajobrazu (Bolimowsko-Radziejowicki z doliną Środkowej Rawki), rezerwat (Babsk, Trębaczew)	2
Cielądz	BRAK	0
Rawa Mazowiecka	obszar chronionego krajobrazu (Bolimowsko-Radziejowicki z doliną Środkowej Rawki, Górnej Rawki), rezerwat (Rawka)	2
Regnów	obszar chronionego krajobrazu (Bolimowsko-Radziejowicki z doliną Środkowej Rawki)	1
Sadkowice	Rezerwat (Trębaczew)	1
Kowiesy	obszar chronionego krajobrazu (Dolina Chojnatki, Bolimowsko-Radziejowicki z doliną Środkowej Rawki), park krajobrazowy (Bolimowski Park Krajobrazowy, Bolimowski Park Krajobrazowy)	2
Żelechlinek	obszar chronionego krajobrazu (Górnej Rawki), rezerwat (Rawka)	2
Puszcza Mariańska	obszar chronionego krajobrazu (Bolimowsko-Radziejowicki z doliną Środkowej Rawki, Bolimowsko-Radziejowicki z doliną Środkowej	3

	Rawki) park krajobrazowy (Bolimowski Park Krajobrazowy, Bolimowski Park Krajobrazowy – otulina) rezerwat (Puszcza Mariańska, Rawka)	
Wisłok	obszar chronionego krajobrazu (Bolimowsko-Radziejowicki z doliną Środkowej Rawki, Pradoliny Warszawsko-Berlińskiej) park krajobrazowy (Bolimowski Park Krajobrazowy, Bolimowski Park Krajobrazowy)	2

Źródło: <http://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy/>

Przynajmniej jedna z następujących form ochrony przyrody: park narodowy lub jego otulina, park krajobrazowy lub jego otulina, rezerwat przyrody lub jego otulina, obszar chronionego Krajobrazu, obszar Natura 2000, występuje na 9 z 10 gmin należących do LGD „Kraina Rawki”, co stanowi 90% obszaru LGD.

Spójność kulturowa oraz historyczna

W województwie łódzkim wyróżnić można pięć subregionów etnograficznych: łęczycki, łowicki, rawski, opoczyński i sieradzki. Każdy z nich wypracował własny styl i wzorzec kulturowy świadczący o jego odrębności. Styl rawski charakteryzuje odrębna kultura wyróżniająca się wzornictwem, strojami, kolorystyką i budownictwem. W niektórych wsiach spotkać można jeszcze pojedyncze stare drewniane domy i zabudowania gospodarcze z okresu międzywojennego. W jednym z podstawowych wyznaczników charakteryzujących styl rawski jest strój ludowy, który można obecnie zobaczyć w czasie świąt religijnych, dożynek lub występów zespołów ludowych. Część gminy Rawa Mazowiecka należała do dawnego Księstwa Łowickiego, dlatego też Obrzędowy Zespół Ludowy „Wilkowianie” nawiązuje do tych tradycji. Gminy Puszcza Mariańska i Wisłok nie mają ściśle określonego stylu etnograficznego. W każdej z gmin odbywają się, zwłaszcza w okresie letnim, imprezy kulturalne, dożynki i festyny, m.in. Dożynki Gminne w Białej Rawskiej, Piknik Rodzinny w Cielądzu, Święto Wiśni w Regnowie, Pożegnanie Lata w Sierzchowach, Majówka w Wilkowicach, Powiatowe Miodobranie w Żelechlinku, Piknik „Skarbnica Inicjatyw” w Puszczy Mariańskiej. Analiza przynależności administracyjnej gmin tworzących LGD „Kraina Rawki” wskazuje na spójność historyczną tego obszaru począwszy od XII wieku, kiedy to w wyniku rozbitcia dzielnicowego wszystkie gminy tworzące dzisiejszy obszar LGD „Kraina Rawki” należały do Księstwa Mazowieckiego, które istniało do 1526 roku. Również nieco nowsza historia wskazuje na spójność obszaru, bowiem Gmina Żelechlinek należała do dawnego powiatu rawskiego, który istniał w latach 1867-1975, z kolei gminy: Puszcza Mariańska i Wisłok w latach 1975 – 1998 administracyjnie należały do województwa skierniewickiego, podobnie jak pozostałe gminy należące do LGD „Kraina Rawki”, z wyjątkiem gminy Żelechlinek, która w tych latach należała do województwa piotrkowskiego. „Kraina Rawki” łączy obszar dziesięciu gmin, na terenie których znajdują się przepiękne zabytki, cenne dla kultury całego regionu. Są to przede wszystkim kościoły i cmentarze przykościelne, jak również pałace, dwory oraz zabytkowe aleje i parki. Istnieje wiele miejsc wartych odwiedzenia. Będąc w gminie Biała Rawska warto zobaczyć m.in. zespół pałacowo-parkowy w Białej Rawskiej, Babsku i Woli Chojnatej, zabytkową aleję lipową w Babsku wiodącą do kościoła parafialnego w Babsku, grób Konstancji Gładkowskiej - muzy Fryderyka Chopina, rezerwat „Babsk” o powierzchni ponad 10 ha istniejący od 1958 r., park krajobrazowy przy zespole dworskim w Babsku, zabytkową aleję lipy drobnolistnej w Grzymkowicach, dąb „Goworek” w Ossie, który liczy ponad 500 lat, zespół parkowo-pałacowy w Ossie, Pałac neogotycki w Białej Rawskiej z poł. XIX wieku, pałac neorenesansowy w Woli Chojnatej z XIX wieku, kościół pw. św. Wojciecha w Białej Rawskiej, kościół pw. św. Antoniego Padewskiego w Babsku z 1846 r., Galerię rękodzieła „Lawendówka” w Ossie, dwór w Podśędkowicach z pocz. XIX w. W Białej Rawskiej swój bieg kończy kolejka wąskotorowa, która została wybudowana przez wojsko niemieckie w marcu 1915 roku. Linia kolei liczy 48 km i wiedzie z Rogową, przez Boguszyce, Rawę Mazowiecką, Regnów do Białej Rawskiej. Do najcenniejszych zabytków gminy Cielądz należy XIX wieczny kościół parafialny pw.

św. Trójcy, odrestaurowany XVI-wieczny kościół parafialny pw. Przemienienia Pańskiego w Sierzchowach, obok którego znajduje się drewniana dzwonnica pochodząca z XVIII w. park w Cielądzu z przełomu XIX i XX w., pałac w Ossowicach z przełomu XIX i XX w. W miejscowości Sierzchowy funkcjonuje jedyne w województwie łódzkim prywatne Muzeum Wsi Rawsko-Opoczyńsko-Mazowieckiej „Sochowa Zagroda”. Na terenie Gminy Rawa Mazowiecka warto zobaczyć: zespół parkowo-pałacowy w Rossosze z pocz. XX w., zespół dworsko-parkowy w Wilkowicach z poł. XX w., kościół pw. św. Stanisława Biskupa Męczennika w Boguszycach z XVI w., Kościół pw. Najświętszej Maryi Panny w Kurzeszynie z pocz. XX w., cmentarz rzymsko-katolicki (część) w Kurzeszynie, średniowieczne grodzisko pierścieniowe w Kurzeszynie, kapliczkę przydrożną w miejscowości Podlas, spichlerz w Starych Bylinach. Do najcenniejszych zabytków gminy Regnów należy kościół pw. Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny w Regnowie z II poł. XIX w. oraz dwór w Rylsku Dużym z XIX w. Na terenie Gminy Sadkowice warto zwiedzić kościół parafialny pw. Świętych Dziesięciu Tysięcy Rycerzy Męczenników w Sadkowicach z XIX w., kościół parafialny pw. Przemienienia Pańskiego w Lubani z XIX w., kościół parafialny pw. Św. Stanisława Biskupa i Męczennika w Lewinie z XVII w., zespół pałacowo-parkowy w Kaleniu z XIX w., dwór wraz z parkiem i alejami zabytkowymi w Bujałach, Zabłociu, Paprotni i Jajkowicach z XIX w., rezerwat modrzewia na tle lasu sosnowo – dębowo-bukowego w Trębaczewie. Odwiedzając gminę Kowiesy należy zobaczyć gład narzutowy w Zawadach z epoki lodowcowej (sprzed około 20 tysięcy lat) o wymiarach: 12 m długości, 8,5 m szerokości i 3 m wysokości, dwór w Woli Pękoszewskiej z XVIII w., dwór w Wędrogowie z XIX w., dwór w Chojnacie z XIX w., dwór w Turowej Woli z XIX w., w którym nagrywane były takie filmy jak: „Nad Niemnem”, „Pan Tadeusz”, „Panna z mokrą głową”, „Widziadło”, „Panny i wdowy” oraz „1920. Wojna i miłość”, kościół pw. św. Marcina w Chojnacie z XVII w., kościół pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Jeruzalu z XVIII w. Do najcenniejszych zabytków gminy Puszcza Mariańska należą: zespół kościelno-klasztorny zgromadzenia Księży Marianów w miejscowości Puszcza Mariańska, zespół pałacowy w Kamionie z przełomu XIX/XX w., dworzec PKP i Kościół pw. św. Antoniego Padewskiego w Radziwiłłowie Mazowieckim, modrzewiowa Kaplica św. Michała Archanioła w Puszczy Mariańskiej, Kaplica pw. św. Stanisława Kostki w Studzieńcu oraz park dworski w Wycześniaku z lat 30 XX wieku. Odwiedzając gminę Wiskitki należy zobaczyć: Plac Wolności w Wiskitkach, kościół pw. Wszystkich Świętych i św. Stanisława w Wiskitkach z XVI w., zespół pałacowy w Guzowie z XVIII w. oraz Sanktuarium Matki Bożej Świętorodzinnej w Miedniewicach z XVI w. Do najcenniejszych zabytków gminy Żelechlinek należy kościół pw. św. Bartłomieja z pocz. XX w. oraz cmentarz z XIX-wiecznymi nagrobkami w Żelechlinku. Konsultacje społeczne jasno wykazały, że liczne zabytki są jedną z mocnych stron obszaru, jednakże ich zły stan techniczny, słaba promocja (w powiązaniu z innymi atutami obszaru) lub niechęć prywatnych właścicieli do udostępniania obiektów turystom sprawiają, że atrakcyjność turystyczna całego obszaru wiele traci. W mieście Rawa Mazowiecka znajdują się zaś ruiny zamku Książąt Mazowieckich. Wszystkich odwiedzających Rawę Mazowiecką już przy samym wjeździe do miasta wita dostojna sylwetka baszty Zamku Książąt Mazowieckich. Zamek wzniesiony został w II połowie XIV wieku jako najbardziej wysunięta na południowy - zachód warownia Mazowska, usytuowany w bagnistych widłach rzek Rawki i Ryłki, na ważnym szlaku handlowym z Pomorza na Ruś. Kolejnym ważnym obiektem jest budynek ratusza, który budowany był w latach 1822 – 1824 według projektu Bonifacego Witkowskiego (w ramach planowej przebudowy miasta w początkowym okresie Królestwa Polskiego). –Ważnym elementem na mapie Miasta Rawa Mazowiecka jest Muzeum Ziemi Rawskiej. Muzeum zostało utworzone dzięki staraniom Towarzystwa Przyjaciół Muzeum Ziemi Rawskiej w 1965 roku. Początkowo zajmowało komnaty odrestaurowanej baszty Zamku Książąt Mazowieckich z XIV wieku. Dnia 22 lipca 1966 roku zainaugurowano otwarcie muzeum w pomieszczeniach dawnego kolegium jezuickiego, a w roku 1981 muzeum otrzymało nowy lokal – budynek przy ulicy Łowickiej 26 - willę z 1930 roku, gdzie siedziba muzeum mieści się do dnia dzisiejszego. Muzeum działa na historycznym terenie Ziemi Rawskiej. Gromadzi, bada i udostępnia dobra kultury z zakresu archeologii, historii, numizmatyki, etnografii, sztuki. Posiada bogatą bibliotekę specjalistyczną, która jest udostępniana wszystkim zainteresowanym historią Rawy. Nad rzeką Rawką usytuowany jest zabytkowy, XIX-wieczny park miejski. Rawa Mazowiecka w sierpniu 2022 r. zakończyła szeroko zakrojone prace rewitalizacyjne w centrum miasta, polegające na zagospodarowaniu przestrzeni publicznej Rynku Starego Miasta oraz obszaru staromiejskiego. Dzięki temu obecnie centrum miasta wyróżnia się nowym łańcem przestrzennym, wysoką jakością przestrzeni publicznych

i dobrym stanem środowiska przyrodniczego. Jest również przestrzenią z bardzo dobrymi warunkami dla rozwoju gospodarczego, szczególnie lokalnego handlu i usług. Największym kościołem w Rawie Mazowieckiej jest ufundowany przez braci Wołuckich w 1613 r. kościół parafialny pw. Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny. Początkowo były to budynki drewniane: kaplica i szkoła, następnie powstało murowane kolegium i drewniany kościół, a w 1730 r. ukończono budowę murowanego kościoła, który służy do dzisiaj. Kościół, jego wnętrze i wyposażenie są utrzymane w stylu barokowym.—W roku 2022 w sąsiedztwie zrewitalizowanego kolegium w miejscu niezagospodarowanego terenu zielonego powstał Ogród Dialogu. Głównym elementem ogrodu jest Droga Krzyżowa Narodu Polskiego składająca się z 15 kapliczek wykonanych z piaskowca i Krzyża Polski. Drugim ważnym elementem ogrodu jest Krąg Pokoju – miejsce duchowego wołania o pokój. W ogrodzie zainstalowane są ławki multimedialne, dzięki którym możemy poznać historię, posłuchać modlitw czy refleksyjnej muzyki. Ogród Dialogu jest miejscem, w którym są propagowane tradycje patriotyczne, religijne i ludowe związane z regionem oraz ekologia.

Spójność w zakresie produktów lokalnych

Produktem charakterystycznym dla obszaru LGD „Kraina Rawki” jest przede wszystkim jabłko. Gminy znane są z intensywnej produkcji owoców, zaś produkcja jabłek ma tutaj kluczowe znaczenie, oprócz nowoczesnych odmian zachowały się jeszcze tradycyjne polskie odmiany odznaczające się specyfiką smaku i aromatu. Na terenie gminy Kowiesy i Biała Rawska jest dwóch producentów, którzy produkują 100% soki z owoców i warzyw. Dużym dorobkiem produktów tradycyjnych może się pochwalić gmina Puszcza Mariańska. Na Listę Produktów Tradycyjnych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi wpisane są m.in. takie produkty jak: kogutki z Radziwiłłowa, perliczki z Grabiny Radziwiłłowskiej, pasta rybna z Radziwiłłowa, śledź w oleju z Radziwiłłowa, chleb razowy radziwiłłowski, ślimak winny z Radziwiłłowa, likier jajeczny radziwiłłowski, kompot z jabłek z Radziwiłłowa, jaja z Radziwiłłowa, makaron radziwiłłowski, rosół dworski z kapłona, jaja perlicze z Grabiny Radziwiłłowskiej oraz miody mariańskie. W Gminie Puszcza Mariańska znajduje się również Kraina Czarnego Bzu, która prowadzi produkcję soków, syropów i herbatek z owoców i kwiatów czarnego bzu. Na liście produktów tradycyjnych i regionalnych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi znalazły się: sok z czarnego bzu, herbatka z czarnego bzu oraz syrop z czarnego bzu. Produktami lokalnymi charakterystycznymi dla gminy Puszcza Mariańska są również budnicka szynka w cieście i smalec ze śledzia. Kolejnym wyróżniającym produktem są miody z gminy Żelechlinek, które zostały również wpisane na Listę Produktów Tradycyjnych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Tradycje bartnicze i pszczelarskie gminy podkreśla herb Żelechlinka, na którym widnieją wymowne symbole: ul. Bartny, olbrzymi niedźwiedź i mała pszczoła.

Spójność gospodarcza

Obszar LGD „Kraina Rawki” wykazuje również spójność gospodarczą, przejawiającą się we wzroście podmiotów gospodarczych funkcjonujących na jej terenie. Z danych zawartych w poniższej tabeli można wywnioskować, że na obszarze oddziaływania LGD „Kraina Rawki” rejestruje się w systemie REGON dość dużo osób fizycznych, prawnych oraz prowadzących działalność rolniczą. W 2021 roku na 10 tys. mieszkańców było zarejestrowanych średnio 759 takich podmiotów. To prawie 27% wzrost w porównaniu z 2015 rokiem, kiedy to liczba podmiotów wynosiła 599. Największy wzrost odnotowano w gminie Cielądz (41,3%), natomiast najmniejszy – 14,8%, zbliżony do średniej dla województwa łódzkiego (15,2%) zaobserwowano w gminie Puszcza Mariańska; jednocześnie, region ten charakteryzuje się największą liczbą podmiotów ze wszystkich gmin na badanym obszarze w 2021 roku (984 podmioty na 10 tys. mieszkańców). Najmniej podmiotów wpisanych do rejestru REGON odnotowano natomiast w gminie Sadkowice (480 podmiotów na 10 tys. mieszkańców). Ważnym wskaźnikiem rozwoju przedsiębiorczości jest liczba zarejestrowanych podmiotów na 10 tysięcy mieszkańców. W tym przypadku, dla gmin LGD średnia liczba podmiotów, o których mowa, była w 2021 roku równa 82 to ponad 16% wzrost w porównaniu z rokiem 2015. Dużo mniejszy wzrost zaobserwowano w województwie łódzkim – zaledwie 9%. O połowę wzrosła liczba nowo zarejestrowanych podmiotów w gminach Cielądz, Rawa Mazowiecka oraz Regnów. Najmniejszy wzrost odnotowano natomiast w gminie Żelechlinek (5,3%). Na 2021 rok najwięcej podmiotów

zarejestrowano w Mieście Rawa Mazowiecka gminie Wiskitki (136), a najmniej – w gminie Żelechlinek. Poniżej tabela przedstawiająca podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności.

GMINA	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020	Rok 2021
Gmina Biała Rawska	620	512	624	646	690	718	765
Gmina Cielądz	467	511	535	550	585	641	660
Gmina Rawa Mazowiecka	703	697	721	743	778	822	862
Gmina Regnów	517	518	494	538	572	643	658
Gmina Sadkowice	360	367	381	414	442	454	480
Gmina Kowiesy	616	614	677	717	746	802	842
Gmina Żelechlinek	453	470	495	497	528	578	609
Gmina Puszcza Mariańska	857	831	830	853	888	933	984
Gmina Wiskitki	794	783	789	832	884	921	973
Miasto Rawa Mazowiecka	1 255	1 239	1 254	1 264	1 294	1 368	1 383

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Przedsiębiorczość na obszarze LSR

Udział przedsiębiorstw zatrudniających mniej niż 50 pracowników na obszarze LSR w liczbie mieszkańców LSR dla całego obszaru LGD wynosi **6 493**. Największa liczba przedsiębiorstw znajduje się na terenie Miasta Rawa Mazowiecka, najmniejsza zaś w gminie Regnów.

Nazwa	Udział przedsiębiorstw zatrudniających 0 – 9 na obszarze LSR w liczbie mieszkańców LSR	Udział przedsiębiorstw zatrudniających 10 – 49 pracowników na obszarze LSR w liczbie mieszkańców LSR
Miasto Rawa Mazowiecka	2 142	85
Biała Rawska	766	36
Cielądz	247	5
Rawa Mazowiecka	704	16
Regnów	111	6
Sadkowice	240	5
Kowiesy	223	7
Żelechlinek	185	6
Puszcza Mariańska	790	15
Wiskitki	874	30
RAZEM	6 282	211

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Rozdział III - Partycypacyjny charakter LSR

Na potrzeby niniejszej strategii została opracowana definicja partycypacyjnego charakteru LSR.

Stanowi ona, iż LSR, została stworzona przy aktywnym udziale społeczności lokalnej, a jej założenia gwarantują aktywny udział tejże społeczności w wydarzeniach, które jej dotyczą poprzez możliwość zabierania głosu, uczestniczenia w działaniach i decyzjach podejmowanych przez LGD. Oznacza to, że proces planowania strategicznego jest otwarty, przezroczysty i demokratyczny.

Partycypacja może przybierać różnorodne formy, które w założeniu uwzględniają różny stopień zaangażowania społeczności lokalnej w podejmowane przez LGD decyzje. Taki podział został nazwany drabiną partycypacji.

Informowanie to najprostsza forma partycypacji, angażująca społeczność lokalną w najmniejszym stopniu. Działania LGD sprowadzają się do poinformowania społeczności lokalnej o możliwości składania wniosków czy mających się odbyć wydarzeniach.

Konsultowanie jest kolejnym „stopniem” na drabinie partycypacyjnej ze względu na zwiększony udział społeczności lokalnej w prowadzonych przez LGD działaniach. Poza funkcją informacyjną, daje też możliwość wypowiedzenia się na temat planowanych działań. Osoby uczestniczące w konsultacjach występują niejako w roli „doradców”, których pyta się o zdanie i opinie w konkretnej sprawie.

Współdecydowanie jest najwyższym stopniem partycypacji obywatelskiej ze względu na pełne partnerstwo pomiędzy władzami LGD, a mieszkańcami polegające na przekazaniu społeczności lokalnej części kompetencji (ale i tym samym odpowiedzialności) dotyczących podejmowanych działań i decyzji. Tym samym mieszkańcy mają realny wpływ na planowane, dotyczące ich (bezpośrednio lub pośrednio) działania.

LGD przy tworzeniu strategii wykorzystwała wszystkie trzy formy partycypacji. Będą one wcielane w życie również podczas jej realizacji. Wdrożenie strategii partycypacyjnej wymaga uwzględnienia kilku czynników, między innymi otwartości i chęci słuchania opinii przedstawianych z różnych perspektyw. Wymaga również odpowiednich mechanizmów komunikacji i zaangażowania interesariuszy na różnych etapach procesu wdrażania strategii. LGD zagwarantuje, iż proces partycypacyjny będzie rzeczywiście reprezentatywny i będzie uwzględniał różne grupy społeczne, a nie tylko kilka dominujących głosów. LGD „Kraina Rawki” w partycypacyjny sposób wdrażała dotychczasowe LSR, więc zaangażowanie interesariuszy jest naturalnym elementem działania Stowarzyszenia nie tylko na etapie przygotowywania LSR, ale przede wszystkim na etapie realizacji i ewaluacji strategii.

Zaangażowane strony i wykorzystane metody angażowania

W pierwszym etapie prac nad budową Lokalnej Strategii Rozwoju została przeprowadzona diagnoza obszaru LGD „Kraina Rawki”, podczas której zostały zdefiniowane potrzeby mieszkańców, organizacji społecznych i przedsiębiorców funkcjonujących na obszarze działania LGD oraz problemy, które mają negatywny wpływ na realizację potrzeb społeczności lokalnej, a które chcemy rozwiązać za pomocą Lokalnej Strategii Rozwoju współfinansowanej ze środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej.

Prace dotyczące diagnozy obszaru rozpoczęły się od przeprowadzenia 10 spotkań warsztatowych – po jednym spotkaniu z lokalną społecznością w każdej gminie członkowskiej. Spotkania poświęcone były analizie potencjału, potrzeb i problemów mieszkańców naszego obszaru. O możliwości udziału w spotkaniach było poinformowane jak najszersze grono interesariuszy. Na spotkania zaprosiliśmy: mieszkańców, sołtysów, przedstawicieli lokalnych organizacji pozarządowych – kół gospodyń wiejskich, ochotniczych straży pożarnych, stowarzyszeń i fundacji, przedsiębiorców, przedstawicieli i pracowników JST, przedstawicieli lokalnych instytucji kultury, dyrektorów i nauczycieli ze szkół podstawowych i ponadpodstawowych, rodziców, aktywną młodzież, kluby seniora, księży, lokalnych dziennikarzy. W tym celu wykorzystane zostały różne kanały komunikacji:

- strona internetowa LGD,
- profil LGD na Facebooku, gdzie informacja o spotkaniach została wyświetlona przez 40 196 odbiorców,

- Profil LGD na Instagramie, gdzie odbiorcami byli ludzie młodzi,
- informacja na stronach gmin członkowskich i tablicach ogłoszeniowych,
- ogłoszenia w lokalnej prasie,
- mailing do bazy przedsiębiorców, organizacji pozarządowych, grup nieformalnych, szkół, lokalnych instytucji,
- zaproszenia mailowe do włodarzy, przewodniczących rad gmin i kierowników ośrodków pomocy społecznej,
- zaproszenia listowne do 280 podmiotów, w tym sektora społecznego, publicznego i gospodarczego,
- zaproszenia telefoniczne w formie sms do sołtysów i członków LGD

Podczas spotkań uczestnicy poznali charakterystykę i dotychczasową działalność LGD „Kraina Rawki”, pokazano dobre przykłady zmian jakie zaszły w gminach członkowskich dzięki programowi Leader.

Mieszkańcy w formie warsztatowej pracowali nad określeniem wewnętrznych i zewnętrznych czynników wpływających na obszar, w celu zidentyfikowania jego mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń rozwoju obszaru. Zagadnienia, które były omawiane na spotkaniach to: innowacyjność, cyfryzacja, środowisko lokalne i klimat, zmiany demograficzne oraz partnerstwo w realizacji LSR. Podczas spotkań zostały sformułowane problemy i potrzeby mieszkańców każdej gminy. Następnie uczestnicy spotkań przedstawiali pomysły na działania mieszkańców obszaru LGD w zakresie rozwiązywania określonych problemów lub realizacji potrzeb.

W ramach poznania potrzeb i identyfikacji obszarów wymagających wsparcia oraz określenia grup najbardziej wykluczonych z życia społecznego na naszym obszarze przeprowadzono szerokie badanie ankietowe wśród mieszkańców obszaru LGD. Formularze ankiet zostały zamieszczone na stronie internetowej LGD, portalach społecznościowych takich jak Facebook, stronach urzędów gmin oraz zaprzyjaźnionych organizacji, zostały wysłane linki do ankiety on-line konkretnym osobom i instytucjom. Dodatkowo, aby umożliwić jej wypełnienie także osobom o ograniczonych kompetencjach cyfrowych, była ona dostępna w wersji papierowej w biurze LGD i instytucjach publicznych oraz była rozprowadzana podczas imprez lokalnych i spotkań warsztatowych w poszczególnych gminach. Anonimowe ankiety były bardzo dobrym narzędziem do przeprowadzania diagnozy obszaru i pozwoliły na zebranie informacji od różnych grup osób. Wpłynęło 235 ankiet, zapewniając reprezentację mieszkańców każdej z gmin obszaru LGD oraz przedstawicielstwo zróżnicowanych grup interesariuszy. Odpowiednio opracowany kwestionariusz pozwolił, aby zebrane dane dostarczyły cennych informacji i perspektyw, które pomogły lepiej zrozumieć aktualne potrzeby i wyzwania związane z naszym obszarem.

Kolejną metodą badawczą angażującą mieszkańców w opracowywanie strategii poczyniwszy od oceny potrzeb, poprzez identyfikację szans, po wyznaczanie celów były fiszki projektowe, które pozwoliły zebrać kluczowe dane do zaplanowania celów i wskaźników LSR. Fiszki projektowe to proste i elastyczne narzędzie, które posłużyło do zebrania konkretnych pomysłów na projekty jakie chcieliby realizować mieszkańcy obszaru LGD „Kraina Rawki”. Formularz tej partycypacyjnej metody badawczej zawierał pytania dotyczące tytułu i celu planowanego projektu, krótkiego opisu przedsięwzięć planowanych do realizacji w ramach projektu oraz planowanej wartości projektu wraz z podziałaniem na kategorie budżetu. W celu zaangażowania jak najszerszej grupy interesariuszy fiszki można było wypełniać w formie papierowej i za pomocą formularza on-line. O możliwości składania fiszek mieszkańcy i potencjalni beneficjenci byli informowani na stronie LGD i profilu na portalu społecznościowym, podczas spotkań warsztatowych i na sesjach rad gmin. Mieszkańcy, organizacje pozarządowe, sołectwa, JSFP, przedsiębiorcy i parafie złożyli łącznie 210 fiszek projektowych.

W celu zebrania informacji, opinii i perspektyw osób związanych z obszarem LGD i reprezentujących wszystkie sektory przeprowadzono wywiady indywidualne i zogniskowany wywiad grupowy. Wywiady indywidualne to technika badań jakościowych, w której badacz prowadzi rozmowę z respondentem. Pracownicy biura LGD przeprowadzili rozmowy z 9 osobami, po trzy z każdego sektora. Wywiady prowadzone były metodą TDI (telefoniczny wywiad pogłębiony) przede wszystkim ze względu na oczekiwania respondentów i zapewnienie alternatywnych kanałów komunikacji. Przeprowadzono jeden zogniskowany wywiad grupowy, w którym wzięło udział 10 osób. Rozmowy opierały się na przygotowanym wcześniej scenariuszu. Podczas wywiadów uzyskano

informacje na temat pożądanego wsparcia ze strony LGD, grup społecznych wymagających najpilniejszej pomocy, działań, które należy podjąć, aby każda grupa interesów osiągała większe korzyści z przynależności do obszaru LGD „Kraina Rawki” oraz działań, które należy podjąć w zakresie innowacyjności, cyfryzacji, środowiska i klimatu, niekorzystnych zmian demograficznych oraz budowania partnerstwa w realizacji LSR. Podczas wywiadów zapytano również o największe zalety istnienia LGD i zebrano informacje na temat tego, co należy poprawić w działaniach LGD. Pozwoliło to na lepsze zrozumienie sytuacji i identyfikację problemów oraz ich potencjalnych rozwiązań.

Przeprowadzono spotkanie warsztatowe z młodzieżą szkolną ze Szkoły Podstawowej w Konopnicy, podczas którego zostały przeanalizowane potrzeby i problemy ludzi młodych. Jesteśmy przekonani, że głos młodzieży jest szczególnie ważny, aby wytyczone cele i zaplanowane działania pokrywały się z rzeczywistymi potrzebami młodych ludzi i mogły skutecznie przyczynić się do rozwoju oraz właściwego wykorzystania istniejącego młodego potencjału i zasobów.

Wybrane metody badawcze pozwoliły na uwzględnienie głosu jak największej ilości mieszkańców w budowie LSR. Równoległe do prowadzonych badań zbierano dane statystyczne. Na podstawie zebranych wyników badań zostały wyciągnięte wnioski. Wiedza zdobyta z przeprowadzonych badań posłużyła zespołowi roboczemu do uporządkowania i znalezienia związków wśród zdobytych informacji. Podczas prac zespołu zostały wypracowane cele, przedsięwzięcia i wskaźniki oraz propozycje kryteriów i planu komunikacji.

Na ostateczny kształt strategii miały wpływ konsultacje społeczne wypracowanej wspólnie z mieszkańcami strategii. Mieszkańcy na każdym etapie tworzenia LSR byli informowani o postępie prac w formie aktualności na stronie LGD. W siedzibie LGD uruchomiono punkt konsultacyjny, do którego zgłaszali się przedstawiciele wszystkich grup interesów zdiagnozowanych na obszarze oraz przedstawiciele zdiagnozowanych grup w niekorzystnej sytuacji. Do punktu mógł się zgłosić każdy mieszkaniec, więc wychodzimy z założenia że mamy przedstawicieli wszystkich sektorów, wszystkich grup interesów oraz wszystkich grup w niekorzystnej sytuacji z obszaru LGD. Projekt LSR został omówiony podczas 2 spotkań ogólnych. Na spotkania zostali zaproszeni przedstawiciele wszystkich sektorów, osoby, które zaangażowane były w budowanie LSR, tj. członkowie LGD, uczestnicy spotkań warsztatowych, członkowie grupy roboczej, gminy, przedstawiciele instytucji kultury i organizacje pozarządowe. Spotkania konsultacyjne miały charakter otwarty i obecni byli przedstawiciele reprezentujący wszystkie grupy i sektory.

Przy tworzeniu LSR dokonano wszelkich starań aby dotrzeć do jak największej ilości przedstawicieli zdiagnozowanych na obszarze grup interesów sektora społecznego, sektora publicznego, jak również sektora gospodarczego. Na każdym etapie prac nad strategią interesariusze i podmioty zaangażowane w jej tworzenie dzielili się wiedzą, opiniami, potrzebami i oczekiwaniami, co było niezwykle ważne dla procesu jej budowania. Do udziału w pracach nad LSR zapraszani byli mieszkańcy, przedsiębiorcy, lokalne władze, organizacje pozarządowe, instytucje kulturalne i edukacyjne, organizacje religijne, sołtysi i kluby sportowe. Wszyscy Ci interesariusze społeczności lokalnej mieli różne perspektywy, cele i potrzeby, które w miarę możliwości prawnych i budżetowych zostały uwzględnione w strategii.

Zaproszenie na spotkania warsztatowe dotarło do szerokiego grona mieszkańców, m.in. informacja o spotkaniach na profilu społecznościowym w portalu Facebook została wyświetlona przez 40 196 odbiorców. Udział w 10 spotkaniach warsztatowych wzięło łącznie 168 osób, odbyły się one w następujących miejscach i terminach:
Gmina Wiskitki: 03-10-2022 r., godz. 13:00-16:00, sala w Miejsko-Gminnej Bibliotece Publicznej w Wiskitkach (Plac Wolności 34, 96-315 Wiskitki), 16 osób.

Gmina Cielądz: 04-10-2022 r., godz. 9:00-12:00, Gminny Dom Kultury w Cielądzu (Cielądz 59A, 96-214 Cielądz), 22 osoby.

Gmina Rawa Mazowiecka: 04-10-2022 r., godz. 13:00-16:00, Centrum Aktywności Kulturalnej w Boguszycach (Boguszyce Małe 2F, 96-200 Rawa Mazowiecka), 34 osoby.

Gmina Żelechlinek: 05-10-2022 r., godz. 12:00 - 15:00, Dom Inicjatyw Twórczych w Żelechlinku (Plac Tysiąclecia Państwa Polskiego 10, 97-226 Żelechlinek), 11 osób.

Gmina Kowiesy: 18-10-2022 r., godz. 9:00-12:00, Filia Gminnej Biblioteki Publicznej (Wola Pękoszewska 1, 96-111 Kowiesy), 14 osób.

Gmina Puszcza Mariańska: 18-10-2022 r., godz. 13:00-16:00, Dawnym Dom Kultury (Króla Jana Sobieskiego 36, 96-330 Puszcza Mariańska), 10 osób.

Gmina Sadkowice: 19-10-2022 r., godz. 9:00-12:00, Urząd Gminy w Sadkowicach (Sadkowice 129A, 96-206 Sadkowice), 10 osób.

Gmina Regnów: 19-10-2022 r., godz. 13:00-16:00, Gminna Biblioteka Publiczna w Regnowie (Regnów 96, 96-232 Regnów), 12 osób.

Gmina Biała Rawska: 20-10-2022 r., godz. 12:00-15:00, Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna w Białej Rawskiej (ul. Jana Pawła II 2, 96-230 Biała Rawska), 32 osoby.

Miasto Rawa Mazowiecka: 20-10-2022 r., godz. 17:00-20:00, Jatki Miejskie (ul. Mickiewicza 13, 96-200 Rawa Mazowiecka), 7 osób.

Do grupy roboczej zaproszeni byli przedstawiciele wszystkich trzech sektorów oraz zdiagnozowanych na obszarze LGD „Kraina Rawki” grup interesów. Z terenu każdej gminy zaproszono 4 osoby. Ostatecznie liczyła ona 25 osób i miała następujących skład:

Gmina Biała Rawska:

- Barbara Szopińska – Prezes Stowarzyszenia Biański Uniwersytet Trzeciego Wieku i Dyrektor Miejsko-Gminnej Biblioteki Publicznej w Białej Rawskiej reprezentująca sektor społeczny,
- Ewa Kaczmarek – Naczelnik Wydziału Oświaty, Kultury i Polityki Społecznej w UMiG Biała Rawska reprezentująca sektor publiczny,
- Dorota Niezabitowska-Pawlikowska – Właścicielka firmy ADIM Dorota Niezabitowska-Pawlikowska i Członek Zarządu LGD reprezentująca sektor gospodarczy;

Gmina Cielądz:

- Magdalena Ostalska – Właścicielka firmy Przedsiębiorstwo Handlowo - Usługowe TOMAG, Inspektor ds. ochrony środowiska, rolnictwa, leśnictwa i gospodarki komunalnej w Urzędzie Gminy Cielądz i Członek Zarządu LGD „Kraina Rawki”, reprezentująca sektor gospodarczy,
- Iwona Jędrzejczak – Przewodnicząca Koła Gospodyń Wiejskich w Grabicach i pracownik socjalny Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Rawie Mazowieckiej reprezentująca sektor społeczny;

Gmina Kowiesy:

- Teresa Słoma – Sekretarz Gminy Kowiesy i Wiceprezes Zarządu LGD „Kraina Rawki” reprezentująca sektor publiczny,
- Maria Cygan – Prezes Stowarzyszenia Rozwoju Gminy Kowiesy reprezentująca sektor społeczny,
- Rafał Lipiński – Kierownik Referatu Rozwoju Gospodarczego w Urzędzie Gminy Kowiesy reprezentujący sektor publiczny,
- Urszula Ziarkowska – Sołtys Wsi Nowy Wylezin i radna Gminy Kowiesy reprezentująca sektor publiczny;

Gmina Puszcza Mariańska:

- Krzysztof Sobczyk – Właściciel firmy BIO-KRIS Krzysztof Sobczyk, Radny Gminy Puszcza Mariańska i Członek Zarządu LGD „Kraina Rawki” reprezentujący sektor gospodarczy,
- Teresa Lubecka – producentka ekologicznej żywności reprezentująca sektor gospodarczy;

Gmina Rawa Mazowiecka:

- Iwona Gierach – Inspektor ds. Utrzymania Porządku i Czystości w Gminie Rawa Mazowiecka i Członek Zarządu LGD „Kraina Rawki” reprezentująca sektor publiczny,
- Anna Grabarz – Członek Stowarzyszenia „Zagroda pod Dębami” i Członek Rady LGD reprezentująca sektor społeczny,
- Małgorzata Dudek – Prezes Stowarzyszenia Oświatowo-Edukacyjno-Wychowawczego „SOWA” i Dyrektor Gminnego Zespołu ds. Oświaty w Gminie Rawa Mazowiecka reprezentująca sektor społeczny;

Miasto Rawa Mazowiecka:

- Arkadiusz Rataj – Naczelnik Wydziału Edukacji i Spraw Społecznych w Urzędzie Miasta Rawa Mazowiecka i Członek Zarządu LGD „Kraina Rawki” reprezentujący sektor publiczny,
- Teresa Sekuter - Inspektor ds. zdrowia i organizacji pozarządowych w Urzędzie Miasta Rawa Mazowiecka reprezentująca sektor publiczny,
- Magdalena Karnowska – Koordynator projektów w SPZOZ w Rawie Mazowieckiej – Szpital św. Ducha reprezentująca sektor społeczny;

Gmina Regnów:

- Mariusz Cheba – Wójt Gminy Regnów, sadownik i Prezes LGD „Kraina Rawki” reprezentujący sektor publiczny;

Gmina Sadkowiec:

- Krzysztof Starczewski – Sekretarz Gminy Sadkowiec reprezentujący sektor publiczny,
- Agata Magiera – Inspektor ds. Inwestycji i Gospodarki Nieruchomościami w Urzędzie Gminy Sadkowiec i Członek Zarządu LGD „Kraina Rawki” reprezentująca sektor publiczny,
- Katarzyna Wasilewska – Podinspektor ds. Inwestycji, Promocji i Ochrony Środowiska w Urzędzie Gminy Sadkowiec reprezentująca sektor publiczny,
- Katarzyna Wójcik – Właścicielka gospodarstwa sadowniczego i Podinspektor ds. Kadr i Obsługi Rady Gminy reprezentująca sektor gospodarczy;

Gmina Wiskitki:

- Aleksandra Pilewska – Wiceprezes Zarządu LGD „Kraina Rawki” reprezentująca sektor społeczny;

Gmina Żelechlinek:

- Artur Wojtysiak – Właściciel firmy Artur Wojtysiak EKO TERM, Kierownik Referatu Planowania i Rozwoju w Urzędzie Gminy Żelechlinek oraz Członek Zarządu LGD „Kraina Rawki” reprezentujący sektor gospodarczy,
- Renata Nowicka – Współwłaścicielka Pasieki Nowicki reprezentująca sektor gospodarczy.

Końcowym etapem prac nad strategią były konsultacje społeczne. Pierwsze ogólne spotkanie konsultacyjne odbyło się 20 maja 2023 r., godz. 10:00-12:00 w sali budynku Miejsko-Gminnej Biblioteki Publicznej w Wiskitkach i wzięło w nim udział 35 osób, a drugie odbyło się 25 maja 2023 r., godz. 13:30-15:30 w siedzibie LGD „Kraina Rawki” w Starej Rossosze i wzięło w nim udział 27 osób. Na spotkaniach konsultacyjnych, które miały charakter otwarty, obecni byli również przedstawiciele reprezentujący wszystkie grupy i sektory.

Tak szeroka grupa interesariuszy pozwoliła na uwzględnienie jak najszerszego głosu mieszkańców, w tym grup w niekorzystnej sytuacji.

Lokalna Strategia Rozwoju opracowana została przy aktywnym udziale społeczności lokalnej. Była ona cały czas informowana o procesie tworzenia LSR od momentu planowania, poprzez spotkania warsztatowe, badania ankietowe i fiszki projektowe, wywiady, punkt informacyjny, aż do konsultacji społecznych gotowej LSR, które odbyły się podczas spotkań konsultacyjnych i w biurze LGD, a informacja o takiej możliwości została umieszczona na stronie internetowej.

W celu sporządzenia diagnozy stanu istniejącego, rozpoznania potrzeb, problemów oraz określenia kierunków rozwoju w Strategii, zapoznano się z opiniami społeczności lokalnej dokonując partycypacyjnej diagnozy. To dialog z mieszkańcami pozwolił nam sprawdzić, czy Strategia odpowiada na rzeczywiste potrzeby mieszkańców. Uspołecznienie procesu tworzenia strategii przyniosło za sobą wiele korzyści. Strategia stała się bardziej kompleksowa i uwzględnia różnorodne potrzeby i cele różnych grup społecznych. To z kolei może przyczynić się do lepszej implementacji strategii, większego wsparcia ze strony interesariuszy oraz zwiększenia zaufania i zadowolenia w społeczności, której dotyczy strategia.

Dane z konsultacji społecznych i wyniki przeprowadzonej analizy wniosków

Jednym z elementów procesu partycypacyjnego było przeprowadzenie badania ankietowego wśród mieszkańców obszaru LGD „Kraina Rawki”, które miało na celu poznanie ich potrzeb i identyfikację obszarów wymagających wsparcia. W badaniu ankietowym, które prowadzone było głównie w Internecie w okresie październik-listopad

2022 roku wzięło udział 235 osób. Ankieta była anonimowa i zawierała w większości pytania zamknięte. Wśród badanych byli przedstawiciele wszystkich gmin z obszaru LGD reprezentujący wszystkie grupy interesów, w tym osoby uczące się, osoby pracujące, emeryci, rolnicy, bezrobotni i przedsiębiorcy. Wyniki ankiet zostały szczegółowo opracowane za pomocą wykresów, a wyciągnięte wnioski posłużyły do stworzenia Lokalnej Strategii Rozwoju.

Niezależnie od badania ankietowego LGD „Kraina Rawki” przeprowadziła spotkania warsztatowe, których celem było uzyskanie opinii mieszkańców dotyczących mocnych i słabych stron gminy i obszaru oddziaływania LGD oraz szans i zagrożeń, a także analiza potencjału, potrzeb i problemów mieszkańców naszego obszaru. W ich wyniku uzyskano ważne dane dotyczące diagnozy sytuacji gmin w opinii interesariuszy i pożądanych kierunków rozwoju. Dane te okazały się zbieżne z wynikami badania ankietowego. Zebrania konsultacyjne odbyły się w każdej gminie i uczestniczyło w nich od 7 do 34 osób.

W celu lepszego zrozumienia sytuacji i problemów obszaru LGD „Kraina Rawki” przeprowadzono 9 telefonicznych wywiadów indywidualnych i 1 zogniskowany wywiad grupowy, które opierały się na przygotowanym wcześniej scenariuszu. Pytania zadawane podczas wywiadów były otwarte i umożliwiły badanym osobom swobodne wyrażanie swoich opinii. Z przeprowadzonych rozmów sporządzono notatki. Analiza zebranych informacji z wywiadów dostarczyła cennych wniosków i wskazówek dla dalszego rozwoju LGD i naszego obszaru.

Fiszki projektowe były bardzo pomocnym narzędziem w procesie partycypacyjnego tworzenia LSR i można było wypełniać je w formie papierowej i za pomocą formularza on-line. W okresie od 6 października do 14 listopada 2022 r. zebrano 210 fiszek projektowych na konkretne projekty i działania, które wyszły od mieszkańców, organizacji pozarządowych, sołectw, JSFP, przedsiębiorców i parafii. Największa ilość pomysłów dotyczyła realizacji zakresów: poprawa dostępu do infrastruktury publicznej, ochrony kultury i dziedzictwa kulturowego, rozwoju usług spędzania czasu wolnego oraz włączenia osób z grup defaworyzowanych lub wykluczonych. Zebrane pomysły na projekty zostały przełożone na przedsięwzięcia i wskaźniki.

Przeprowadzone zostały także 2 spotkania konsultacyjne z mieszkańcami oraz powołany był punkt konsultacyjny w siedzibie LGD. W ten sposób mieszkańcy uzyskali możliwość zapoznania się z tekstem dotyczącym stanu i perspektyw rozwoju obszaru LGD „Kraina Rawki” i wyrażenia własnej opinii.

Wyniki wszystkich konsultacji wśród społeczności lokalnej były analizowane, a wnioski, opinie i komentarze, które miały bardziej ogólny charakter były wykorzystywane w procesie przygotowania analizy SWOT, formułowania celów, przedsięwzięć i rezultatów Strategii.

Badanie ankietowe wykazało, że obszarami tematycznymi, które wymagają największego wsparcia w ramach aktywności LGD są: budowa i przebudowa ścieżek rowerowych, promocja lokalnych produktów i producentów, wspieranie rozwoju usług opiekuńczych dla osób starszych, budowa lub rozwój już istniejącej małej infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej, wyznaczanie szlaków turystycznych, wspieranie w zakresie podejmowania i rozwoju działalności gospodarczych, działania wspierające rozwój kapitału społecznego na obszarach wiejskich (np. imprezy lokalne, cykle spotkań, szkoleń), organizacja wystaw, festiwali, jarmarków i innych wydarzeń w zakresie dziedzictwa kulturowego regionu, promocja przedsiębiorczości oraz usługi wsparcia dla mikro i małych przedsiębiorców (np. wsparcie szkoleniowe, wymiana know-how, konferencje tematyczne), wspieranie rozwoju usług agroturystycznych, remonty obiektów zabytkowych, wyposażenie jednostek działających w sferze kultury oraz rozwój sektora usług czasu wolnego i gospodarki doświadczeń.

Według ankietowanych atutami obszaru LGD „Kraina Rawki” są walory przyrodniczo-krajobrazowe, położenie geograficzne, dostępność terenów zielonych, rolnictwo, stan środowiska naturalnego, tradycje zwyczaje i kultura regionu, zabytki i atrakcje turystyczne oraz aktywność organizacji pozarządowych. Najsłabiej oceniona została świadomość ekologiczna mieszkańców, oferta turystyczna, rynek pracy i dostępność do zatrudnienia poza rolnictwem, oferta rozrywkowa oraz integracja i więzi społeczne mieszkańców.

Z badań ankietowych można wyciągnąć wnioski, iż Strategia powinna skoncentrować się na wykorzystaniu lokalnych zasobów przyrodniczych, kulturowych i środowiskowych do ożywienia turystyki na obszarze gmin członkowskich. Rozwój turystyki przyjaznej środowisku oparty na lokalnych zasobach to ważny i zrównoważony model rozwoju turystyki, który kładzie nacisk na ochronę środowiska naturalnego, zachowanie i promowanie lokalnej kultury oraz wzmacnianie gospodarczego dobrobytu społeczności lokalnych. Z kolei drugi obszar tematyczny, wymagający wsparcia wskazany przez ankietowanych to aktywizacja mieszkańców, zwiększenie integracji i więzi między mieszkańcami oraz rozwój kapitału społecznego przy wzajemnej współpracy. Poprzez zwiększenie integracji, współpracy i aktywności społeczności lokalnych można stworzyć silniejsze, bardziej zrównoważone i pełne życia społeczności, w których ludzie czują się zaangażowani i mają możliwość wspólnego rozwoju.

Na podstawie badań ankietowych, analizy danych statystycznych, informacji zebranych podczas spotkań warsztatowych i wywiadów Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Kraina Rawki” zdiagnozowało grupy docelowych, szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji LSR. Możemy je podzielić na dwie kategorie: wiekową (seniorzy oraz osoby młode) oraz osób w niekorzystnej sytuacji. Za grupy w niekorzystnej sytuacji uznano osoby z niepełnosprawnościami i ich opiekunów, rolników z małych gospodarstw, osoby poszukujące zatrudnienia oraz kobiety. W związku z powyższym dołożono wszelkich starań, aby w jak największym stopniu LSR odpowiadała na potrzeby tych grup.

Podczas spotkań warsztatowych wspólnie z mieszkańcami zidentyfikowaliśmy mocne i słabe strony naszego obszaru oraz szanse i zagrożenia jego rozwoju obszaru. Poniżej przedstawiamy zbiorczą tabelę przedstawiającą wyniki analizy SWOT ze wszystkich dziesięciu gmin.

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • Położenie geograficzne – centrum Polski; • Bogata historia regionu, zabytki, kapliczki; • Dbałość o dziedzictwo kulturowe, tradycje i lokalną obrzędowość (zespoły ludowe, cykliczne wydarzenia); • Walory krajobrazowe i przyrodnicze (rzeki, parki, stawy, park krajobrazowy, obszary chronione, lasy, sady); • Rozwój przedsiębiorczości – firmy i lokalne przedsiębiorstwa; • Pozyskane środki zewnętrzne na rozwój infrastruktury i kapitału ludzkiego; • Aktywni mieszkańcy i lokalni liderzy; • Aktywnie działające organizacje pozarządowe (m.in. KGW, OSP, Klub Seniora); • Potencjał komunikacyjny; • Infrastruktura drogowa, wodna i kanalizacyjna; • Infrastruktura społeczna, sportowa, rekreacyjna, kulturalna i edukacyjna (świetlice wiejskie, boiska, siłownie plenerowe, altany, biblioteki, szkoły, przedszkola, ośrodki kultury) – strefy spędzania czasu wolnego; • Bogata oferta kulturalna (wydarzenia, pikniki, koncerty); • Duży potencjał turystyczno-przyrodniczy (szlaki turystyczne, zabytki, parki krajobrazowe, bogata bioróżnorodność); • Dobra współpraca z administracją samorządową; 	<ul style="list-style-type: none"> • Niewystarczająca baza gastronomiczna i noclegowa (w tym agroturystyczna); • Mała dostępność informacji historycznych i dotyczących regionu (m. in. walory turystyczne, atrakcje turystyczne); • Niewystarczająca oferta spędzania wolnego czasu dla młodzieży i dzieci – brak zajęć dodatkowych, warsztatów, pozaszkolnej oferty edukacyjnej, brak możliwości rozwoju talentów; • Niewystarczające wykorzystanie świetlic wiejskich; • Małe zaangażowanie w życie społeczności lokalnej ludzi młodych; • Słabo rozwinięta komunikacja publiczna (utrudniony dojazd); • Brak ścieżek rowerowych i spacerowych, niewystarczająca infrastruktura sportowa i rekreacyjna dla młodzieży i dorosłych (np. kręgle, ścianki wspinaczkowe, mini golf, profesjonalne boiska typu Orlik); • Niewystarczająca infrastruktura społeczna (m.in. brak lokali na działalność organizacji pozarządowych); • Niedostateczne wsparcie organizacji społecznych w zakresie m.in. prawa, finansów, księgowości,

<ul style="list-style-type: none"> • Specjalistyczne gospodarstwa sadownicze; • Bezpieczeństwo społeczne (liczne jednostki OSP, dobrze wyposażone). 	<p>dot. prowadzonej działalności;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Niewystarczająca infrastruktura internetowa, telefoniczna, energetyczna, gazowa; • Słaba oferta profilaktyczno-prozdrowotna; • Utrudniony dostęp do rehabilitacji, lekarzy specjalistów, słaba profilaktyka prozdrowotna; • Mała ilość organizacji senioralnych i słaba oferta podnosząca wiedzę i kompetencje osób starszych i w średnim wieku; • Niedostosowana przestrzeń publiczna do osób starszych i niepełnosprawnych; • Niewystarczająca oferta dla osób z niepełnosprawnościami; • Brak kompleksowego (międzyinstytucjonalnego) wsparcia dla rodzin, osób z problemami, osób w niekorzystnej sytuacji; • Niska świadomość ekologiczna (zaśmiecone lasy, słaba segregacja);
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> • Rozwój turystyki weekendowej, wioski tematyczne, park wodny Suntago, nowe szlaki rowerowe, miejsca rekreacji, atrakcyjna oferta turystyczna; • Aktywizacja i integracja mieszkańców, szczególnie seniorów i młodzieży (Młodzieżowe Rady Gminy) oraz osób w niekorzystnej sytuacji; • Wsparcie ludzi zaangażowanych społecznie, promowanie oddolnych działań mieszkańców i rozwój wolontariatu; • Aktywnie działające organizacje pozarządowe (KGW, OSP, stowarzyszenia, fundacje, kluby sportowe); • Wzmocnienie współpracy lokalnej; • Rozwój usług opiekuńczych; • Promocja zdrowego stylu życia, moda na sport i zdrowy styl życia; • Promocja lokalnych produktów, utworzenie rejestru producentów, ekologiczne uprawy, rozwój przetwórstwa; • Lokalizacja (S8, CPK, węzeł A2,) kolej , położenie między Łodzią a Warszawą; • Utworzenie terenów inwestycyjnych, rozwój stref przemysłowych, rozwój przedsiębiorczości; • Rozbudowa infrastruktury społecznej i zwiększenie jej wykorzystania; • Powrót mieszkańców w rodzinne strony, nowi mieszkańcy. 	<ul style="list-style-type: none"> • Niekorzystne zmiany demograficzne - starzejące się społeczeństwo, migracja mieszkańców; • Ubożenie społeczeństwa, spadek dochodów w gospodarstwach domowych; • Niepewność na rynku pracy i niestabilność prawna; • Kryzys energetyczny, rosnące ceny energii; • Wzrost kosztów produkcji rolnej; • Wypalenie liderów lokalnych, brak zrozumienia i poparcia dla ich działań; • Niskie zaangażowanie młodych w działania społeczne i życie publiczne; • Ograniczone możliwości finansowe NGO – brak środków na wkład własny; • Alienacja/ wykluczenie społeczna (samoizolacja, izolacja niepełnosprawnych i starszych); • Otyłość, problemy zdrowotne; • Brak dofinansowań na niezbędne inwestycje, rosnąca „agresywna” konkurencja na rynku dotacji; • Brak spójnego i kompleksowego planu wykorzystania potencjału krajobrazowego/ turystycznego obszaru; • CPK i niepewność decyzji, przesiedlenia mieszkańców;

Źródło: Opracowanie własne

Analiza SWOT jednoznacznie pokazuje, że mieszkańcy są świadomi potencjału obszaru, na którym mieszkają i bardzo wyraźnie widzą też jego słabe strony. W szansach upatrują możliwości zmiany niekorzystnej sytuacji, mając jednocześnie świadomość możliwych zagrożeń. Wnioski, jakie nasuwają po analizie powyższego materiału, każą jednoznacznie położyć większy nacisk na wykorzystanie turystycznych dogodnego położenia geograficznego i bogatej kultury i historii regionu. Bardzo ważnym aspektem dla mieszkańców jest możliwość wykorzystania i rozwoju już istniejącej infrastruktury turystycznej. Jednocześnie daje się zauważyć, że dużą barierą w zbudowaniu turystycznej marki obszaru LGD jest brak miejsc noclegowych, mała liczba gospodarstw agroturystycznych i wciąż za mała liczba kilometrów szlaków rowerowych i turystycznych. Kolejną przeszkodą wydaje się zbyt małe rozpropagowanie historii obszaru. Powyższe elementy stanowią również przeszkodę w zbudowaniu kompleksowej oferty turystycznej. Ponadto, koniecznie należy wykorzystać dogodne położenie LGD „Kraina Rawki”. Bliskie sąsiedztwo dużych aglomeracji miejskich takich jak Łódź czy Warszawa daje duże możliwości rozwoju turystyki weekendowej. Należy zwrócić również uwagę na bardzo silny kapitał ludzki LGD „Kraina Rawki”. W każdej gminie są lokalni liderzy, których aktywność zaznacza się na wielu polach życia społecznego. Ludzie ci mają mnóstwo pomysłów na aktywizację i zagospodarowanie czasu mieszkańców ze swojego najbliższego otoczenia. Zwłaszcza, iż jako jedną ze słabych stron obszaru mieszkańcy wskazali niewystarczającą ilość zajęć dla ludzi młodych i seniorów. W celu wyeliminowania tej słabej strony wykorzystanie potencjału w postaci prężnie działających lokalnych liderów wydaj się idealnym rozwiązaniem.

W oparciu o dane z konsultacji społecznych i wyniki przeprowadzonej analizy wniosków na obszarze LGD „Kraina Rawki” została zdiagnozowana szczególna grupa interesów – właściciele gospodarstw sadowniczych. Biorąc pod uwagę specyfikę członków LGD oraz cele postawione w LSR, jest to grupa, które może w szczególnie sposób wpływać na funkcjonowanie LGD i współpracę z mieszkańcami.

Interesariusze zaangażowani w tworzenie LSR i utrzymanie zaangażowanie lokalnej społeczności na etapie wdrażania LSR.

Tworzenie nowej Lokalnej Strategii Rozwoju LGD „Kraina Rawki” spotkało się ze sporym zainteresowaniem i odzewem różnych grup społecznych występujących na obszarze. Byli to m. in.:

- przedstawiciele władzy publicznej (wójtowie, sołtysi, pracownicy urzędów gmin),
- przedstawiciele instytucji kultury i ośrodków pomocy społecznej,
- nauczyciele i uczniowie,
- osoby prowadzące działalność gospodarczą na terenie LGD,
- rolnicy (głównie z małych gospodarstw i sadownicy),
- przedstawiciele organizacji pozarządowych (stowarzyszeń, fundacji),
- przedstawiciele Ochotniczych Straży Pożarnych i Kół Gospodyń Wiejskich,
- mieszkańcy (w tym osoby młode oraz seniorzy, osoby bezrobotne),
- przedstawiciele klubów sportowych ,
- przedstawiciele wiosek tematycznych,
- przedstawiciele organizacji senioralnych.

LGD „Kraina Rawki” planuje dołożyć wszelkich starań aby podtrzymać zaangażowanie tych osób na etapie wdrażania LSR. W tym celu postanowiono zapewnić inkluzyjny charakter LGD. Członkostwo nowych osób będzie silnie promowane, wszystkie zainteresowane osoby będą mogły zostać członkiem LGD „Kraina Rawki”. Wszystkie organizacje, osoby prawne oraz grupy nieformalne, które brały udział w tworzeniu LSR, będą zaproszone do złożenia deklaracji członkowskiej, aby zostać członkiem LGD.

Szeroki udział społeczności lokalnej powinien być zapewniony nie tylko na etapie opracowania LSR, ale także jej realizacji. LGD planuje powoływanie tematycznych zespołów roboczych, organizowanie spotkań konsultacyjnych (np. w przypadku aktualizacji LSR), stały kontakt z mieszkańcami za pośrednictwem strony internetowej oraz wywiady fokusowe ze społecznością lokalną (organizowane w razie zapotrzebowania). Opinie mieszkańców na temat LSR i pracy LGD będą także elementem ewaluacji.

Po wybraniu LGD do realizacji LSR zostanie zorganizowane spotkanie informacyjne, gdzie będzie przedstawiony harmonogram naborów wniosków oraz założenia realizacji projektów w ramach PSWPR. LGD planuje konsekwentnie utrzymywać dalsze, duże zaangażowanie lokalnej społeczności we wdrażanie LSR bowiem oddolne zaangażowanie mieszkańców we współdecydowanie o przyszłości swojego obszaru, stanowi jedną z kluczowych cech podejścia LEADER. Wdrażanie LSR i rozwijanie lokalnego partnerstwa to procesy, które powinny przebiegać jednocześnie i równolegle, gdyż tylko wówczas mogą pojawiać się efekty synergii i tzw. wartość dodana tego podejścia.

Działania mające na celu poinformowanie o wdrażaniu strategii szerszą społeczność zamieszkującą obszar działania Stowarzyszenia oraz zmobilizowanie osób niezdecydowanych do włączenia się w proces realizacji określa Plan komunikacji. W ramach działań informacyjnych LGD „Kraina Rawki” w dalszym ciągu prowadzić będzie stronę internetową, na której będą umieszczane informacje o planowanych naborach wniosków oraz mających się odbyć wydarzeniach. Ponadto, osoby chętne będą mogły zapisać się newslettera, dzięki któremu na maila będą otrzymywały na bieżące informacje w tym zakresie. Na stronie w widocznym miejscu zostanie również umieszczony harmonogram naborów, tak aby każda chętna osoba mogła się wcześniej przygotować do złożenia wniosku o przyznanie pomocy.

Istniejąca strona internetowa zostanie też poszerzona o nową funkcję „ARKUSZ POMYSŁÓW”. Będzie to zakładka, dzięki której, każda zainteresowana osoba będzie mogła zgłosić swój pomysł na wniosek bez wychodzenia z domu. Po otrzymaniu takiego zgłoszenia pracownik LGD przeanalizuje możliwość realizacji takiej operacji i oddzwoni do zainteresowanej osoby w celu poinformowania o możliwościach realizacji zgłoszonej operacji.

Przed naborami wniosków będą przeprowadzane spotkania informacyjne, których celem będzie zapoznanie lokalnej społeczności z możliwościami otrzymania dofinansowania. Na spotkaniach zostaną również omówione wymagania formalne jakie musi spełnić wniosek o przyznanie pomocy oraz sposób uzyskania punktów w ramach obowiązujących kryteriów wyboru operacji.

Raz w tygodniu LGD planuje zorganizować „GODZINY OTWARTE” w ramach których, każda zainteresowana osoba będzie mogła przyjść do biura w celu zgłoszenia swojego pomysłu na realizację operacji i przedyskutować go z pracownikiem biura.

LGD „Kraina Rawki” zamierza kontynuować prowadzenie profilu na platformie Facebook, YouTube oraz Instagram, które również będą zawierały aktualne informacje o bieżących wydarzeniach, nie tylko związanych z LGD, ale również z całym obszarem objętym LSR.

Wzmocnienie partnerskiej współpracy członków LGD we wdrażaniu LSR.

Zaangażowanie społeczności lokalnej w budowanie strategii rozwoju lokalnego jest ważnym procesem jej uspołeczniania, jednak nie jedynym. Społeczność lokalna powinna mieć możliwość prawdziwego udziału również w proces realizacji strategii, jako współdecydująca o kierunkach rozwoju, zmianach w dokumencie strategicznym oraz ocenie jego wdrażania. W związku z tym wypracowano metodykę uspołeczniania Lokalnej Strategii Rozwoju LGD „Kraina Rawki” na różnych poziomach jej wdrażania.

W celu monitorowania i oceny realizacji strategii organizowane będą warsztaty konsultacyjne, spotkania ekspertów, przeprowadzane będą konsultacje online oraz ankiety. Grupą docelowymi powyższych metod partycypacji jest cała społeczność lokalna LGD „Kraina Rawki” i dla niej przede wszystkim będą skierowana zaproszenia poprzez informacje na stronie LGD oraz współpracujących instytucji publicznych. W celu łatwiejszego dotarcia do społeczności lokalnej będą kierowane imienne zaproszenia mailowe (kierowane do osób zapisanych do bazy LGD) dla m.in.:

- członków LGD;
- wnioskodawców i grantobiorców,
- radnych JST będących członkami Stowarzyszenia,
- lokalnych liderów,

- przedsiębiorców,
- przedstawicieli organizacji pozarządowych,
- przedstawicieli innych znaczących instytucji działających na obszarze LGD „Kraina Rawki”,
- pracowników urzędów gmin oraz ośrodków pomocy społecznej, domów kultury itp.

W celu włączenia partnerów we wdrażanie LSR prowadzony będzie proces informowania i konsultacji społecznych, m.in. poprzez:

- promowanie partnerskiego podejścia do rozwoju obszaru LSR KRAINA RAWKI poprzez wskazywanie na znaczenie RLKS dla zwiększenia konkurencyjności obszaru oraz dla poprawy jakości życia jego mieszkańców;
- upowszechnianie informacji dotyczących działalności LGD na stronie internetowej LGD: (<https://www.krainarawki.eu/>);
- informowanie społeczności LGD o planowanych w ramach realizacji LSR naborach wniosków poprzez akcje promocyjne;
- promowanie dobrych praktyk w realizacji projektów;
- spotkania strategiczne o charakterze informacyjno-zapoznawczym, służące równocześnie budowaniu relacji;
- pozyskiwanie propozycji rozwiązań i pomysłów dotyczących zmian w LSR w trakcie akcji promocyjnych i szkoleń dla beneficjentów.

Co więcej, duże znaczenie na etapie wdrażania LSR będzie miał udział partnerów społeczno-gospodarczych w przygotowaniu i realizacji poszczególnych projektów. Będzie się to przejawiało m.in. poprzez ich udział w konsultacjach, warsztatach czy spotkaniach informacyjnych.

W rezultacie powyższych działań dojdzie do weryfikacji wariantów rozwoju obszaru oraz proponowanych w ramach LSR rozwiązań, a korzyściami takiego procesu będą:

- aktywne włączenie interesariuszy w prace nad dokumentacją i współdecydowanie o kształcie docelowych sposobów realizacji proponowanych rozwiązań na danym obszarze;
- uzyskanie opinii i wniosków od interesariuszy pozwalających na analizę problemów i podniesienie wartości merytorycznej LSR oraz realizowanych w ramach niej projektów;
- wyższy stopień akceptacji społecznej;

Podczas realizacji LSR położony zostanie nacisk na wzmocnienie komunikacji w LGD, wymaga to podejścia wieloaspektowego i zrozumienia potrzeb i oczekiwań różnych grup w organizacji. W celu wzmocnienia komunikacji w organizacji:

- zostanie stworzona kultura otwartej komunikacji;
- wykorzystane będą różne kanały komunikacji, takie jak spotkania, e-mail, wiadomości tekstowe, komunikatory internetowe, strony internetowe, wewnętrzne fora dyskusyjne, w celu zaspokojenia potrzeb różnych grup w organizacji;
- szkolenia z komunikacji dla pracowników i członków;
- regularne spotkania pracowników oraz Zarządu i Rady LGD aby omawiać postępy, problemy i cele organizacji;
- dostosowanie stylu i języka komunikacji do różnych grup interesów, uwzględniając ich wiedzę, umiejętności i doświadczenia.

Ponadto, LGD planuje powstanie tematycznych zespołów doradczych. Zadaniem takich zespołów byłaby wymiany poglądów między członkami Stowarzyszenia oraz poszukiwania wśród nich inicjatyw oddolnych. Zgodnie z zapisami statutu organem uprawnionym do powoływania takich zespołów byłoby Walne Zebranie. Każdy z członków LGD „Kraina Rawki” będzie miał prawo do uczestniczenia w pracach nieograniczonej liczby zespołów doradczych. Tematycznym zespołom doradczym przysługuje prawo składania Walnemu Zebraniu lub Zarządowi wniosków, rekomendacji, sugestii i opinii o wszystkich bieżących sprawach Stowarzyszenia, opiniowania

wniosków Zarządu oraz prawo do zalecania Zarządowi inicjowania określonych działań. Planuje się powstanie następujących zespołów doradczych:

- a) ds. rozwoju infrastruktury publicznej i kulturalnej;
- b) ds. rozwoju przedsiębiorczości;
- c) ds. rozwoju rolnictwa;
- d) ds. rozwoju turystyki zrównoważonej;
- e) ds. aktywizacji i integracji ludzi młodych oraz seniorów;
- f) ds. aktywizacji i integracji osób ze zdiagnozowanych grup w niekorzystnej sytuacji;
- g) ds. zielono-błękitnej gospodarki,
- h) ds. projektów realizowanych w partnerstwie

Rozwinięcie współpracy pomiędzy podmiotami z obszaru LGD i zwiększenia zainteresowania realizacją projektów partnerskich.

W okresie programowania 2023-2027 rozróżniamy: operacje w partnerstwie - partnerów z obszaru jednej LSR oraz projekty partnerskie dotyczące partnerów z poza obszaru LSR. W PS WPR zmieniła się rola samej LGD. Teraz LGD wybiera i wspiera operacje w partnerstwie i projekty partnerskie realizowane przez inne podmioty. LGD nie będzie mogła realizować ani operacji w partnerstwie ani projektów partnerskich, tak jak to miało miejsce w przypadku realizacji poddziałania 19.3 „Przygotowanie i realizacja działań w zakresie współpracy z lokalną grupą działania” objętego PROW 2014-2020.

Operacje w partnerstwie będą mogły być wspierane praktycznie w ramach wszystkich przedsięwzięć, a niektóre np. Przedsięwzięcie P. 1.6 Krótkie łańcuchy Żywnościowe będą dedykowane wyłącznie dla nich. Dodatkowo przewidziana jest promocja operacji w partnerstwie w kryteriach wyboru.

Projekty partnerskie dotyczą przedsięwzięcie P. 1.5 Realizacja przedsięwzięć promujących obszar, oraz przedsięwzięcia P. 2.3 Wspieranie edukacji liderów życia publicznego i społecznego.

Zadaniem LGD jest wspieranie współpracy z innymi podmiotami, w tym celu planowane jest organizowanie raz na pół roku spotkań informacyjno-promocyjnych. Przedmiotowe spotkania będą miały za zadanie informowanie potencjalnych beneficjentów o możliwości realizacji operacji w partnerstwie. Zostaną również omówione podstawowe zagadnienie formalno-prawne związane z realizacją takich projektów. Spotkanie takie dadzą też szanse podmiotom na wzajemne poznanie i zawiązanie ewentualnej współpracy.

W ramach wzmocnienia współpracy partnerskiej na stronie internetowej LGD zostanie utworzona zakładka wspomagająca kojarzenie partnerów o nazwie „MÓJ PARTNER”, gdzie podmioty chętne do realizacji operacji w partnerstwie będą mogły dodać ogłoszenie, że szukają partnera. W tym celu może zostać również wykorzystana grupa dyskusyjna „Informator Krainy Rawki” na portalu społecznościowym Facebook, którą założyło LGD. Ogłoszenie takie będzie zawierało dane kontaktowe oraz zwięzły opis założeń operacji dla której poszukiwany jest partner. W przypadku odpowiedzi na ogłoszenie LGD zorganizuje spotkanie partnerów, na którym zostaną omówione zasady realizacji projektów partnerskich, a przedstawiciele chętnych podmiotów będą mieli okazję się poznać i omówić szczegóły działania.

W celu jeszcze większego zwiększenia zainteresowania wśród mieszkańców projektami realizowanymi w partnerstwie, LGD „Kraina Rawki” planuje przed każdym naborem wniosków o przyznanie pomocy organizować szkolenia dla potencjalnych wnioskodawców. Szkolenia będą miały charakter otwarty a informacja o nich będzie zamieszczona na stronie internetowej i Facebooku, stronach gmin, lokalnej prasie oraz tablicach ogłoszeniowych.

Ponadto, planowane jest powstanie tematycznego zespołu doradczego mającego za zadanie wspieranie chętnych podmioty do realizacji operacji w partnerstwie, na każdym jej etapie. Zadaniem tego zespołu będzie dodatkowo szerzenie wiedzy o możliwościach i zaletach, jakie daje ten właśnie rodzaj operacji.

W LSR przewidziano animowanie do innowacji, czyli proces stymulowania i wspierania kreatywności, pomysłowości i wdrażania działań innowacyjnych w społeczności lokalnej. Zaplanowano realizację warsztatów rozwijających kreatywność i myślenie innowacyjne, których celem będzie poznanie możliwości wykorzystania niestandardowych technik kreatywnego myślenia w odniesieniu do pracy indywidualnej jak i zespołowej. Będą organizowane wizyty studyjne do innowacyjnych przedsiębiorstw lub instytucji, gdzie uczestnicy będą wymieniać się wiedzą i doświadczeniem, będą się inspirować i poznawać inne perspektywy. Będzie to przestrzeń do stworzenia innowacyjnych partnerstw. Celem animacji do innowacji jest stworzenie warunków sprzyjających powstawaniu i wdrażaniu nowych pomysłów, produktów, usług lub procesów na obszarze LGD „Kraina Rawki”.

Rozdział IV - Analiza potrzeb i potencjału LSR

Analiza potrzeb rozwojowych i potencjałów obszaru wdrażania LSR

Potencjał dla rozwoju turystyki

Obszar LGD „Kraina Rawki” posiada wystarczające zasoby przyrodnicze, kulturowe i historyczne by w pełni rozwinąć sektor turystyczny. W każdej z gmin są zabytkowe budowle takie jak kościoły, dwory i pałace, które mogą być atrakcją turystyczną na trasie wycieczek zarówno pieszych, jak i rowerowych. Malownicze krajobrazy z łagodnymi wzniesieniami stanowią dużą atrakcję dla turystów odwiedzających nasze strony. Dostatecznie gęsta i mało uczęszczana sieć dróg idealnie nadaje się na wycieczki rowerowe. Nadal znaleźć tu można obszary dzikiej nieskażonej cywilizacją przyrody. Wiele jest tu lasów rozrzuconych pośród pól, starych przydrożnych alei i parków przydworkich. Obszar jest doskonałym miejscem do uprawiania turystyki weekendowej, w szczególności ze względu na swoje położenie pomiędzy Łodzią i Warszawą. Największe atrakcje turystyczne obszaru „Krainy Rawki” – interesujące miejsca, bogate w zasoby historyczne, przyrodnicze i kulturowe zostały połączone za pomocą szlaku turystycznego w kształcie cyfry „8” – „Rawskiej Ósemki”. Trasa wiedzie przez liczne wsie i miasteczka, łącząc zabytki architektury sakralnej, pałacowej i dworskiej, unikalne atrakcje przyrodnicze oraz pomniki przyrody nieożywionej. Tak duże urozmaicenie sprawia, że każdy znajdzie tu dla siebie coś interesującego. Kolejnym ważnym zasobem obszaru jest kolejka wąskotorowa, której trasa prowadzi z Rogowa przez Rawę Mazowiecką do Białej Rawskiej i przecina malownicze tereny podnóża Wzniesień Łódzkich, dolinę rzeki Rawki oraz pagórkowate tereny Wysoczyzny Rawskiej. Kolej wąskotorowa 26 łącząca Rogów z Rawą Mazowiecką i Białą Rawską powstała w 1915 roku podczas pierwszej wojny światowej, jako wojskowa kolej polowa zaopatrująca front w żywność, broń i amunicję. Wzdłuż trasy kolejki znajduje się wiele atrakcyjnych pod względem turystycznym miejscowości. Na przykład miasto Rawa Mazowiecka gdzie znajdują się ruiny Zamku Książąt Mazowieckich, zachowaną wieżę, którą opiekuje się Muzeum Ziemi Rawskiej. Można ją zwiedzać w sezonie letnim. W Rawie Mazowieckiej znajduje się też jedna z największych stacji zabytkowej Kolei Wąskotorowej Rogów – Rawa – Biała. Do zabytków można zaliczyć również dom przy ulicy Słowackiego, w którym niegdyś zatrzymał się Napoleon Bonaparte w trakcie jednej ze swych podróży. W Rawie znajdują się również 3 zabytkowe kościoły.

Ważnym potencjałem obszaru, wskazanym przez mieszkańców podczas konsultacji, są osoby z dużych miast (często artyści, dziennikarze), którzy osiedlają się na stałe na terenie działania LGD. Swoimi innowacyjnymi pomysłami i świeżym spojrzeniem mają duże szanse na ożywienie tego regionu. Taka tendencja jest również bardzo ważną informacją dla LGD i jego mieszkańców o nowych trendach wśród mieszkańców dużych miast, którzy coraz bardziej interesują się życiem w zgodzie z naturą i aktywnym wypoczynkiem na łonie natury i błędem byłoby nie wykorzystanie tej szansy. Na obszarze „Krainy Rawki” baza miejsc noclegowych jest słabo rozwinięta. Na całym obszarze znajduje się jedynie 6 obiektów noclegowych, dysponujących ponad 10 miejscami noclegowymi. Pozostałe obiekty świadczące tego typu usługi to prywatne kwatery oraz gospodarstwa agroturystyczne. Na terenie LGD jest 18 gospodarstw agroturystycznych. Najwięcej, bo aż 6 na terenie gminy Kowiesy. Gmina Rawa Mazowiecka, Puszcza Mariańska oraz Miasto Rawa Mazowiecka nie posiadają żadnego

gospodarstwa agroturystycznego na swoim terenie. Poniżej zestawienie obiektów noclegowych na terenie LGD Kraina Rawki.

Biała Rawska	8 (w tym 3 gospodarstwa agroturystyczne)
Cielądz	2 gospodarstwa agroturystyczne
Rawa Mazowiecka	3
Regnów	1 gospodarstwo agroturystyczne
Sadkowice	3 gospodarstwa agroturystyczne
Kowiesy	9 (w tym 6 gospodarstw agroturystycznych)
Żelechlinek	2 gospodarstwa agroturystyczne
Puszcza Mariańska	3
Wiskitki	3 (w tym 1 gospodarstwo)
Miasto Rawa Mazowiecka	6

Źródło: opracowanie własne.

Baza noclegowa na terenie LGD Kraina Rawki jest zbyt mała i nie jest w stanie obsłużyć całego ruchu turystycznego. Biorąc pod uwagę powyższe oraz ogromny potencjał turystyczny obszaru należy stwierdzić, iż rozwój turystyki byłby właściwym kierunkiem rozwoju obszaru w nowej perspektywie finansowej.

Fakt zbyt małej bazy noclegowej został odzwierciedlony w wysokości wskaźnika Schneidera. Wskaźnik ten wyraża intensywności ruchu turystycznego, poprzez wykazanie liczby turystów korzystających z noclegów, przypadającą na 100 mieszkańców stałych.

Wskaźnik ten dla obszaru LGD Kraina Rawki wynosi w przybliżeniu: 73. Wskaźnik ten dla całego województwa łódzkiego oscyluje w przedziale 39-49, biorąc pod uwagę powyższe należy stwierdzić, iż ruch turystyczny na terenie gmin LGD jest znacznie wyższy niż średnia wojewódzka, co z kolei potwierdza tezę, iż obszar ten posiada ogromny potencjał w zakresie dalszego rozwoju turystyki.

Przestrzeganie równości szans

Cała strategia będzie realizowana z poszanowaniem zasad horyzontalnych UE, w tym zapewnieniem równości, włączenia społecznego i niedyskryminacji, zgodnie z art. 9 rozporządzenia 2021/1060. W projektach związanych z zatrudnieniem rozważane jest wprowadzenie wymogu zapewnienia niedyskryminujące warunki zatrudniania i współpracy. Inwestycje w infrastrukturę uwzględniać będą wymogi uniwersalnego projektowania i mechanizmu racjonalnych usprawnień. Premiowane będą projekty, w których zaplanowane będzie opracowanie innowacyjnych rozwiązań przyczyniających się do zwiększenia równości, włączenia społecznego, niedyskryminacji, w tym promujące zaangażowanie kobiet, w szczególności młodych. Zapisy dokumentów programowych będą niedyskryminacyjne, przejrzyste, gwarantując równouprawnienie płci i realizację postanowień Karty praw podstawowych UE. W dokumentach określających warunki realizacji projektów (m.in. kryteriach wyboru projektów) i procedurach wskazane będą wymogi, dotyczące przestrzegania zasad horyzontalnych. Dzięki temu wszystkie podmioty zaangażowane we wdrażanie LSR będą zapobiegać wszelkiej dyskryminacji na każdym etapie realizacji LSR: podczas jej przygotowywania, wdrażania, monitorowania, sprawozdawczości. Umożliwi to też wybór do dofinansowania przedsięwzięć zgodnych z zasadami horyzontalnymi i ich przestrzeganie przez beneficjentów na każdym etapie wdrażania projektów, gwarantując spełnienie wymogów dotyczących równości szans, niedyskryminacji i dostępności usług lub infrastruktury.

Rolnictwo i rynek rolny [liczba gospodarstw, kierunki produkcji (ze wskazaniem głównych), osób zatrudnionych w rolnictwie, średnia powierzchnia gospodarstw].

Wszystkie gminy wchodzące w skład LGD Kraina Rawki to gminy silnie związane z rolnictwem. Fakt ten jest spowodowany budową ich terenu, gdzie przeważają grunty rolne. W gminie Żelechlinek użytki rolne stanowią aż 94% powierzchni całej gminy. Równie wysoki procent użytków rolnych znajduje się w gminie Regnów oraz Sadkowice. Z kolei gminami o najmniejszej powierzchni użytków rolnych to Puszcza Mariańska, Miasto Rawa Mazowiecka oraz Wiskitki.

GMINA	POWIERZCHNIA W KM ²	% UŻYTKÓW ROLNYCH (grunty orne, sady, łąki i pastwiska)
Biała Rawska	208,41	85%
Cielądz	93,88	79%
Rawa Mazowiecka	163,98	78%
Regnów	45,58	90%
Sadkowice	121,08	89%
Kowiesy	85,63	73%
Żelechlinek	92,01	94%
Puszcza Mariańska	142,41	62%
Miasto Rawa Mazowiecka	13,69	62%
Wiskitki	150,94	72%

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Średnia powierzchnia gospodarstw dla obszaru LGD Kraina Rawki wynosi 8,51 ha. Największe powierzchniowo gospodarstwa występują na terenie gmin Żelechlinek oraz Wiskitki. Średnia powierzchnia gospodarstw tych dwóch gmin jest większa od średniej powierzchni gospodarstw w całym województwie łódzkim (9,41 ha). Z kolei najmniejsza średnia powierzchnia gospodarstw występuje w mieście Rawa Mazowiecka (5,74 ha) oraz gminie Puszcza Mariańska (zaledwie 6,10 ha).

GMINA	ŚREDNIA POWIERZCHNIA GOSPODARSTW W HA
Biała Rawska	7,97
Cielądz	8,07
Rawa Mazowiecka	7,35
Regnów	8,35
Sadkowice	8,43
Kowiesy	8,54
Żelechlinek	11,45
Puszcza Mariańska	6,10
Wiskitki	10,32
Miasto Rawa Mazowiecka	5,74
WOJEWÓDZTWO ŁÓDZKIE	9,41

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Na całym obszarze LGD Kraina Rawki znajdują się 8 602 gospodarstwa rolne. Najwięcej występuje gospodarstw o powierzchni między 1 a 10 hektarów. Najwięcej gospodarstw jest w gminie Biała Rawska, Rawa Mazowiecka oraz Sadkowice. Najmniejszą ilość gospodarstw posiadają gminy Regnów, Żelechlinek oraz Kowiesy.

GMINA	LICZBA GOSPODARSTW ROLNYCH					
	ogółem	do 1 ha włącznie	1 - 5 ha	5 - 10 ha	10 - 15 ha	15 ha i więcej
Biała Rawska	1 889	17	774	666	293	139
Cielądz	759	11	336	254	105	53
Rawa Mazowiecka	1 335	22	706	389	128	90
Regnów	446	4	177	145	72	48
Sadkowice	1 244	20	431	461	214	118

Kowiesy	614	8	249	190	113	54
Żelechlinek	575	0	221	194	0	82
Puszcza Mariańska	767	15	494	191	37	30
Wiskitki	973	21	492	260	88	112
Miasto Rawa Mazowiecka						
obszar LGD	8 602	118	3 880	2 750	1 050	726

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

W gminie Biała Rawska dobrze rozwinięty jest przemysł rolno-spożywczy, zwłaszcza przetwórstwo mięsne. W Gminie Cielądz rolnictwo oparte jest na małych gospodarstwach rolnych. Rozwija się sadownictwo, ale dominującą rolę przejmują zdecydowanie produkcja warzyw. Gmina Rawa Mazowiecka charakteryzuje się słabymi glebami i dużym rozdrobnieniem gospodarstw. Jednak dla większości mieszkańców, ze względu na trudności w pozyskaniu pracy w Rawie i na terenie Gminy, podstawowe źródło dochodu stanowi rolnictwo, a w nim chów trzody chlewnej i bydła. W Gminie Regnów przeważająca liczba ludności utrzymuje się z produkcji rolniczej, pozostała część ludności utrzymuje się z pracy najemnej i działalności pozarolniczej. W gospodarce Gminy Sadkowiec dominuje rolnictwo, głównie uprawia się owoce co stanowi znakomite zaplecze dla rozwoju przetwórstwa owocowo-warzywnego. Kowiesy to również gmina typowo rolnicza, w której wiodącym kierunkiem produkcji jest sadownictwo (sady zajmują ponad 2 500 ha) i coraz bardziej rozwijające się warzywnictwo. W Gminie Puszcza Mariańska oraz Wiskitki w strukturze użytkowania dominują tereny rolnicze sprzyjające rozwojowi przemysłu spożywczemu. Poniżej tabela przedstawiająca procentowy podział upraw na terenie LGD Kraina Rawki.

typ produkcji	ogółem	uprawy polowe	uprawy ogrodnicze	uprawy drzew i krzewów owocowych	chów zwierząt żywnych paszami objętościowymi	Chów zwierząt żywnych paszami treściwymi	mieszane - różne uprawy	mieszane - różne zwierzęta	mieszane - różne uprawy i zwierzęta	niesklasyfikowane
	2020	2020	2020	2020	2020	2020	2020	2020	2020	2020
	[gosp.]	[gosp.]	[gosp.]	[gosp.]	[gosp.]	[gosp.]	[gosp.]	[gosp.]	[gosp.]	[gosp.]
obszar LGD	7762	2754	340	3193	140	111	520	35	459	209
procent udziału	100,0 %	35,5%	4,4%	41,1%	1,8%	1,4%	6,7%	0,5%	5,9%	2,7%

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Dzięki swojemu rolniczemu charakterowi, tereny należące do LGD Kraina Rawki stwarzają dużą ilość miejsc pracy, nie tylko dla samych mieszkańców, ale również dla mieszkańców gmin ościennych. Ilość oferowanych miejsc pracy w gospodarstwach rolnych jest wprost proporcjonalna do liczby ich samych na danym terenie. Powyższe skutkuje faktem, iż najwięcej osób pracujących w gospodarstwach rolnych jest w gminach Biała Rawka, Rawa Mazowiecka oraz Sadkowiec, a najmniej zaś w mieście Rawa Mazowiecka oraz gminach Regnów oraz Żelechlinek.

GMINA	LICZBA OSÓB PRACUJĄCYCH W GOSPODARSTWACH ROLNYCH	
	mężczyźni	kobiety
Biała Rawska	2 462	1 967
Cielądz	854	663
Rawa Mazowiecka	1 667	1 280
Regnów	531	437
Sadkowice	1 749	1 435
Kowiesy	845	672
Żelechlinek	689	478
Puszcza Mariańska	792	567
Wisłitki	1 161	818
Miasto Rawa Mazowiecka	232	134
obszar LGD	10 750	8 317

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Grupy docelowe szczególnie istotne z punktu widzenia LSR

Zdiagnozowanie grup docelowych, szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji LSR nastąpiło na podstawie przeprowadzonych ankiet oraz odbytych konsultacji społecznych. Możemy je podzielić na dwie kategorie: wiekową (seniorzy oraz osoby młode) oraz osób w niekorzystnej sytuacji.

Młodzi i seniorzy

Wszystkie dziewięć gmin należących do LGD Kraina Rawki łączy też wysoki procent ludzi młodych (do 25 roku życia) oraz seniorów (powyżej 60 roku życia) w stosunku do pozostałych grup wiekowych. Poniżej dane dotyczą stanu na 31 grudnia 2020 roku.

GMINA	LICZBA MIESZKAŃCÓW	LICZBA LUDZI MŁODYCH	LICZBA SENIORÓW
Biała Rawska	11 152	3 017 (27,05%)	2 872 (25,75%)
Cielądz	3 887	1066 (27,42%)	967 (24,87%)
Rawa Mazowiecka	8 638	2 424 (28,06%)	2 003 (23,18%)
Regnów	1 745	490 (28,08%)	417 (23,89%)
Sadkowice	5 297	1 456 (27,48%)	1 414 (26,69%)
Kowiesy	2 844	742 (26,09%)	773 (27,18%)
Żelechlinek	3 209	914 (28,48%)	825 (25,70%)
Puszcza Mariańska	8 796	2 363 (26,86%)	2 206 (25,07%)
Wisłitki	10 151	2 804 (27,62%)	2 373 (23,37%)
Miasto Rawa Mazowiecka	16 459	3 956 (24,03%)	4 733 (28,75%)
RAZEM	55 719	15 276 (27,68%)	13 850 (24,85%)

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

W związku z dużą populacją ludzi młodych i seniorów wszystkie dziewięć gminy posiadają dość bogatą ofertę skierowaną do tych grup wiekowych, jednak potrzeby są o wiele większe. W związku z powyższym LGD Kraina Rawki zaplanowała szereg działań skierowanych do tych dwóch grup wiekowych, które zostaną szerzej opisane w dalszej części LSR.

Osoby w niekorzystnej sytuacji

Zdiagnozowane grupy w niekorzystnej sytuacji to: osoby z niepełnosprawnościami i ich opiekunowie, rolnicy z małych gospodarstw, osoby poszukujące zatrudnienia oraz kobiety.

Osoby z niepełnosprawnościami i ich opiekunowie

Ze statystyk przedstawionych przez miejskie ośrodki pomocy społecznej niepełnosprawność była trzecim w kolejności z powodów, zaraz po ubóstwie i bezrobociu, przyznania pomocy społecznej.

Niepełnosprawność w swej istocie jest zjawiskiem o komponentach medycznych i społecznych. Powodowana chorobami, urazami i różnego rodzaju dysfunkcjami ma przede wszystkim wymierne konsekwencje funkcjonalne i społeczne. Stanowi poważny problem społeczny na całym świecie, także dlatego, że możliwości medycyny naprawczej i nakłady finansowe, jakich wymaga, nie nadążają za rosnącymi statystykami niepełnosprawności. Tym samym zwalczanie następstw niepełnosprawności, zapewnienia osobom z niepełnosprawnościami odpowiedniej jakości życia i możliwości funkcjonowania w społeczeństwie w coraz większym stopniu spoczywa na formalnych i nieformalnych organizacjach. Do jednej z takich grup niewątpliwie można zaliczyć Lokalną Grupę Działania, która swoimi działaniami może wspierać środowisko osób z niepełnosprawnościami i ich opiekunów.

Niepełnosprawność jako problem społeczny ma swoją specyfikę, która sprawia, że działania na rzecz osób z niepełnosprawnościami wymagają współdziałania wielu struktur i instytucji oraz aktywności samych osób z niepełnosprawnościami i ich opiekunów. Muszą się tu zintegrować działania z zakresu rehabilitacji leczniczej, kształcenia i rehabilitacji zawodowej, nowoczesnej polityki i pomocy społecznej, odpowiedniego modelowania środowiska materialnego, a także kształtowania właściwych postaw społecznych oraz indywidualnych motywacji samych osób z niepełnosprawnościami oraz ich opiekunów.

GMINA	LICZBA OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIAMI (pobierających świadczenia socjalne)
Gmina Biała Rawska	295
Gmina Cielądz	74
Gmina Rawa Mazowiecka	232
Gmina Regnów	46
Gmina Sadkowice	59
Gmina Kowiesy	27
Gmina Żelechlinek	96
Gmina Puszcza Mariańska	274
Gmina Wiskitki	306
Miasto Rawa Mazowiecka	163
RAZEM	1 572

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Rolnicy z małych gospodarstw

„Małe gospodarstwo” zostało zdefiniowane jako takie gospodarstwo którego powierzchnia nie przekracza 10 ha. Takich gospodarstw na terenie LGD znajduje się aż 6 936, i stanowią 79 % wszystkich gospodarstw. Największy ich odsetek znajduje się w Gminie Puszcza Mariańska oraz Mieście Rawa Mazowiecka, po odpowiednio 91% oraz 93%. Jak widać jest to dość liczna grupa, która wymaga wsparcia. Są to osoby prowadzące działalność rolniczą na niewielką skalę, a niewielka powierzchnia gospodarstw będących w ich posiadaniu wyklucza ich od otrzymania większego wsparcia dedykowanego rolnikom przez Unię Europejską w ramach innych działań.

GMINA	LICZBA MAŁYCH GOSPODARSTW	% MAŁYCH GOSPODARSTW W STOSUNKU DO WSZYSTKICH GOSPODARSTW NA TERENIE LGD
Gmina Biała Rawska	1 457	77%
Gmina Cielądz	601	79%
Gmina Rawa Mazowiecka	1 117	84%
Gmina Regnów	326	73%
Gmina Sadkowice	912	73%
Gmina Kowiesy	447	73%
Gmina Żelechlinek	415	72%
Gmina Puszcza Mariańska	700	91%
Gmina Wiskitki	773	79%
Miasto Rawa Mazowiecka	188	93%
RAZEM	6 936	79%

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Osoby poszukujące zatrudnienia

Liczba osób bezrobotnych w okresie 2015-2021 na obszarze oddziaływania LGD "Kraina Rawki" spada; w 2021 roku było ich na badanym obszarze o 43% mniej, a średnio 132. Wartość spadku liczby osób bez pracy w gminach LGD jest zbliżona do tej dla województwa łódzkiego, która wynosi 44%. Największy spadek odnotowano w gminie Regnów (-78%); to region, w którym liczba osób bezrobotnych jest najniższa (9). Najmniejszy spadek (-29%) zaobserwowano w gminie Puszcza Mariańska, natomiast największą liczbę osób bez pracy – w gminie Wiskitki (386). W sumie, na badanym obszarze zarejestrowanych bezrobotnych w 2021 roku było 1616, z czego 855 to mężczyźni, a 761 to kobiety.

Nazwa gminy	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020	Rok 2021
ŁÓDZKIE	109 510	91 041	72 662	66 036	58 722	67 812	60 902
Gmina Biała Rawska	319	242	203	179	155	178	141
Gmina Cielądz	103	80	76	66	52	61	55
Gmina Rawa Mazowiecka	246	226	178	151	125	148	114
Gmina Regnów	41	41	24	13	13	18	9
Gmina Sadkowice	109	97	71	66	54	49	45
Gmina Kowiesy	93	66	55	50	47	48	44
Gmina Żelechlinek	155	125	99	89	82	90	81
Gmina Puszcza Mariańska	443	441	348	329	316	342	314
Gmina Wiskitki	574	529	472	422	427	442	386
Miasto Rawa Mazowiecka	610	498	381	348	274	364	295
Średnia dla gmin LGD	231	205	170	152	141	153	132

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Kobiety

Kobiety wchodzące/powracające na rynek pracy po przerwie związanej z urodzeniem i wychowaniem dziecka to grupa kobiet, które odbyły urlop macierzyński lub wychowawczy i planują powrót na rynek pracy posiadając dziecko do lat 7, jednak nie mają zatrudnienia. Grupa składa się z kobiet, które bądź to same zwolniły się ze względu na poród i opiekę nad małym dzieckiem, bądź to zostały zwolnione z zakładu pracy i w ostatnim czasie zajmowały się wychowywaniem dziecka. W grupie tej znajdują się również kobiety, które dopiero wchodzą na rynek pracy po urodzeniu i wychowaniu dzieci. Okres pozostawania bez pracy jest dla osób z tej grupy istotną luką w życiu zawodowym i edukacyjnym. Badając potrzeby tej grupy LGD przeprowadziło krótkie wywiady indywidualne i wywiad grupowy. Badanie ściśle wiązało się z sytuacją osób badanych – przedstawicielki tej grupy chętnie wzięły w nim udział ponieważ wiązało się ono bezpośrednio z sytuacją wychowywania dzieci. Do grupy tej dotarto „metodą śnieżnej kuli” (jedna badana osoba wskazała następną osobę z tej grupy).

Zgonie z danymi statystycznymi zawartymi w bazach GUS liczba kobiet jest nieco wyższa od liczby mężczyzn. Z powyższego wynika, iż jest to duża grupa, która ze względu na swoją „rolę” w społeczeństwie potrzebuje wsparcia.

GMINA	LICZBA KOBIET	% JAKI STANOWIĄ KOBIETY	LICZBA MĘŻCZYŹN	% JAKI STANOWIĄ MĘŻCZYŹNI
Gmina Biała Rawska	5 624	50%	5 528	50
Gmina Cielądz	1 913	49%	1 974	51
Gmina Rawa Mazowiecka	4 353	50%	4 925	50
Gmina Regnów	853	49%	892	51
Gmina Sadkowice	2 618	49%	2 679	51
Gmina Kowiesy	1 418	50%	1 426	50
Gmina Żelechlinek	1 638	51%	1 571	49
Gmina Puszcza Mariańska	4 436	50%	4 360	50
Gmina Wiskitki	5 080	50%	5 071	50
Miasto Rawa Mazowiecka	8 589	52%	7 870	48
RAZEM	36 512	51%	35 666	49%

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Analiza możliwości wsparcia przez LGD lokalnych i ponadlokalnych inicjatyw

W nowym okresie programowania LGD Kraina Rawki planuje w dalszym ciągu współfinansować, ze środków własnych różnego rodzaju wydarzenia oraz imprez, tak jak to miało miejsce dotychczas, a co szczegółowo zostało opisane w rozdziale I. Dofinansowane wydarzenia i imprezy w sposób bezpośredni wpływają na tworzenie więzi międzyludzkich na obszarze objętym lokalną strategią rozwoju, a także pogłębiały tworzenie więzi partnerskich z współorganizatorami.

Ponadto, LGD Kraina Rawki przewiduje wykorzystanie wsparcia finansowego z następujących programów regionalnych, które nie wdrażają instrumentu RLKS:

- PROW – interwencja 10.10 – w ramach niniejszej interwencji przewiduje się realizację wdrożenia wybranych elementów koncepcji SV (smart village - inteligentne wsie) obejmujących inwestycyjne infrastrukturalne, które w sposób oddolny, kompleksowy i innowacyjny pozwolą na rozwiązanie konkretnego oraz istotnego problemu

zaznaczającego się na danym terenie, a odnoszącego się np. do poprawy jakości życia ludności, ograniczenia niekorzystnych trendów demograficznych, podniesienia jakości usług publicznych, poszanowania środowiska przyrodniczego, zwiększenia zatrudnienia oraz włączenia cyfrowego. Konceptcje SV zostaną przygotowane w ramach przedsięwzięcia P.2.3, realizacja koncepcji będzie spełniać wymagania z PS WPR.

- NOWEFIO - rządowy Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich na lata 2021-2030 jest kontynuacją programów rządowych skierowanych do sektora organizacji pozarządowych. Podstawowym celem programu jest promocja działalności społecznej, aktywizacja i formowanie postaw obywatelskich. Instytucją odpowiedzialną za program jest Narodowy Instytut Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego. Celem głównym Rządowego Programu NOWEFIO jest zwiększenie zaangażowania obywateli i organizacji pozarządowych w życie publiczne przez poprawę samoorganizacji społecznej, wzrost znaczenia sektora obywatelskiego w życiu publicznym oraz wzmocnienie instytucjonalne sektora obywatelskiego w Polsce. (Zgodny z celem C.2 LSR)

- PROO - Programu Rozwoju Organizacji Obywatelskich - to pierwszy w historii program bezpośredniego wsparcia rozwoju polskich organizacji obywatelskich. Dotacje w ramach programu będą przydzielane na rozwój instytucjonalny organizacji oraz realizację ich celów statutowych. W tym: pokrycie wydatków wynikających z nagłych potrzeb organizacji powstałych w wyniku wystąpienia nieprzewidzianych sytuacji i zdarzeń mogących mieć istotny wpływ na skuteczność działania organizacji i realizacji jej celów statutowych – POMOC DORAŻNA, pokrycie kosztów uczestnictwa przedstawicieli organizacji w wydarzeniach z życia publicznego o charakterze ogólnopolskim, ponadregionalnym, a także międzynarodowym, istotnych zarówno z punktu widzenia sektora pozarządowego lub związanych z branżą, w której działa dana organizacja – ŻYCIE PUBLICZNE oraz pokrycie kosztów związanych z członkostwem w podmiotach zrzeszających organizacje pozarządowe o charakterze międzynarodowym (między innymi kosztów składek członkowskich, kosztów uczestnictwa w gremiach, posiedzeniach i innych wydarzeniach wynikających z członkostwa w organizacji) istotnych zarówno z punktu widzenia sektora pozarządowego lub związanych z branżą, w której działa dana organizacja – CZŁONKOSTWO.

Instytucją odpowiedzialną za program jest Narodowy Instytut Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego. (Zgodny z celem C.2 LSR)

- Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat i Środowisko Infrastruktura kultury i turystyki kulturowej – przewiduje dotacje na rozwój infrastruktury kultury (zabytkowej i niezabytkowej oraz na ochronę i podniesienie atrakcyjności turystycznej obiektów dziedzictwa kulturowego Instytucją odpowiedzialną jest Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego (zgodny z celem C.2 LSR).

EFS - 2.1.1. Budowa zaufania społecznego, rozwijanie postaw społecznych i obywatelskich, promowanie wartości rodzinnych instytucją odpowiedzialną jest Zarząd Województwa Łódzkiego

Rozdział V Spójność, komplementarność i synergia

Opis zgodności i komplementarności LSR z innymi dokumentami planistycznymi/ strategiami

Jednym z podstawowych uzasadnień stosowania podejścia Leader we wsparciu rozwoju obszarów wiejskich są lepsze wyniki w stosunku do tych osiągniętych przy zastosowaniu tradycyjnych, odgórnych podejść. Kluczem jest tu szeroko rozumiana oddolność, zarządzanie przez lokalną społeczność oraz duży nacisk na budowanie kapitału społecznego, skoncentrowane w 7 zasadach podejścia LEADER:

1. Podejście oddolne
2. Podejście oparte na obszarze
3. Lokalne partnerstwo
4. Zintegrowana strategia wielosektorowa
5. Budowanie sieci
6. Innowacyjność
7. Współpraca

Oddolność to koncepcja, która odnosi się do podejścia opartego na lokalnych potrzebach, wiedzy i inicjatywach społeczności wiejskich. W kontekście projektów rozwoju obszarów wiejskich, wykorzystanie oddolności może pomóc w zapewnieniu, że inicjatywy i programy są skuteczne, zgodne z potrzebami społeczności wiejskich i zwiększają ich zaangażowanie w procesie rozwoju.

Pomimo tego Leader nie może być traktowany, jako konkurencja dla podejścia odgórnie realizowanego przez krajowe, regionalne i lokalne władze, ale jako narzędzie interakcji z nimi mające na celu osiągnięcie lepszych wyników ogólnych. Dlatego bardzo ważne jest wykazanie zgodności z dokumentami strategicznymi i planistycznymi szczebla ponadlokalnego (powiatów) oraz z dokumentami wyższego szczebla –województwa i realizowane na obszarze całego kraju.

Kolejną istotną dodaną wartością wynikającą z zastosowania podejścia LEADER jest komplementarność, zarówno na poziomie celów jak i przedsięwzięć. Celu 2 LSR, czyli włączenia społecznego nie da się osiągnąć bez realizacji Celu 1 Rozwój turystyki przyjaznej środowisku w oparciu o lokalne zasoby przyrodnicze i kulturowe. Trudno mówić o włączeniu społecznym bez jednoczesnego tworzenia miejsc pracy, lokalne tworzenie miejsc pracy zapobiega „wyciekom kapitału” z obszaru LSR. Tworzone miejsca pracy na obszarze jednocześnie może wpływać na tworzenie dodatkowych miejsc pracy np. w usługach, transporcie.

Skoncentrowanie na tworzeniu tzw. „zielonych miejsc pracy” np. przy rozwoju turystyki przyjaznej środowisku poza tworzeniem etatów pomoże w przeciwdziałaniu niekorzystnym zmianom klimatycznym, degradacji środowiska naturalnego i wyludnieniu.

Podejście Leader realizowane jest przez LGD, które przygotowują LSR. Lokalna strategia rozwoju to spójny zestaw operacji mających na celu osiągnięcie lokalnych celów i potrzeb, który przyczynia się do osiągnięcia celów UE odnośnie inteligentnego, zrównoważonego i sprzyjającego włączeniu społecznemu wzrostu. Jednym z podstawowych elementów, na który należy zwrócić uwagę przygotowując LSR jest jej zintegrowany charakter.

Zintegrowany charakter LSR powinien pozwalać na wykorzystanie endogenicznego potencjału terytorium, jego zasobów i wiedzy. Umożliwić realizację interwencji ukierunkowanych na wyzwania rozwojowe, a jednocześnie precyzyjnie dostosować się do lokalnych uwarunkowań.

W przypadku województw łódzkiego oraz mazowieckiego, LSR będzie monofunduszowa, finansowania jedynie w ramach PS WPR na lata 2023-2027. W związku z powyższym podstawowym dokumentem, z którym LSR jest zgodna to Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027, kolejno Strategia Rozwoju Kraju, Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego, Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego 2030+, Strategia Rozwoju Powiatu Żyrardowskiego.

Cel z LSR C.1. Wykorzystanie lokalnych zasobów przyrodniczych, kulturowych w celu rozwoju turystyki przyjaznej środowisku

Zgodność z dokumentami na następujących poziomach

Poziom krajowy:
Dokument: Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027: Cel C.1 Jest zgodny z celami szczegółowymi: CS 8.P 9. - Rozwój przedsiębiorczości poprzez tworzenie i utrzymanie miejsc pracy i dywersyfikację dochodów, który dotyczy rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich poprzez tworzenie sprzyjających warunków do dywersyfikacji gospodarki, w tym biogospodarki, oraz tworzenia i utrzymania miejsc pracy na obszarach wiejskich oraz CS 8.P 11. - Stymulowanie rozwoju lokalnego przez innowacje, cyfryzacje i wykorzystanie potencjału endogenicznego
Dokument: Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju Cel C.1 jest zgodny z Celem 8 - Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych, gdzie wskazano m.in. <ul style="list-style-type: none">
• Wspieranie tworzenia pozarolniczych miejsc pracy na obszarach wiejskich.
• Wsparcie wielofunkcyjność gospodarstw rolnych i podejmowanie pozarolniczego zatrudnienia ludności związanej z rolnictwem, w tym m.in. poprzez dywersyfikację działalności gospodarstw, przekwalifikowanie, nabywanie nowych kwalifikacji.
Poziom regionalny
Dokument: Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030 stanowiąca załącznik do Uchwały Nr XXXI/414/21 Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 6 maja 2021 r Cel C 1 jest zgodny z diagnozą (str 42) Część obszarów o wysokich walorach przyrodniczo-krajobrazowych została objęta ochroną prawną i wykorzystana do kształtowania regionalnego systemu obszarów chronionych. W 2019 r. jego istniejące elementy stanowiły niewiele ponad 16,0% powierzchni województwa, a docelowo obejmie on około 29,0%. Walory przyrodnicze Łódzkiego, w tym zasoby wód termalnych i leczniczych, stanowią duży, ale nie do końca wykorzystany potencjał na potrzeby rozwoju sportu, turystyki i rekreacji, a także balneologii. (str 58) Część gmin wiejskich wyróżnia się wysokimi walorami przyrodniczo krajobrazowymi i bogatym dziedzictwem kulturowym. Najcenniejsze tereny objęte są ochroną prawną w postaci parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu. Gminy te posiadają największe predyspozycje do rozwoju funkcji turystycznych i rekreacyjnych. Istnieje również duża grupa gmin wiejskich o charakterze wielofunkcyjnym, charakteryzujących się stosunkowo dobrze rozwiniętym sektorem przemysłu lub usług. Są to w dużej mierze gminy otaczające miasta i

tworzące z nimi układy funkcjonalno przestrzenne. Występujące w tych gminach zjawisko suburbanizacji skutkuje często konfliktami przestrzennymi i degradacją obszarów cennych przyrodniczo i krajobrazowo

(...)

Dokument: Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego 2030+ (Załącznik do Załącznik do uchwały nr 72/22 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 24.05.2022 r.)

Cel C 1 jest zgodny z następującymi elementami diagnozy:

Potencjał przyrodniczy i kulturowy województwa umożliwia tworzenie oraz rozwój regionalnych i lokalnych marek i produktów turystycznych. Funkcjonujące w województwie sieciowe produkty turystyczne stanowią ważny czynnik rozwoju turystyki, a wyzwaniem w tym zakresie pozostaje ich odpowiednia promocja, tworzenie nowych produktów, a także współpraca i wzmacnianie potencjału podmiotów działających w obszarze turystyki.

Niewystarczająca w stosunku do liczby turystów baza noclegowa wymaga rozwoju. Region Mazowiecki regionalny liczy niewielkie zasoby obiektów noclegowych, co powiązane jest ze zróżnicowanym rozwojem gospodarczym ośrodków osadniczych. W regionie Warszawskim stołecznym, pomimo lepiej rozwiniętej bazy noclegowej

Poziom ponad lokalny

Dokument Strategia rozwoju powiatu Żyrardowskiego, (str 58)

Cel C 1 jest zgodny z analizą SWOT, gdzie jako mocne strony wskazano m.in.:

- potencjał do rozwoju turystyki;
- istniejące szlaki turystyczne;
- działalność organizacji na rzecz turystyki

Oraz z kierunkiem rozwoju „Rozwój przedsiębiorczości...” str 60, gdzie wskazano iż „Bogactwo historyczne i przyrodnicze obszaru umożliwi rozwój przedsiębiorczości opartej na turystyce i rekreacji

Cel z LSR:

C.2. Zwiększenie integracji, współpracy i aktywności społeczności lokalnych

Poziom krajowy:

Dokument:

Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027:

Cel C.2 jest zgodny z celem szczegółowym CS 8.P 12. Zaangażowanie młodych w życie lokalne, w tym w podejmowaniu decyzji, tworzenie sieci społeczności

oraz CS 8.P 10. Włączenie osób z grup defaworyzowanych lub wykluczonych na obszarach wiejskich

Dodatkowo przygotowanie **konceptji Smart Village w ramach Celu 2** jest w pełni komplementarne z Interwencją:

I 10.10. – Infrastruktura na obszarach wiejskich oraz wdrożenie konceptji inteligentnych wsi

W ramach I.10.10 przewiduje się realizację wdrożenia wybranych elementów koncepcji SV (smart village - inteligentne wsie) obejmujących inwestycyjne infrastrukturalne, które w sposób oddolny, kompleksowy i innowacyjny pozwolą na rozwiązanie konkretnego oraz istotnego problemu zaznaczającego się na danym terenie, a odnoszącego się np. do poprawy jakości życia ludności, ograniczenia niekorzystnych trendów demograficznych, podniesienia jakości usług publicznych, poszanowania środowiska przyrodniczego, zwiększenia zatrudnienia oraz włączenia cyfrowego. Koncepcje SV zostaną przygotowane w ramach przedsięwzięcia P.2.4 realizacja koncepcji będzie spełniać wymagania z PS WPR

- przygotowana koncepcja inteligentnej wsi jest spójna z koncepcją określoną w interwencji LEADER/Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność (RLKS)
- zawiera elementy dla którego inwestorem może być gmina lub związek międzygminny

Dokument: Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju

Cel C.2 jest zgodny z Wyzwaniem Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju:

Wyzwania dla Polski do 2030 r.

Jak wynika z analizy, o możliwych scenariuszach rozwoju Polski zdecydują: demografia, nowe technologie, energetyka – jej zasoby i źródła wytwarzania, warunki środowiskowe, oraz układ sił w świecie – zależny nie tylko od dotychczasowego status quo, ale i od zmienności wskazanych czynników (...)

Dokument : „Program Wspierania Rozwoju Uniwersytetów Ludowych na lata 2020-2030”

Cel 2 LSR jest zgodny z całym dokumentem.

Dodatkowo LGD może ubiegać się o środki np. w ramach Priorytet 4 Wsparcie rozwoju edukacji obywatelskiej i zachowania dziedzictwa w środowiskach lokalnych

Poziom regionalny

Dokument: Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030 stanowiąca załącznik do Uchwały Nr XXXI/414/21 Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 6 maja 2021 r

Cel C.2. Przeciwdziałanie niekorzystnym zmianom demograficznym jest wysoce komplementarny z celem SFERA SPOŁECZNA – CEL STRATEGICZNY: OBYWATELSKIE SPOŁECZEŃSTWO RÓWNYCH SZANS

Spójność społeczna, w tym wzrost kapitału społecznego, wzmocnienie funkcji i roli rodziny, poprawa stanu zdrowia oraz ograniczenie skali ubóstwa i wykluczenia społecznego są wyzwaniami, przed którymi stoi obecnie województwo łódzkie. Stworzenie możliwości rozwoju dla wszystkich, a szczególnie tych najuboższych, dobry dostęp do infrastruktury społecznej i usług publicznych, będą prowadziły do zbudowania obywatelskiego społeczeństwa równych szans. Szczególnym wsparciem objęci będą seniorzy, zarówno ci o ograniczonej samodzielności, jak też ci, których należy w różnych formach aktywizować.

(...)

Kolejna grupa działań będzie podejmowana w obszarze integracji i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu, w celu stworzenia równych szans rozwojowych mieszkańcom województwa i włączenia do społeczeństwa tych, którzy są wykluczeni bądź zagrożeni wykluczeniem.

Dokument: Dokument: Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego 2030+ (Załącznik do Załącznik do uchwały nr 72/22 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 24.05.2022 r.)

Cel C 2 jest zgodny z następującymi elementami diagnozy

„Struktura osadnicza województwa podlega ciągłym przeobrażeniom, m.in. z powodu zachodzących procesów suburbanizacji, widocznych zwłaszcza w miejskim obszarze funkcjonalnym Warszawy, a także wokół ośrodków subregionalnych. Na skutek migracji następuje rozwój zewnętrznych dzielnic miast, a także chaotyczne rozprzestrzenianie się zabudowy na obszary podmiejskie (głównie o charakterze wiejskim). Suburbanizacja w takiej postaci (eksuburbanizacja) prowadzi do dezintegracji struktury przestrzennej, charakteryzującej się brakiem spójności i ciągłości zabudowy, co powoduje wzrost kosztów jej obsługi (zapewnienie odpowiedniej infrastruktury i usług)” (str. 13)

oraz

„Nasila się proces starzenia się ludności województwa, o czym świadczy wzrost odsetka ludności w wieku 65 lat i więcej przy jednoczesnym obniżaniu się odsetka osób w wieku 0-14 lat, jak też wzrost wartości mediany wieku. Spadek zasobów pracy i ich starzenie się jest konsekwencją rosnącego odsetka osób starszych w populacji, niskiego wskaźnika urodzeń⁴, wydłużania się przeciętnego trwania życia, a także wczesnej dezaktywacji zawodowej osób starszych. Zjawisko to może przyczynić się do spowolnienia wzrostu gospodarczego województwa. Dieta ograniczają późne macierzyństwo, mała liczba dzieci lub bezdzietność z wyboru, styl życia nastawiony na samorealizację i karierę zawodową, w połączeniu z trudną sytuacją ekonomiczną, zawodową i mieszkaniową ludzi młodych. Niska dzietność oznacza brak zastępowalności pokoleń w przyszłości.”

Cele LSR są również zgodne z celami strategicznymi, celami operacyjnymi i kierunkami działań określonymi w strategiach gmin członkowskich.

Sposób integrowania różnych sektorów, partnerów, zasobów i branż działalności gospodarczej

Integrowanie różnych sektorów jest podstawą podejścia LEADER, jednym z jego głównych założeń. Integracja różnych sektorów pomaga tworzyć zwiększoną wartość dodaną w przeciwieństwie do tradycyjnego modelu, gdzie projekty realizowane są oddzielnie wewnątrz pojedynczego sektora. Integracja sektorów w przypadku LSR jest wdrażane zarówno na etapie planowania, tworzenia LSR gdzie zaangażowano w tworzenie strategii partnerów z różnych sektorów, ze wszystkich gmin objętych LSR, jak i przy realizacji LSR, gdzie w pełni zapewniono:

Integracja sektorów oraz partnerów:

- **Poziom organizacyjny** LGD jest partnerstwem trójsektorowym, w którym występują partnerzy z sektorów publicznego, społecznego i gospodarczego oraz zapewnione jest, aby na poziomie podejmowania decyzji wszystkie sektory miały swoją reprezentację.
- **Poziom wdrożeniowy:** zakładane przedsięwzięcia są dedykowane dla wszystkich sektorów, dodatkowo przewidziane jest stworzenie kryteriów wyboru, w których punktowana będzie integracja różnych sektorów. Również promowane będą projekty partnerskie łączące różne sektory.

Integracja zasobów:

Preferowane będą rozwiązania wykorzystujące lokalne zasoby w sposób innowacyjny (odniesienie do innowacji produktowych), lokalny potencjał w szczególności środowiska naturalnego. Zaproponowane w LSR rozwiązania innowacyjne wiążą się z szerokim wykorzystaniem wszystkich zasobów, tj. ludzkich, przyrodniczych, kulturowych, historycznych i finansowych, produktów lokalnych, wybitnych postaci, związanych z danym obszarem poprzez miejsce urodzenia, pobytu czy aktywności zawodowej o skali krajowej i międzynarodowej. Możliwość celowego planowania przedsięwzięć gospodarczych w oparciu o różnorodne wykorzystanie zasobów przyczyni się do

poprawy stanu niedostatecznej infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej, poszerzenia dostępnego na miejscu wachlarza usług dzięki wspieraniu i rozwijaniu lokalnej przedsiębiorczości, ochrony dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, poprawę infrastruktury społecznej.

Integracja branż

Integracja branż mających kluczowe znaczenie dla rozwoju obszaru: zakwaterowanie i usługi gastronomiczne, kultura, rekreacja i rozrywka. Działania realizowane w ramach aktywizacji pozwalające na integrację branż spotkania branżowe nastawione na budowanie wspólnej marki oraz więzi międzysektorowych, konferencje, szkolenia, warsztaty, spotkania, akcje społeczne, wyjazd studyjny, targi itp.

Formy wsparcia

Formy wsparcia w przypadku LSR monofunduszowej, finansowanej jedynie z EFFROW, wynikają z zapisów w Planie Strategicznym Wspólnej Polityki Rolnej (PS WPR), ustawy RLKS oraz obowiązujących przepisów prawnych.

Mogą być to:

- zwrot kosztów kwalifikowalnych rzeczywiście poniesionych przez beneficjenta
- koszty jednostkowe
- płatności ryczałtowe
- finansowanie według stawek ryczałtowych

W ramach komponentu wdrażanie LSR będą realizowane zarówno operacje zaplanowane i realizowane indywidualnie w ramach wniosków składanych przez beneficjentów innych niż LGD jak i projekty grantowe, które zgodnie z art. 14 ust. 5 ustawy o RLKS, której beneficjent będący LGD udziela innym podmiotom zwanymi „grantobiorcami”, grantów na realizację zadań, służących osiągnięciu celu operacji. Projekty grantowe ze względu na formę dotacji, którą LGD zaplanowało na poziomie 100% stanowią kluczową rolę w aktywizowaniu organizacji społecznych, działających na obszarach wiejskich, nieposiadających dużych zasobów finansowych, do realizowania działań oddolnych, służących integracji i budowaniu spójności społeczeństwa obywatelskiego.

Wsparcie kierowane do przedsiębiorców będzie pomocą w ramach wyłączenia blokowego, o którym mowa w art. 19a rozporządzenia 651/2014 (GBER) zgodnie z którym:

1. Pomoc na koszty ponoszone przez MŚP uczestniczące w projektach RLKS, określanych nazwą LEADER w ramach Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich, objętych rozporządzeniem (UE) nr 1303/2013 lub rozporządzeniem (UE) 2021/1060 oraz na projekty grupy operacyjnej EPI objęte art. 35 rozporządzenia (UE) nr 1305/2013 jest zgodna z rynkiem wewnętrznym na podstawie art. 107 ust. 3 Traktatu i wyłączona z obowiązku zgłoszenia, o którym mowa w art. 108 ust. 3 Traktatu, jeżeli spełnione są warunki określone w niniejszym artykule i w rozdziale I.

2. W przypadku projektów RLKS i projektów grupy operacyjnej EPI za koszty kwalifikowalne uznaje się następujące koszty określone w art. 35 ust. 1 rozporządzenia (UE) nr 1303/2013 lub art. 34 ust. 1 rozporządzenia (UE) 2021/1060 w zależności od tego, które z nich ma zastosowanie:

- a) koszty wsparcia przygotowawczego, budowania potencjału, szkolenia i tworzenia sieci kontaktów w celu przygotowania i wdrożenia strategii RLKS lub projektu grupy operacyjnej EPI;
- b) wdrażanie zatwierdzonych operacji;
- c) przygotowanie i realizacja przedsięwzięć grupy w zakresie współpracy;
- d) koszty bieżące związane z zarządzaniem procesem wdrażania strategii RLKS lub projektu grupy operacyjnej EPI;
- e) animowanie społeczności EPI lub realizacji strategii RLKS w celu ułatwienia wymiany między zainteresowanymi podmiotami, aby zapewniać informacje i propagować strategię i projekty oraz aby wspierać potencjalnych beneficjentów, mając na uwadze opracowywanie operacji i przygotowywanie wniosków.

3. Intensywność pomocy nie może przekraczać maksymalnych stóp współfinansowania określonych w rozporządzeniach dotyczących poszczególnych funduszy wspierających RLKS i grupy operacyjne EPI.

Powyższe oznacza, że pomoc na koszty ponoszone przez MŚP (Małe i Średnie Przedsiębiorstwa) uczestniczące w projektach RLKS jest zgodna z rynkiem wewnętrznym na podstawie art. 107 ust. 3 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (TFUE). Oznacza to, że pomoc ta nie stanowi pomocy państwa i nie musi być zgłoszona do Komisji Europejskiej w celu uzyskania zezwolenia na jej udzielenie. Art. 107 ust. 3 TFUE stanowi, że "Można uznawać za zgodne z rynkiem wewnętrznym pomoc na wsparcie rozwoju pewnych gałęzi gospodarki lub pewnych gospodarczych regionów Unii, pod warunkiem że nie narusza to warunków konkurencji w stopniu sprzecznym z zasadą wspólnego interesu".

W przypadku RLKS, pomoc na koszty ponoszone przez MŚP uczestniczące w projektach jest udzielana w celu wsparcia rozwoju gospodarczego w określonych regionach, a nie w celu zapewnienia konkretnym przedsiębiorstwom przewagi konkurencyjnej. Dlatego też, zgodnie z art. 107 ust. 3 TFUE, nie jest wymagane zgłoszenie takiej pomocy do Komisji Europejskiej w celu uzyskania zezwolenia na jej udzielenie.

Kwoty wsparcia

Kwoty wsparcia w przypadku podejmowania działalności gospodarczej ustalona została na podstawie danych historycznych, ostatnia kwota (w PROW 2014-2020) wynosiła 100 tyś PLN i została utrzymana na tym poziomie.

Dla projektów grantowych kwota wsparcia będzie wynosiła do 500 tyś PLN, w przypadku projektów konkursowych podobnie z wyłączeniem krótkich łańcuchów żywnościowych, gdzie zaplanowano wsparcie w wysokości 300 000 PLN.

Intensywność wsparcia:

W przypadku Wdrażania LSR intensywność wsparcia będzie wynosiła:

- do 65% kosztów kwalifikowalnych na operacje obejmujące inwestycje produkcyjne,
- do 100% kosztów kwalifikowalnych inne operacje, w tym na operacje obejmujące inwestycje nieprodukcyjne (zgodnie z art. 73 ust. 4 lit. c (iv) rozporządzenia o Planach strategicznych WPR),
- do 75% kosztów kwalifikowalnych w przypadku podmiotów publicznych, z czego pomoc finansowana z EFRROW wynosi maksymalnie 55% kosztów kwalifikowalnych, a pozostałe 20% kosztów kwalifikowalnych ze środków budżetu państwa.

Wymagany krajowy wkład środków publicznych, w wysokości co najmniej 45% kosztów kwalifikowalnych projektu, pochodzi ze środków własnych beneficjenta w wysokości co najmniej 25% kosztów kwalifikowalnych projektu

Reasumując najważniejszymi korzyści planowanych do osiągnięcia LSR, jakie daje podejście LEADER, jest:

- możliwość wsparcia przygotowania koncepcji SV, które będą przygotowane w ramach celu 2 LSR jako projekt grantowy (10 koncepcji), które będą potem realizowane przez Gminy członkowskie w ramach Interwencji I.10.10 PS WPR, gdzie po pierwsze przygotowana koncepcja inteligentnej wsi musi być spójna z koncepcją określoną w interwencji LEADER/Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność (RLKS) po drugie zawiera elementy dla którego inwestorem może być gmina lub związek międzygminny. Wkład finansowy jaki mogą pozyskać gminy obszaru LSR jest dość znaczny, gdyż w ramach Interwencji wysokość pomocy udzielonej na realizację operacji w schemacie nie może przekroczyć 10 mln zł a pomoc przyznaje się na operację o planowanej wysokości kosztów kwalifikujących się do wsparcia powyżej 1,5 mln zł. System wdrożenia koncepcji SV pozwoli na jej wysoką komplementarność z realizacją LSR.
- Możliwość występowania przez LGD w innych konkursach taki jak organizowane przez Narodowy Instytut Wolności w „Program Wspierania Rozwoju Uniwersytetów Ludowych na lata 2020-2030”
- Integracja działań w różnych branżach oraz sektorach mająca dodatkowy wpływ na rozwój społeczny oraz wsparcie dla osób z grup zdiagnozowanych jako grupy w niekorzystnej sytuacji.

Rozdział VI Cele i wskaźniki

Cele LSR ostatecznie ustalone i wskazane w LSR dla obszaru LGD „Kraina Rawki” oraz wskaźniki ich realizacji zostały wypracowane i ustalone w toku analiz danych z diagnozy i analiz SWOT, także informacji zbieranych od potencjalnych beneficjentów. Dane zbierano u wszystkich sektorów reprezentowanych na obszarze, to znaczy: publicznego, gospodarczego, społecznego. W ich tworzeniu nie miały udziału mieszkańcy gmin członkowskich.

Konkretne działania nad dostępną diagnozą i analizą SWOT doprowadziły najpierw do ustalenia kluczowego problemu jakim są niekorzystne zmiany demograficzne (starzenie się społeczeństwa, ucieczka młodych ludzi do Warszawy) niekorzystne zmiany w otaczającym środowisku (zanikanie terenów zielonych, suburbanizacja, zanikanie rolnictwa).

Jednocześnie w trakcie spotkań konsultacyjnych oraz w ankietach wskazywano na po pierwsze korzystne położenie a po drugie znaczny potencjał przyrodniczo kulturowy, który nie jest w pełni wykorzystany.

Położenie pomiędzy Łodzią a Warszawą, gdzie z najbliższej położonej gminy jest do Centrum Warszawy 60 km, a z najbliższej położonej gmin do Łodzi jest 49 km pozwala planować na obszarze LGD rozwój turystyki jednodniowej i weekendowej. Obszar LSR posiada cenne ekosystemy (90% gmin jest objętych formami ochrony przyrody), przyrodnicze krajobrazy co pomoże rozwijać ekoturystykę, która może obejmować organizację wycieczek przyrodniczych, szlaków turystycznych, obserwatorium przyrodniczych i wiele innych atrakcji, które przyciągną turystów, jednocześnie podkreślając wartość ochrony środowiska.

Jednocześnie nie da się rozwijać obszaru bez zwiększenia integracji społecznej, wzmocnienia roli lokalnych liderów oraz zwiększenia aktywności społeczności lokalnej.

C.1. Rozwój turystyki przyjaznej środowisku w oparciu o lokalne zasoby przyrodnicze i kulturowe

oraz

C.2. Zwiększenie integracji, współpracy i aktywności społeczności lokalnych

Ograniczenie się do dwóch celów oznacza większą specjalizację niż w przypadku LSR realizowanego w ramach PROW 2014-2022, gdzie były 3 cele ogólne były to:

Cel 1 „Kraina Rawki” mieszkańcami silna

Cel 2 Obszar LGD „Kraina Rawki” atrakcyjny dla inwestorów

Cel 3 LGD „Kraina Rawki” turystyczną marką regionu.

Większa specjalizacja wynika po pierwsze z założeń do PS WPR, gdzie wskazano, iż „LGD będą zobowiązane do wskazania w strategii nie więcej niż 3 konkretnych priorytetowych celów/obszarów tematycznych, na których będzie koncertowało się wsparcie z Planu Strategicznego”, po drugie z regulaminu konkursu, który wymusza odejście od podziału celów na ogólne i szczegółowe.

Formularz 1: Cele i przedsięwzięcia

Budżet (w EUR)	Przedsięwzięcia w ramach C.1 (Rozwój turystyki przyjaznej środowisku w oparciu o lokalne zasoby przyrodnicze i kulturowe)	grupy docelowe	sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja itp.)
600 000,00	Przedsięwzięcie P. 1.1 Poprawa oferty gastronomicznej, noclegowej oraz około turystycznej i rekreacyjnej	Osoby fizyczne w tym osoby prowadzące działalność gospodarczą, mikro-, małe przedsiębiorstwa	konkurs

90 000,00	Przedsięwzięcie P. 1.2 Gospodarstwa agroturystyczne oraz edukacyjne	Rolnicy z małych gospodarstw	konkurs
400 000,00	Przedsięwzięcie P. 1.3 Infrastruktura turystyczna przyjazna środowisku	seniorzy, osoby młode, osoby w niekorzystnej sytuacji, mieszkańcy	Konkurs / projekty grantowe
100 000,00	Przedsięwzięcie P. 1.4 Realizacja operacji mających na celu ochronę dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego	NGO, Parafie	Konkurs / projekty grantowe
175000	Przedsięwzięcie P. 1.5 Realizacja przedsięwzięć promujących obszar	NGO, mieszkańcy	Projekty grantowe/ operacja własna/Projekty partnerskie
70 000,00	Przedsięwzięcie P. 1.6 Produkty lokalne - krótkie łańcuchy żywnościowe	Rolnicy w tym rolnicy z małych gospodarstw	konkurs
Budżet (w EUR)	Przedsięwzięcia w ramach C.2 (Zwiększenie integracji, współpracy i aktywności społeczności lokalnych)	grupy docelowe	sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja itp.)
420 000,00	Przedsięwzięcie P. 2.1 Poprawa dostępu do infrastruktury kulturalnej, integracyjnej i rekreacyjnej	seniorzy, osoby młode, osoby w niekorzystnej sytuacji, mieszkańcy	Konkurs / grant
256 000,00	Przedsięwzięcie P. 2.2 Realizacja przedsięwzięć mających na celu integrację społeczności lokalnej i włączenie społeczne seniorów, ludzi młodych oraz osób w niekorzystnej sytuacji	Mieszkańcy, seniorzy, osoby młode, osoby w niekorzystnej sytuacji	Konkurs / grant / operacja własna
130 000,00	Przedsięwzięcie P. 2.3 Wspieranie edukacji liderów życia publicznego i społecznego	Mieszkańcy, osoby młode, NGO	Operacja własna/Konkurs - projekt partnerski
9 000,00	Przedsięwzięcie P. 2.4 Nowoczesne wsie i miasteczka - poprawa jakości życia	Mieszkańcy, seniorzy, osoby młode, osoby w niekorzystnej sytuacji	grant

Powiązanie celów z wynikami analizy potrzeb i potencjału obszaru

W LSR LGD przeznaczonej do finansowania z PS WPR 2023-2027 wskazano dwa cele:

Cel 1 – C.1. Rozwój turystyki przyjaznej środowisku w oparciu o lokalne zasoby przyrodnicze i kulturowe

W ramach tego celu przewidziane jest wykorzystanie endogeniczny potencjału regionu dla rozwoju turystyki weekendowej jest to zgodne z analizą SWOT, gdzie wśród mocnych stron wskazano zasoby przyrodnicze wśród słabych stron ich niskie wykorzystanie, a wśród szans położenie pomiędzy Łodzią a Warszawa, największymi miastami w Polsce. Rozwój wielkiego miasta i zachodzące w nim procesy urbanizacyjne sprawi, że nieodzownym warunkiem regeneracji sił psychicznych i fizycznych człowieka stają się tzw. weekendowe wyjazdy wypoczynkowe mieszkańców. Obszar LGD ma bardzo duży potencjał w tym kierunku zwłaszcza pod kątem turystyki rowerowej. Dlatego w ramach LSR wspierane będą m.in. obiekty rekreacyjne lub turystyczne które realnie wpłyną na wykorzystanie potencjału oraz wspomogą rozwój ruchu turystycznego.

Cel 2 – C.2. Zwiększenie integracji, współpracy i aktywności społeczności lokalnych . Cel ten odpowiada założeniom Celu PS WPR CS 8.P 10. - Włączenie osób z grup defaworyzowanych lub wykluczonych na obszarach wiejskich, główne założenie jest aby zaaktywizować osoby młode i seniorów co zostało wskazane jako słabe strony

analizy SWOT oraz przeciwdziałać odpływowi mieszkańców zwłaszcza młodych do Warszawy co zostało wskazane jako jedno z najistotniejszych zagrożeń.

Oba cele są wzajemnie ze sobą powiązane i komplementarne, rozwój gospodarczy związany z rozwojem funkcji turystycznych pozwoli na szersze włączenie społeczne. Osoby, które będą mogły znaleźć prace na obszarze np. przy obsłudze ruchu turystycznego będą

Przedstawienie celów z podziałem na źródła finansowania.

Cele C.1 oraz C.2 są przewidziane do realizacji w ramach PS WPR w ramach Interwencji I.13.1,a więc będą finansowane włącznie ze środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich.

Dodatkowe możliwości finansowania w ramach FEM (Funduszy Europejskich dla Mazowsza) zostaną wskazane w rozdziale IX Planie Finansowym LSR.

Przedstawienie przedsięwzięć realizowanych w ramach RLKS.

W ramach Celu 1 przewidziano do realizacji cztery przedsięwzięcia::

Przedsięwzięcie P. 1.1 Poprawa oferty gastronomicznej, noclegowej oraz około turystycznej i rekreacyjnej - przedsięwzięcie polega na podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej przez osoby fizyczne oraz rozwoju istniejących przedsiębiorstw prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą. Powinny być to operacje zgodne z celem 1 takie jak np. rozszerzenie oferty turystycznej, lub około turystycznej. Przedsięwzięcie odpowiada zakresowi wsparcia z PS WPR: rozwój przedsiębiorczości, w tym rozwój biogospodarki lub zielonej gospodarki w szczególności:

- a. podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej przez osoby fizyczne,
- b. rozwijanie pozarolniczej działalności gospodarczej.

Przedsięwzięcie P. 1.2 Gospodarstwa agroturystyczne oraz edukacyjne – w ramach przedsięwzięcia będą wspierane pozarolnicze funkcje małych gospodarstw polegające na tworzeniu lub rozwoju gospodarstw agroturystycznych lub edukacyjnych. Przedsięwzięcie odpowiada zakresowi wsparcia z PS WPR: rozwój pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych w szczególności w zakresie:

- a. gospodarstw agroturystycznych,
- b. zagród edukacyjnych.

Przedsięwzięcie P. 1.3 Infrastruktura turystyczna przyjazna środowisku – przedsięwzięcie polegać ma na wsparciu małej infrastruktury turystycznej z naciskiem na projekty mające w pozytywny sposób oddziaływać na środowisko. Przedsięwzięcie jest skierowane dla JSFP i odpowiada zakresowi wsparcia z PS WPR: poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej.

Przedsięwzięcie P. 1.4 Realizacja operacji mających na celu ochronę dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego - przedsięwzięcie polegać ma na wsparciu działań organizacji pozarządowych, instytucji kultury i parafii w zakresie podtrzymywania tradycji i zwyczajów naszego dziedzictwa kulturowego oraz ochrony przyrody. Przedsięwzięcie odpowiada zakresowi wsparcia z PS WPR : ochrona dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego polskiej wsi.

Przedsięwzięcie P. 1.5 Realizacja przedsięwzięć promujących obszar – w ramach przedsięwzięcia będą wspierane inicjatywy dotyczące organizacji wydarzeń promocyjnych takich jak pikniki, festyny, festiwale artystyczne i koncerty, wydawania publikacji dot. obszaru, budowania świadomości o zasobach i bogactwie obszaru. W ramach przedsięwzięcia zaplanowano realizację projektu partnerskiego i operacji własnej w zakresie budowy marki lokalnej. Przedsięwzięcie odpowiada zakresowi wsparcia z PS WPR: włączenie społeczne seniorów, ludzi młodych lub osób w niekorzystnej sytuacji.

Przedsięwzięcie P. 1.6 Krótkie łańcuchy żywnościowe operacje polegają na tworzenie lub rozwój partnerstwa rolników w zakresie sprzedaży produktów rolnych konsumentom bez udziału pośredników, z wyłączeniem podmiotów prowadzących handel detaliczny z przeznaczeniem dla konsumenta finalnego. Przedsięwzięcie

odpowiada zakresowi wsparcia z PS WPR: rozwój współpracy poprzez tworzenie lub rozwijanie krótkich łańcuchów żywnościowych.

C.2. Zwiększenie integracji, współpracy i aktywności społeczności lokalnych

Przewidziano do realizacji następujące przedsięwzięcia:

Przedsięwzięcie P. 2.1 Poprawa dostępu do infrastruktury kulturalnej, integracyjnej i rekreacyjnej - w ramach przedsięwzięcia planowane są do realizacji operacje dotyczące ułatwiania dostępu do infrastruktury z wyłączeniem inwestycji infrastrukturalnych. Zrealizowane operacje w ramach przedsięwzięcia mogą posłużyć grupom w niekorzystnej sytuacji, ludziom młodym do ukończenia 25 roku życia czy seniorom. Przedsięwzięcie będzie realizowane w postaci projektu grantowego/naboru wniosków o przyznanie pomocy i odpowiada zakresowi wsparcia z PS WPR: poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej.

Przedsięwzięcie P. 2.2. Realizacja przedsięwzięć mających na celu integrację społeczności lokalnej i włączenie społeczne seniorów, ludzi młodych oraz osób w niekorzystnej sytuacji – w ramach tego przedsięwzięcia planowane są operacje związane włączenie społeczne seniorów, ludzi młodych lub osób w niekorzystnej sytuacji poprzez:

- a) realizację operacji nieinwestycyjnych na rzecz grup osób wymagających włączenia,
- b) realizację operacji inwestycyjnych przez podmioty świadczące usługi na rzecz grup osób wymagających włączenia w ramach swoich zadań ustawowych albo statutowych,

Przedsięwzięcie będzie realizowane w postaci projektu grantowego/naboru wniosków o przyznanie pomocy/operacji własnej LGD

Przedsięwzięcie P.2.3 Wspieranie edukacji liderów życia publicznego i społecznego- przedsięwzięcie polegać będzie na wspieraniu podmiotów w organizacji w zakresie wspierania lokalnych liderów i ludzi młodych poprzez organizację szkoleń, warsztatów, doradztwa, zajęć edukacyjnych. Przewidziano do realizacji projekty partnerskie międzynarodowe i operacje własne LGD, m.in. w zakresie włączanie w życie społeczne i publiczne młodzieży. Przedsięwzięcie odpowiada zakresowi wsparcia z PS WPR : kształtowanie świadomości obywatelskiej o znaczeniu zrównoważonego rolnictwa, gospodarki rolno-spożywczej, zielonej gospodarki, biogospodarki, wsparcie rozwoju wiedzy i umiejętności w zakresie innowacyjności, cyfryzacji lubi przedsiębiorczości, a także wzmacnianie programów edukacji liderów życia publicznego i społecznego, z wyłączeniem inwestycji infrastrukturalnych.

Przedsięwzięcie P.2.4 – Nowoczesne wsie i miasteczka - poprawa jakości życia – w ramach przedsięwzięcia zostanie udzielna wsparcie w ramach projektu grantowego na opracowanie 10 koncepcji Smart Villages, które będą mogły zostać przeznaczone do realizacji w ramach Interwencji I 10.10. - Infrastruktura na obszarach wiejskich oraz wdrożenie koncepcji inteligentnych wsi. Planu Strategicznego Wspólnej Polityki Rolnej 2023-2027. Koncepcje będą przygotowane w postaci projektu grantowego, gdzie przewidziano, iż wysokość pojedynczego grantu na sfinansowanie przygotowania jednej koncepcji inteligentnej wsi wynosi 4 tys. PLN. Wszystkie koncepcję zostaną opracowane w ramach jednego projektu grantowego, co pozwoli zaoszczędzić czas i podnieść jakość zaplanowanych koncepcji.

Zgodnie z zaproponowaną przez Komisję Europejską definicją Smart Villages (Inteligentne Wioski) należy rozumieć jako: „obszary wiejskie lub społeczności, które rozwijają się w oparciu o swoje silne strony i posiadany kapitał, poszukują nowych rozwiązań”, a także „wzmacniają tradycyjne i nowe sieci powiązań między interesariuszami oraz usługi za pomocą technologii cyfrowych i telekomunikacyjnych oraz innowacji i lepszego wykorzystania wiedzy”.

Uzupełnieniem działań w ramach komponentu wdrażanie LSR będą działania w ramach animacji obszaru realizowane przez LGD w ramach dostępnych środków z komponentu Zarządzenie LSR.

Powyższe działania będą skoncentrowane na przedsięwzięciach integracyjno-aktywizujące kierowanych do społeczności lokalnej. Wszystkie wydarzenia będą ogólnodostępne, co będzie potwierdzało inkluzywny charakter działalności LGD. Animacja obszaru będzie szczegółowo opisana w dokumencie plan komunikacji.

Wskaźniki.

Dla celu 1 przewidziano następujące wskaźniki rezultatu z PS WPR:

Wskaźnik rezultatu W.1.1 Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich (R37)

Definicja i cel: Kwantyfikacja liczby utworzonych i zabezpieczonych miejsc pracy (poprzez np. wsparcie wymiany pokoleniowej) we wspieranych projektach.

Jednostka miary: Liczba utworzonych miejsc pracy.

Uwagi Liczba utworzonych miejsc pracy w przeliczeniu na pełne etaty. Wskaźnik będzie liczony w momencie zakończenia danej operacji

Przedsięwzięcia realizujące wskaźnik:

- Przedsięwzięcie P. 1.1 Poprawa oferty gastronomicznej, noclegowej oraz około turystycznej i rekreacyjnej
- Przedsięwzięcie P. 1.2 Gospodarstwa agroturystyczne oraz edukacyjne

Wskaźnik rezultatu W.1.2 Łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR. (R.41P)

Definicja i cel: Określenie ilościowe udziału ludności wiejskiej objętej interwencjami mającymi na celu poprawę dostępu do usług i infrastruktury, w tym do łączy szerokopasmowych.

Jednostka miary: liczba osób.

Przedsięwzięcia realizujące wskaźnik:

- Przedsięwzięcie P. 1.3 Infrastruktura turystyczna przyjazna środowisku
- Przedsięwzięcie P. 1.5 Realizacja przedsięwzięć promujących obszar

Wskaźnik rezultatu W.1.3 Promowanie włączenia społecznego (R.42): liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego.

Definicja i cel: Określenie liczby uczestników wspieranych projektów z zakresu integracji społecznej.

Jednostka miary: liczba osób.

Przedsięwzięcia realizujące wskaźnik: Przedsięwzięcie P. 1.4 Realizacja operacji mających na celu ochronę dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego

Wskaźnik rezultatu W.1.4 Lepsza organizacja łańcucha dostaw: odsetek gospodarstw uczestniczących w grupach producentów, organizacjach producentów, lokalnych rynkach, krótkich cyklach łańcucha dostaw i systemach jakości objętych wsparciem WPR. (R.10PR)

Definicja i cel: Ilościowe określenie zasięgu interwencji promujących organizację łańcucha dostaw przy wsparciu WPR.

Jednostka miary: Liczba gospodarstw/rolników.

Przedsięwzięcie realizujące wskaźnik: Przedsięwzięcie P. 1.6 Produkty lokalne - krótkie łańcuchy żywnościowe

Dla celu 2 przewidziano następujące wskaźniki rezultatu:

Wskaźnik rezultatu W.2.1 Łączenie obszarów wiejskich w Europie **R.41PR** : odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR.

Definicja i cel: Określenie ilościowe udziału ludności wiejskiej objętej interwencjami mającymi na celu poprawę dostępu do usług i infrastruktury, w tym do łączy szerokopasmowych.

Jednostka miary: liczba osób.

Uwagi/zastrzeżenia: Wskaźnik dotyczy potencjalnych beneficjentów w gminach lub na danym obszarze (np. objętym działaniem LGD). Ludność wiejska tj. liczba mieszkańców obszarów wiejskich (zgodnie z definicją obszarów wiejskich stosowana w PS WPR dla podejścia LEADER/RLKS), na których operacja/inwestycja będzie oddziaływała (np. liczba mieszkańców określonego obszaru).

Przedsięwzięcie realizujące wskaźnik: Przedsięwzięcie P. 2.1 Poprawa dostępu do infrastruktury kulturalnej, integracyjnej i rekreacyjnej

Wskaźnik rezultatu W.2.2 Promowanie włączenia społecznego (R.42): liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego.

Definicja i cel: Określenie liczby uczestników wspieranych projektów z zakresu integracji społecznej.

Jednostka miary: liczba osób.

Uwagi/zastrzeżenia: Wskaźnik będzie mierzony na podstawie informacji od Beneficjentów.

Przedsięwzięcie realizujące wskaźnik: Przedsięwzięcie P. 2.2 Realizacja przedsięwzięć mających na celu integrację społeczności lokalnej i włączenie społeczne seniorów, ludzi młodych oraz osób w niekorzystnej sytuacji

Wskaźnik rezultatu W.2.3 Poprawa realizacji celów dzięki wiedzy i innowacjom (R.1.): liczba osób korzystających z doradztwa, szkoleń, wymiany wiedzy lub biorących udział w grupach operacyjnych europejskiego partnerstwa innowacyjnego (EPI) wspieranych w ramach WPR, by zwiększyć zrównoważoną efektywność gospodarczą, społeczną, środowiskową, klimatyczną i w zakresie gospodarowania zasobami.

Definicja i cel: Określenie liczby uczestników wspieranych projektów z zakresu wzmocnienie programów edukacji liderów życia publicznego i społecznego.

Jednostka miary: liczba osób.

Uwagi/zastrzeżenia: Wskaźnik będzie mierzony na podstawie informacji od Beneficjentów.

Przedsięwzięcie realizujące wskaźnik: Przedsięwzięcie P. 2.3 Wspieranie edukacji liderów życia publicznego i społecznego

Wskaźnik rezultatu W.2.4 Inteligentna przemiana gospodarki wiejskiej (R.40): Liczba wspieranych strategii inteligentnych wsi.

Definicja i cel: Określenie ilości strategii lub projektów Smart Villages opracowanych i/lub wdrożonych przy wsparciu WPR.

Jednostka miary: Liczba strategii.

Przedsięwzięcie realizujące wskaźnik: Przedsięwzięcie P. 2.4 Nowoczesne wsie i miasteczka - poprawa jakości życia

Rozdział VII Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru

Ogólna charakterystyka wewnętrznej organizacji pracy LGD

Najważniejszym dokumentem regulującym pracę LGD jest statut LGD. W statucie zawarto wszystkie podstawowe rozwiązania regulujące pracę LGD oraz jego organów. Statut został przyjęty przez Walne Zebranie Członków LGD i to do jego kompetencji należy jego zmiana.

Na podstawie § 22 statutu, zgodnie z art. 33 ust 3 lit d rozporządzenia 2012/1060 do kompetencji rady należy wybór operacji i ustalanie kwoty wsparcia oraz przedstawianie wniosków podmiotowi odpowiedzialnemu za ostateczną weryfikację kwalifikowalności przed ich zatwierdzeniem. Wybór operacji dokonywany jest w formie uchwały Rady, podjętej zwykłą większością głosów przy obecności co najmniej połowy członków uprawnionych do głosowania.

Zgodnie z § 21 Statutu, Zarząd przygotowuje ogłoszenie o naborze opracowuje procedury wyboru oraz kryteria wyboru operacji. Procedury i kryteria wyboru operacji są opracowane w sposób przejrzysty i niedyskryminujący, pozwalają uniknąć konfliktu interesów i zapewniają, aby żadna pojedyncza grupa interesu nie kontrolowała decyzji w sprawie wyboru.

W regulaminie Rady wskazano, iż żadna pojedyncza grupa interesu nie kontroluje decyzji w sprawie wyboru operacji oraz zapewniono sposób postępowania w przypadku wystąpienia konfliktów interesu.

Skrócony opis postępowania, z operacjami w przypadku LSR finansowanej z PS WPR.

Podejście klasyczne – operacje realizowane przez podmioty inne niż LGD oraz operacje własne. Podstawa prawna przepisy art. 17 i 18 b ustawy o rozwoju lokalnym kierowanym przez społeczność.

1. LGD uzgadnia z SW termin składania wniosków, w celu zachowania terminów wynikających z przepisów, LGD występuje o uzgodnienie terminu, na co najmniej miesiąc przed planowanym rozpoczęciem naboru wniosków;
2. Po akceptacji przez SW terminu naboru LGD podaje do publicznej na swojej stronie internetowej ogłoszenie o naborze wniosków o przyznanie pomocy nie później niż 14 dni przed dniem planowanego rozpoczęcia terminu składania tych wniosków.
3. Termin składania wniosków o przyznanie pomocy nie powinien być krótszy niż 14 dni i dłuższy niż 60 dni. W uzasadnionych przypadkach termin składania wniosków o przyznanie pomocy może zostać wydłużony, co skutkuje koniecznością zmiany regulaminu naboru wniosków.
4. Ogłoszenie o naborze wniosków zawiera co najmniej:
  - 1) nazwę LGD oraz zarządu województwa;
  - 2) przedmiot naboru wniosków o wsparcie;
  - 3) informację o podmiotach uprawnionych do ubiegania się o wsparcie na wdrażanie LSR;
  - 4) termin, miejsce oraz formę składania wniosków o wsparcie;
  - 5) miejsce publikacji regulaminu naboru wniosków o wsparcie;
  - 6) dane do kontaktu.

Uwaga. LGD, może zmienić regulamin naboru w sposób przewidziany w ustawie RLKS.

5. Wybór operacji:
  - 5.1. Ocena formalna przed skierowaniem wniosku do Rady przez pracowników Biura, kończąca się przekazaniem wniosków do oceny Rady - do 14 dni od zakończenia naboru
  - 5.2. Ocena zgodności operacji z LSR i lokalnymi kryteriami wyboru: na posiedzeniu Rady, zgodnie z kryteriami ustalonymi dla operacji
  - 5.3. Wpisanie wniosku na listę rankingową, ogłoszenie na stronie internetowej LGD i wysłanie powiadomień do wnioskodawców: w terminie 7 dni od dnia zakończenia wyboru operacji

- 5.4. Przekazanie Zarządowi Województwa wniosków wraz z uchwałami w terminie 7 dni od dnia zakończenia wyboru operacji
6. Protest. Wnioskodawcy przysługuje prawo wniesienia protestu od:
- negatywnego wyniku oceny spełnienia warunków udzielenia wsparcia na wdrażanie LSR albo
  - wyniku oceny spełnienia kryteriów wyboru operacji, na skutek, której operacja nie została wybrana, albo
  - wyniku wyboru operacji, na skutek, którego operacja nie mieści się w limicie środków przeznaczonych na udzielenie wsparcia na wdrażanie LSR w ramach danego naboru wniosków o wsparcie, lub ustalenia przez LGD kwoty wsparcia na wdrażanie LSR niższej niż wnioskowana.”

Wnioskodawcy mogą wnieść protest w terminie do 7 dni od dnia otrzymania informacji o wynikach oceny

Protest musi zawierać:

- 1) oznaczenie zarządu województwa właściwego do rozpatrzenia protestu;
- 2) oznaczenie wnioskodawcy;
- 3) numer wniosku o wsparcie oraz numer naboru wniosków o wsparcie;
- 4) wskazanie:
  - a) warunków udzielenia wsparcia na wdrażanie LSR lub
  - b) kryteriów wyboru operacji – z których oceną wnioskodawca się nie zgadza, wraz z uzasadnieniem, lub wskazanie, w jakim zakresie wnioskodawca nie zgadza się z ustaleniem przez LGD kwoty wsparcia na wdrażanie LSR niższej niż wnioskowana;
- 5) wskazanie zarzutów o charakterze proceduralnym w zakresie przeprowadzonej oceny, jeżeli zdaniem wnioskodawcy takie naruszenia miały miejsce, wraz z uzasadnieniem;
- 6) podpis wnioskodawcy lub osoby upoważnionej do jego reprezentowania, z załączeniem oryginału lub kopii dokumentu poświadczającego umocowanie takiej osoby do reprezentowania tego wnioskodawcy.
7. W przypadku wniesienia protestu niespełniającego wymogów formalnych, o których mowa w ust. 2, lub zawierającego oczywiste omyłki LGD wzywa wnioskodawcę do jego uzupełnienia lub poprawienia w nim oczywistych omyłek, w terminie 7 dni, licząc od dnia otrzymania wezwania, pod rygorem pozostawienia protestu bez rozpatrzenia i pouczając wnioskodawcę o możliwości wniesienia skargi do sądu administracyjnego na zasadach określonych

Projekty grantowe

Nabór na projekt grantowy ogłaszany jest przez Zarząd Województwa zgodnie z przepisami ustawy PS WPR oraz zapisami dokumentów: Wytyczne podstawowe w zakresie pomocy finansowej w ramach Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027 oraz Wytyczne szczegółowe w zakresie przyznawania wypłaty i zwrotu pomocy finansowej w ramach Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027 dla interwencji I.13.1 LEADER/Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność (RLKS).

Wniosek o Przyznanie Pomocy na projekty grantowy LGD składa do SW. Złożenie wniosku o przyznanie pomocy i wniosku o płatność oraz ich zmiana lub wycofanie, a także wymiana korespondencji, wykonywanie innych czynności dotyczących postępowania oraz zawieranie umów o przyznaniu pomocy odbywa się za pomocą systemu IT. Jeżeli wniosek o przyznanie pomocy lub wniosek o płatność nie został złożony za pomocą systemu IT, SW pozostawia dany wniosek bez rozpatrzenia.

Projektem grantowym jest operacja, w której LGD udziela grantów na realizację zadań służących osiągnięciu celu tej operacji przez grantobiorców. Grantobiorcą jest podmiot publiczny albo prywatny wybrany w drodze otwartego konkursu ogłoszonego przez LGD w ramach realizacji projektu grantowego. Grantobiorcą nie może być podmiot wykluczony z możliwości otrzymania wsparcia w ramach programu. Wybór grantobiorców do realizacji zadań w ramach projektu grantowego następuje w sposób konkurencyjny po przyznaniu pomocy na projekt grantowy. Procedury wyboru grantobiorców zatwierdzane są przez SW.

Projekty grantowe mogą składać się z zadań:

- jednorodnych, powtarzalnych,
  - różnorodnych, komplementarnych względem siebie (uzupełniających się, dopełniających się),
  - stanowiących kombinację dwóch powyższych rodzajów
- które realizowane w sposób jednoczesny lub skoordynowany przynoszą wartość dodaną.

Grantem są środki finansowe programu, które LGD powierzyła grantobiorcy na podstawie umowy na realizację zadań służących osiągnięciu celu projektu grantowego.

Refundacja kosztów/grantów poniesionych przez LGD w formie grantów uzależniona jest od prawidłowości realizacji zadań przez grantobiorców. Odpowiedzialność za prawidłową realizację zadań w ramach projektu grantowego ponosi LGD. Stosunki między LGD i grantobiorcą reguluje umowa o powierzenie grantu.

Umowa o powierzenie grantu określa co najmniej:

- 1) zadania grantobiorcy służące osiągnięciu celu projektu grantowego;
- 2) kwotę grantu i wkładu własnego grantobiorcy;
- 3) warunki przekazania i rozliczenia grantu;
- 4) zobowiązanie do zwrotu grantu – w przypadku wykorzystania go niezgodnie z celem projektu grantowego;
- 5) zobowiązanie grantobiorcy do poddania się kontroli przeprowadzanej przez LGD lub inne podmioty lub instytucje do tego uprawnione lub na zlecenie tych podmiotów lub instytucji.

LGD odpowiada w szczególności za:

- 1) realizację projektu grantowego zgodnie z założonym celem;
- 2) przygotowanie i przekazanie SW procedur wyboru i oceny grantobiorców uwzględniających kryteria wyboru grantobiorców w ramach projektów grantowych, wraz z procedurą ustalania lub zmiany tych kryteriów;
- 3) wybór grantobiorców na podstawie kryteriów, o których mowa w pkt 2;
- 4) zawieranie z grantobiorcami umów o powierzenie grantu;
- 5) rozliczanie wydatków poniesionych przez grantobiorców;
- 6) monitorowanie realizacji zadań przez grantobiorców;
- 7) kontrolę realizacji zadań przez grantobiorców;
- 8) odzyskiwanie grantów – w przypadku ich wykorzystania niezgodnie z celem projektu grantowego.

Sposób ustanawiania i zmiany kryteriów.

Kryteria wyboru operacji zostaną opracowane i uchwalone przez Zarząd LGD. Kryteria te będą ewoluowały w czasie, co będzie mogło powodować potrzebę ich zmiany lub pewnej modyfikacji do zmieniających się uwarunkowań i potrzeb. Kryteria wyboru operacji dotyczące wszystkich działań preferują wnioskodawców, którzy złożyli fiszkę projektu przed ukazaniem się ogłoszenia o konkursie. Kryteria wyboru operacji pt. podejmowanie działalności gospodarczej preferują operacje, które zakładają wniesienie wkładu własnego, stworzenie dodatkowego miejsca pracy oraz utworzenie miejsc pracy dla osób z grup defaworyzowanych wskazanych w Strategii. Kryteria wyboru operacji pt. rozwijanie działalności gospodarczej preferują operacje, które zakładają wniesienie wyższego od wymaganego wkładu własnego i stworzenie większej ilości miejsc pracy oraz utworzenie miejsc pracy dla osób z grup defaworyzowanych wskazanych w Strategii. Wszystkie kryteria są przejrzyste i niedyskryminujące, a jednocześnie pozwalają na zróżnicowanie projektów pod kątem ich zgodności z przyjętymi wskaźnikami, co ułatwi wskazanie operacji, które w największym stopniu pozwolą osiągnąć założone w strategii cele.

W przypadku komponentu wdrażanie LSR przewidują następujące warunki dostępu:

- powiązanie wnioskodawcy z obszarem objętym LSR,
- zgodność operacji z LSR:
- legalność – zgodność projektu operacji z przepisami prawa,
- w przypadku działalności gospodarczej - uzasadnienie ekonomiczne
- W przypadku operacji dotyczących obiektów zabytkowych – zapewnienie, iż obiekt jest zabytkiem (np. wpisany do Rejestru zabytków lub ewidencji zabytków),

- W przypadku operacji realizowanych w partnerstwie - udział co najmniej 2 podmiotów;
- W przypadku operacji realizowanych w ramach gospodarstw agroturystycznych - koncepcja wdrożenia systemów jakości wiejskiej bazy noclegowej oraz rozwoju usług czasu wolnego i gospodarki doświadczeń oraz przystąpienie do organizacji zrzeszającej kwaterodawców wiejskich nie później niż w dniu złożenia wniosku o płatność
- W przypadku operacji realizowanych w ramach zagród edukacyjnych - koncepcja rozwoju usług czasu wolnego i gospodarki doświadczeń oraz przystąpienie do Ogólnopolskiej Sieci Zagród Edukacyjnych prowadzonej przez CDR O/Kraków nie później niż w dniu złożenia wniosku o płatność

Kryteria wyboru, będą co najmniej dotyczyły następujących zagadnień:

- zapewniające racjonalne gospodarowanie zasobami lub ograniczające presję na środowisko,
- dedykowane dla mieszkańców obszarów wiejskich, wykluczonych społecznie ze względu na przynależność do grup zdiagnozowanych jako grupy w niekorzystnej sytuacji oraz dla młodzieży i osób starszych
- realizowane w partnerstwie (np. współpraca różnych grup interesu, sektorów itp.),
- zintegrowane (łącznie różne dziedziny, tematyki, gospodarki, w celu kompleksowego zaspokojenia zdiagnozowanych potrzeb społeczności).
- innowacyjne, gdzie innowacja jest określona na poziomie LSR (z uwzględnieniem stopnia rozwoju danego obszaru).

Innowacyjność i inkluzyjność w kryteriach wyboru operacji

1) Innowacyjność:

Zgodnie z definicją w dokumentacji konkursowej, przez innowacyjność rozumie się zmianę mającą na celu wdrożenie nowego na obszarze objętym LSR lub znacząco udoskonalonego produktu, usługi, procesu, organizacji lub nowego sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych (kontekst lokalny). Stopień oryginalności zmian:

- Kreatywne – powstają w wyniku autorskiego pomysłu, dotyczą nowych produktów, usług, procesów lub organizacji.
- Imitujące - wzorowane na wcześniej powstałych produktach, usługach, procesach lub organizacji. Dotyczące nowego sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych.
- Pozorne – w rzeczywistości nie są to innowacje w skali LSR. Są to jedynie drobne zmiany oferujące rzekome nowości

Kryteria oceny operacji pod kątem innowacyjności są najbardziej skomplikowane, dostarczają też wielu różnych problemów interpretacyjnych, dlatego też przy ocenie innowacyjności trzeba sobie odpowiedzieć na poszczególne pytania:

1. Nowość - Czy produkt lub usługa czy sposób rozwiązywania problemów jest zupełnie nowy, czy też opiera się na istniejących już rozwiązaniach? Innowacyjność zwykle kojarzy się z czymś zupełnie nowym i oryginalnym.
2. Wpływ - Jakie zmiany wprowadza dany produkt, usługa lub pomysł na wdrożenie? Czy może on znacząco wpłynąć na życie ludzi lub rozwój obszaru?
3. Skuteczność - Czy dany pomysł lub produkt jest w stanie osiągnąć zamierzone cele? Czy jest to skuteczne rozwiązanie dla konkretnego problemu?
4. Wyjątkowość - Czy dany pomysł lub produkt wyróżnia się na tle konkurencji? Czy ma on unikalne cechy lub przewagę w stosunku do innych podobnych produktów?
5. Potencjał rozwoju - Czy dany pomysł lub produkt ma potencjał na przyszły rozwój lub ulepszanie? Czy istnieje szansa na dalszy rozwój lub dostosowanie produktu do zmieniających się potrzeb rynku?

Warto zauważyć, że innowacyjność to nie tylko sama idea, ale również sposób jej wdrożenia i zdolność do osiągnięcia sukcesów. Ostateczna ocena innowacyjności zależy od wielu czynników, ale powyższe pytania stanowią punkt wyjścia, na ich podstawie zostanie opracowane pięć subkryteriów oceny innowacyjności (każde z nich będzie oceniane w sposób 0/1)

2) Inkluzywność:

Inkluzywność rozumiana jest, jako powszechność, dostępność dla każdego członka społeczności (przeciwieństwo ekskluzywności); w aspekcie integracyjno-aktywizującym.

Inkluzywność – będzie oceniana poprzez udzielenie odpowiedzi na zestaw pytań;

1. Czy operacja nie ma ograniczonych odbiorców? Podstawą realizacji zasady inkluzyjności są operacje skierowane dla wszystkich przedstawicieli lokalnych społeczności. Owszem założenia operacji mogą wprowadzać ograniczenia w uczestnictwie np. jakiś poziom wiedzy czy umiejętności, ale muszą wynikać z charakteru operacji.
2. Czy operacja jest zaprojektowana z myślą o grupach w niekorzystnej sytuacji?
3. Czy operacja będzie w odpowiedni sposób promowana, tak aby jak najwięcej osób mogło skorzystać?

Powyższe pytania stanowią punkt wyjścia, na ich podstawie zostanie opracowane trzy subkryteria oceny inkluzyjności (każde z nich będzie oceniane w sposób 0/1). Minimalna ocena aby projekt został uznany za inkluzyjny to co najmniej 2 pkt w tym 1 za pytanie pierwsze jest obowiązkowy

Projekty grantowe w LSR (smart village, operacje własne oraz operacje realizowanych w partnerstwie z partnerami spoza obszaru)

W ramach LSR Krainy Rawki Projekty grantowe przewidziano do realizacji w **Celu C1 i C.2** w ramach, zarówno jako przygotowanie koncepcji SV jak i projekt grantowy związany z Realizacją przedsięwzięć mających na celu integrację społeczności lokalnej i włączenie społeczne seniorów, ludzi młodych oraz osób w niekorzystnej sytuacji.

W tym projekcie może zostać zastosowana metoda „odwróconego grantu”, gdzie najpierw LGD podpisze z Samorządem Województwa umowę na projekt grantowy a dopiero potem zostanie ogłoszony nabór grantobiorców na poszczególne części projektu lub „tradycyjne” podejście, gdzie wybór Grantobiorców zostanie dokonany przed złożeniem wniosku.

Projekt grantowy składa się z zadań podobnych lub kilku zadań komplementarnych składających się na jedną spójną operację. Minimalna wartość projektu grantowego to 40 000 pln, maksymalna wartość określono na poziomie 500 000 PLN.

Kosztami kwalifikowalnymi projektu grantowego są granty, tj. środki finansowe przeznaczone na realizację danego zadania powierzonego do realizacji grantobiorcy.

Projekty grantowe w zakresie przygotowania koncepcji inteligentnych wsi:

- Procedura wyboru grantobiorców do przygotowania koncepcji inteligentnej wsi nie będzie się różnić od procedury wyboru grantobiorców w ramach innych projektów grantowych.
- Kryteria wyboru muszą zapewnić odpowiedniej jakości finansowanych w ramach projektu grantowego koncepcji.
- Koncepcja zawiera w szczególności:
  - opis procesu opracowania koncepcji, w tym przeprowadzenia ze społecznością obszaru konsultacji wyników prac partnerstwa,
  - uproszczoną analizę SWOT obszaru objętego tą koncepcją,
  - plan włączenia społeczności w późniejszą ewentualną realizację tej koncepcji, z uwzględnieniem roli sołtysa lub rady sołectkiej w tym procesie,
  - listę projektów, które składać się będą na realizację tej koncepcji, uwzględniających komponent cyfrowy lub środowiskowy lub klimatyczny.

- Rozwiązania te powinny:
- uwzględniać użycie technologii cyfrowych i telekomunikacyjnych lub lepsze wykorzystanie wiedzy,
- wykazywać korzyść dla lokalnej społeczności, m.in. w zakresie poprawy jakości życia, podniesienia jakości usług lokalnych lub bezpieczeństwa, poszanowania środowiska i klimatu, problemów dotyczących niedoinwestowania, starzejącego się społeczeństwa, wyludnienia, niewystarczającej ilości miejsc pracy, przepaści cyfrowej.

Dodatkowo zgodnie z zapisami PS WPR w ramach projektów grantowych zostaną przygotowane koncepcje Smart Villages (Inteligentne Wsie).

Powyższe koncepcje będą obejmowały następujące elementy:

- oddziaływania zrealizowanego projektu na rozwój miejscowości,
- zastosowania komponentów cyfrowych,
- określenia dalszego funkcjonowania projektu, w tym dodatkowe źródła finansowania.
- kompleksowości i dojrzałości proponowanych rozwiązań,
- innowacyjności,
- wskazania wymiaru ekonomicznego projektu.

Będą przygotowane jako oddolne koncepcje z maksymalnym zaangażowaniem społeczności danej miejscowości lub grupy miejscowości. Wsparcie na koncepcję SV ograniczono do 4 tyś PLN na jedną koncepcję, wsparcie na projekt grantowy ograniczono do 200 000 PLN.

Rozdział VIII Plan działania

Zwięzła charakterystyka przyjętego harmonogramu osiągnięcia poszczególnych celów i wskaźników wskazująca czas realizacji kluczowych efektów wdrażania LSR.

Proces realizacji LSR wyznacza kilka czynników, po pierwsze zainteresowanie lokalnej społeczności, które utrzymuje się od kilku na lat na bardzo wysokim poziomie, po drugie uregulowania wynikające z przepisów, wytycznych, PS WPR oraz zapisów umowy ramowej.

Planowane do osiągnięcia kwoty w ramach kamieni milowych to I kamień 900 000 EUR; drugi kamień to 1 800 000, konieczne jest zaplanowanie postępu w realizacji LSR z pewnym „zapasem”, po to aby uniknąć problemów z realizacją kamienia milowego, gdy będzie dużo rozwiązanych umów. Ze względu na powyższe dla pierwszego kamienia milowego powinno być zakontraktowane min. 1 000 000 Euro, dla drugiego 2 000 000 EUR.

Duże obawy, ale też i nadzieje są związane z przejściem na składanie i obsługę wniosków wyłącznie przez system teleinformatyczny ARiMR.

Na początku realizacji LSR będzie postawiony nacisk na uruchomienie naborów dla JSFP, które najszybciej powinny odnaleźć się w nowych warunkach związanych z realizacją LSR.

Pierwszym ogłoszonym naborem będzie nabór w ramach Przedsięwzięcie P. 1.3 Infrastruktura turystyczna i rekreacyjna przyjazna środowisku na całą kwotę 400000 EUR, planowane jest jego ogłoszenie najwcześniej jak to będzie możliwe, a więc około II kwartału 2024 r. Na początku roku 2025 będzie ogłoszony nabór dla osób podejmujących/rozwijających działalność gospodarczą. Przedsięwzięcie P. 1.1 Poprawa oferty gastronomicznej, noclegowej oraz około turystycznej na całą kwotę 600000 . A w drugim kwartale nabory na projekty grantowe i projekty partnerskie, w przypadku obu rodzajów operacji wymienionych powyżej jest dość skomplikowany sposób realizacji, wymagający też sporego zaangażowania po stronie LGD, dlatego też nie będą ogłaszane kolejne nabory wniosków w roku 2025.

Pozostałe nabory zostaną przeprowadzone w pierwszym i drugim kwartale 2026, tak aby zapewnić wykonanie II kamienia milowego. W roku 2027 i 2028 przewidziane jest ogłaszanie naborów wyłącznie w ramach kwot pozostały przedsięwzięciach, z możliwością przesunięć pomiędzy nimi. W 2029 nie jest przewidywane ogłaszanie naborów przez LGD, będzie zwiększone zapotrzebowanie na pomoc LGD w rozliczaniu projektów.

Formularz 2: Plan działania

CEL	lata	do 31.12.2024		do 31.12.2025		do 31.12.2026		do 31.12.2027		do 31.12.2028		do 31.12.2029		Program
	Nazwa wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	
C.1.	Rozwój turystyki przyjaznej środowisku w oparciu o lokalne zasoby przyrodnicze i kulturowe													
Przedsięwzięcie P. 1.1 Poprawa oferty gastronomicznej, noclegowej oraz około turystycznej i rekreacyjnej	liczba operacji	2 operacje	10%	8 operacji	40%	20 operacji	100%	20 operacji	100%	20 operacji	100%	20 operacji	100%	PS WPR
Przedsięwzięcie P. 1.2 Gospodarstwa agroturystyczne oraz edukacyjne	liczba operacji	0 operacji	0%	0 operacji	0%	2 operacje	66%	3 operacje	100%	3 operacje	100%	3 operacje	100%	PS WPR
Przedsięwzięcie P. 1.3 Infrastruktura turystyczna przyjazna środowisku	liczba operacji	0	0%	10 operacji	100%	10 operacji	100%	10 operacji	100%	10 operacji	100%	10 operacji	100%	PS WPR
Przedsięwzięcie P. 1.4 Realizacja operacji mających na celu ochronę dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego	liczba operacji	0	0%	0	0%	0	0%	5 operacji	100%	5 operacji	100%	5 operacji	100%	PS WPR
Przedsięwzięcie P. 1.5 Realizacja przedsięwzięć promujących obszar	liczba operacji	0	0%	0	0%	0	0%	2 operacje	50%	2 operacje	50%	4 operacje	100%	PS WPR
Przedsięwzięcie P. 1.6 Produkty lokalne - krótkie łańcuchy żywnościowe	liczba operacji	0	0%	0	0%	0	0%	2 operacje	100%	2 operacje	100%	2 operacje	100%	PS WPR

Wskaźnik rezultatu W.1.1 R37 Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich: nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR.	Liczba utworzonych miejsc pracy	2	-	8	-	20	-	20	-	24	-	24	-	PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.1.2 R.41PR Łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR.	Liczba osób	0	-	0	-	10000	-	20000	-	30000	-	40000	-	PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.1.3 R.42 Promowanie włączenia społecznego: liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego.	liczba osób	0	-	0	-	0	-	0	-	1000	-	1000	-	PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.1.4 R.10PR Lepsza organizacja łańcucha dostaw: odsetek gospodarstw uczestniczących w grupach producentów, organizacjach producentów, lokalnych rynkach, krótkich cyklach łańcucha dostaw i systemach jakości objętych wsparciem WPR.	Liczba gospodarstw/rolników	0	-	0	-	0	-	0	-	10	-	10	-	PS WPR
CEL	lata	do 31.12.2024		do 31.12.2025		do 31.12.2026		do 31.12.2027		do 31.12.2028		do 31.12.2029		Program
	Nazwa wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	
C2	Zwiększenie integracji, współpracy i aktywności społeczności lokalnych													
Przedsięwzięcie P. 2.1 Poprawa dostępu do infrastruktury kulturalnej, integracyjnej i rekreacyjnej	Liczba operacji	2	25%	4	50%	8	100%	8	100%	8	100%	8	100%	PS WPR
Przedsięwzięcie P. 2.2 Realizacja przedsięwzięć mających na celu integrację społeczności lokalnej i włączenie społeczne seniorów, ludzi młodych oraz osób w niekorzystnej sytuacji	Liczba operacji	0	0	0	0	5	100%	5	100%	5	100%	5	100%	PS WPR

Przedsięwzięcie P. 2.3 Wspieranie edukacji liderów życia publicznego i społecznego	Liczba operacji	2	50%	2	50%	4	100%	4	100%	4	100%	4	100%	PS WPR
Przedsięwzięcie P. 2.4 Nowoczesne wsie i miasteczka - poprawa jakości życia	Liczba operacji	0	0%	0	0%	10	100%	10	100%	10	100%	10	100%	PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.2.1 R.41PR Łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR.	liczba osób	0 osób	-	0 osób	-	1500 osób	-	2000 osób	-	2000 osób	-	2000 osób	-	PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.2.2 R.42 Promowanie włączenia społecznego: liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego.	liczba osób	0	-	0	-	0	-	0	-	1000	-	1000	-	PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.2.3 R.1PR Poprawa realizacji celów dzięki wiedzy i innowacjom: liczba osób korzystających z doradztwa, szkoleń, wymiany wiedzy lub biorących udział w grupach operacyjnych europejskiego partnerstwa innowacyjnego (EPI) wspieranych w ramach WPR, by zwiększyć zrównoważoną efektywność gospodarczą, społeczną, środowiskową, klimatyczną i w zakresie gospodarowania zasobami.	liczba osób	0 osób	-	0 osób	-	0 osób	-	0 osób	-	3000 osób	-	3000 osób	-	PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.2.4 R.40 Inteligentna przemiana gospodarki wiejskiej: liczba wspieranych strategii inteligentnych wsi.	Liczba strategii	0 strategii	-	0 strategii	-	10 strategii	-	10 strategii	-	10 strategii	-	10 strategii	-	PS WPR

Rozdział IX Budżet LSR

Lokalna Strategia Rozwoju będzie monofunduszowa, zostanie finansowana jedynie ze środków Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027, będzie realizowana w ramach Interwencji I.13.1 Leader/RLKS. Wysokość budżetu wynika z Załącznika nr 4 do regulaminu konkursu na wybór LSR, gdzie został określony sposób ustalania budżetu LSR w zależności od liczby mieszkańców.

Dla strategii realizowanej w ramach PS WPR będą przewidziane dwa kamienie milowe, które zostały szczegółowo opisane w rozdziale VIII.2 Wyszczególnienie kamieni milowych realizacji LSR

Budżet na wdrażanie LSR (2 250 000 EUR) jest nieznacznie mniejszy niż dla perspektywy PROW 2014-2020 (2 358 550).

Formularz 3: Budżet LSR

PLANOWANA WYSOKOŚĆ ŚRODKÓW NA WDRAŻANIE LSR I ZARZĄDZANIE LSR				
Zakres wsparcia	Program/Fundusz			Środki ogółem (EUR)
	PS WPR	EFRR*	EFS+*	
Wdrażanie LSR (art. 34 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 2021/1060)	2 250 000			2 250 000
Zarządzanie LSR (art. 34 ust. 1 lit. c rozporządzenia nr 2021/1060)	512 500			512 500
Razem	2 762 500,00			2 762 500,00

* Wysokość środków danego funduszu na RLKS dostępnych dla LGD w danym województwie będzie wyższa o wartość wkładu krajowego, którego procentowy udział w tej kwocie jest określony dla danego FEW.

** W wierszu odpowiadającemu danemu EFSI, z którego LSR nie będzie finansowana, należy wstawić wartość „0”.

Formularz 4: Plan wykorzystania budżetu LSR

fundusz	środki zakontraktowane (w Euro) do:													
	31.12.2024		31.12.2025		30.06.2026		31.12.2026		31.12.2027		31.12.2028		31.12.2029	
	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR
EFRR	22500	10%	675000	30%	1000	44%	150000	66%	190000	84%	22500	100%	22500	100%
OW	0				000		0		0		00		00	
EFS+														
EFRR														
RAZEM	22500	10%	675000	30%			150000	66%	190000	84%	22500	100%	22500	100%
M	0						0		0		00		00	

Opis procesu monitorowania i ewaluacji.

Monitoring to systematyczne zbieranie informacji, które pozwolą ocenić, czy realizowane przedsięwzięcia są zgodne z planem i przyczynią się do osiągnięcia zamierzonych celów i rezultatów. Monitoring prowadzony jest w trakcie realizacji przedsięwzięć w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju i bada trzy elementy: harmonogram, budżet i rezultaty.

Ewaluacja to ocena jakościowa podejmowanych przedsięwzięć służących osiągnięciu celu i wskaźników LSR. Proces monitoringu i ewaluacji są względem siebie niezależne, choć pozostają w ścisłym związku, gdyż dotyczą tych samych zagadnień.

1) Monitoring

Monitoring realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju LGD Kraina Rawki stanowi równoległy do jej wdrażania, ciągły i rutynowy proces wymagający zbierania i analizy danych oraz raportowania wyników w określonych przedziałach czasowych. Dla sprawnej jego realizacji, przyjmuje się, iż proces monitorowania, z uwagi na charakter prowadzonych działań, w sposób ciągły i na bieżąco, prowadzony będzie przez biuro LGD. Natomiast w odstępach półrocznych dokonywana będzie przez Zarząd analiza wyników prac w zakresie monitoringu, aby wprowadzić działania naprawcze i ograniczyć ryzyko ponownego ich wystąpienia. Jako metodę raportowania przyjmuje się pisemne sprawozdania nt. postępów w realizacji LSR. Niezbędnych danych do opracowania niniejszych raportów dostarczać będzie Zarządowi biuro LGD. Treść sprawozdań, zgodnie z zasadą jawności działania LGD, będzie podawana do wiadomości publicznej za pośrednictwem strony internetowej Stowarzyszenia. Zagadnienia podlegające na monitorowaniu w zakresie realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju wraz z rozpatrywanymi kryteriami: stopień realizacji LSR – poziom osiągania przyjętych wskaźników produktu– i rezultatu, realizacja budżetu – stopień wydatkowania budżetu w ramach przydzielonych środków na– funkcjonowanie LGD, projektów realizowanych przez beneficjentów, projektów grantowych, operacji własnych, projektów realizowanych w partnerstwie oraz partnerskich, zgodność wydatkowania środków pod kątem osiągniętych wskaźników, harmonogram realizowanych działań (dotyczy naborów wniosków o przyznanie pomocy,– realizacja projektów grantowych) stopień wykorzystania środków, liczba osób korzystających z doradztwa. Głównym narzędziem badawczym w procesie monitoringu wdrażania LSR będzie ankieta monitorująca, kierowana do wszystkich beneficjentów operacji (każdorazowo po przeprowadzonym działaniu), podejmowanych w ramach realizacji strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność objętego PS WPR na lata 2023-2027. Wypełnienie niniejszej ankiety, przekazywanej beneficjentom przez biuro Stowarzyszenia po uzyskaniu informacji od Instytucji Wdrażającej o wystawieniu zlecenia płatności, będzie obowiązkowe dla wszystkich podmiotów, które otrzymały wsparcie finansowe na realizację działań za pośrednictwem LGD. Wprowadzając elementy innowacyjności, poza tradycyjną, drukowaną formą ankiety będzie możliwość wypełnienia ww. dokumentu w formie e-ankiety, posiłkując się w tym celu aplikacją on-line. Ta forma monitoringu usprawni kontrolę nad ich wypełnianiem, umożliwiając nam, jako administratorom, śledzenie ilości napływających ankiet przy jednoczesnym pozyskiwaniu sumarycznych z nich zestawień. Bezpośredni nadzór nad zbieraniem danych z ww. ankiet sprawować będzie biuro LGD. Ponadto monitoringiem objęte będą działania biura LGD realizowane w ramach Strategii. Przygotowane będą półroczne sprawozdania, uwzględniające aktywność biura w zakresie: liczby zorganizowanych szkoleń i doradztwa przeprowadzonych przez pracowników biura w– zakresie realizacji LSR (lista obecności), liczbę informacji dotyczących realizacji LSR zamieszczonych na stronie internetowej dla– mieszkańców (liczba wejść na stronę LGD), kluczowe wnioski z działalności organów LGD.

Ponadto z racji prowadzonych naborów wniosków o przyznanie pomocy w ramach realizacji projektów grantowych, celem kontroli prawidłowej i terminowej ich realizacji, pracownicy LGD dokonywać będą wizytacji w miejscach realizacji poszczególnych zadań grantowych.

2) Ewaluacja

Ewaluacja to ocena jakości podejmowanych działań w celu ich lepszego zrozumienia, usprawnienia i dostosowania do potrzeb grupy odbiorców. W przypadku LSR ewaluacja to obiektywna ocena wszystkich jej etapów, tj. planowania, realizacji i mierzenia rezultatów. Powinna ona dostarczyć rzetelnych i przydatnych informacji pozwalając wykorzystać zdobytą w ten sposób wiedzę w procesie decyzyjnym. Ewaluacja pozwala na zgromadzenie danych i opinii pomagających w udoskonaleniu realizacji LSR i ocenie jej efektów a także określeniu stopnia zgodności z przyjętymi na etapie planowania założeniami. Stwierdzenie rozbieżności między założonymi i realnie osiąganymi rezultatami będzie wiązało się z koniecznością modyfikacji realizowanych działań.

Dzięki działaniom ewaluacyjnym można wskazać:

- słabe i mocne strony przedsięwzięć realizowanych w ramach LSR,
- powiązania pomiędzy zdiagnozowanymi problemami a osiąganymi rezultatami,
- kierunek i zakres modyfikacji harmonogramu lub budżetu.

Stąd ewaluacja wymaga gotowości i otwartości do wymiany opinii i elastyczności w dostosowaniu kolejnych działań zgodnie z rekomendacjami uzyskanymi w trakcie oceny. Ze względu na termin przeprowadzania ewaluacji względem LSR możemy wyróżnić:

- ewaluację wstępną (ex-ante) – przeprowadzaną jest w trakcie planowania LSR. Jej podstawowym zadaniem jest ocena, na ile planowana interwencja z punktu widzenia potrzeb (sektora, beneficjentów) jest spójna w zakresie planowanych celów i sposobów ich realizacji, diagnoza potrzeb i oczekiwań grupy docelowej, identyfikacja potencjalnych trudności w kontekście społecznym, gospodarczym, prawnym.

- ewaluację bieżącą (on-going), która przeprowadzana jest w trakcie realizacji Strategii, jednak w przeciwieństwie do ewaluacji mid-term nie jest określony jej dokładny moment realizacji. Ewaluacja on-going przeprowadzana jest np. w przypadku, gdy monitorowanie ujawniło odchylenia od założonych wartości wskaźników. Jej efektem jest identyfikacja barier w realizacji celów.

- ewaluację końcową (ex-post) - przeprowadzaną po zakończeniu realizacji Strategii, poddającą ocenie skuteczność i efektywność interwencji, jej trafność i użyteczność, a także stopień realizacji założonych celów. Tego typu ewaluacja może stanowić cenne źródło informacji użytecznych przy planowaniu kolejnych interwencji. Głównym celem przeprowadzonej ewaluacji jest ocena działań określonych w LSR realizowanych przez LGD Kraina Rawki biorąc pod uwagę adekwatność i użyteczność tych działań w efektywnym wydatkowania środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich, w zgodzie z założeniami i kierunkami rozwoju nakreślonymi w Lokalnej Strategii Rozwoju.

Ponadto celem ewaluacji jest: ocena LSR tj. spójność diagnozy, celów, przedsięwzięć i rezultatów oraz trafność doboru wskaźników, zdiagnozowanie słabych i mocnych stron oferowanego wsparcia i wypracowanie sposobu ich rozwiązania, ocena stosowanych rozwiązań proceduralnych przyjętych w LSR oraz modelu funkcjonowania LGD, analiza postępów realizacji strategii, w tym analiza stanu kontraktowania i wydatkowania środków (poziom produktów), analiza LSR pod kątem możliwości osiągnięcia założonych celów (poziom rezultatów), badanie poziomu innowacyjności realizowanych przedsięwzięć. Ewaluacja będzie miała charakter hybrydowy a organem odpowiedzialnym za jej przeprowadzenie będzie Zarząd. Ewaluacja zewnętrzna daje obiektywność badania i możliwość wykorzystania wiedzy i umiejętności specjalistów w zakresie ewaluacji, a rolą pracowników biura będzie planowanie badań i ich bieżąca realizacja.

Wyniki ewaluacji Zarząd będzie zobowiązany przedstawić w formie raportu z badania ewaluacyjnego. Sporządzony raport ma na celu wykazać informacje o stanie zaawansowania realizacji poszczególnych działań oraz zaprezentować poziom osiągniętych wskaźników, a w szczególności: zakres osiągniętych wskaźników dla celów LSR, ocenę wartości wskaźników produktu, rezultatu dla każdego przedsięwzięcia, analizę aktualności celów strategicznych w stosunku do analizy SWOT analizę zasadności ilości przedsięwzięć i ich zakresów oraz wskaźników, zebranie uwag do członków Zarządu i pracowników LGD nt. funkcjonowania LGD szczególnie w trakcie naboru oraz uwag zgłaszanych przez Beneficjentów, zebranie uwag od członków LGD nt. funkcjonowania

partnerstwa, wnioski dotyczące modyfikacji struktur i procesów wdrażania LSR, wnioski dotyczące aktualizacji oraz ewentualnych zmian w LSR.

Plan ewaluacji dla LSR LGD Kraina Rawki:

a. przedmiot ewaluacji

Przedmiotem ewaluacji jest ocena skuteczności i efektywności realizacji LSR a w szczególności osiągnięte rezultaty i postępy w realizacji celów. Przedmiot ewaluacji będzie obejmował diagnozę czynników, które miały wpływ na proces wdrażania LSR tj. efekt rzeczowy i finansowy postępu i sposobu realizacji LSR oraz zadań wykonanych przez LGD Kraina Rawki pod kątem ich skuteczności, efektywności i trafności w stosunku do założeń przyjętych w LSR. Ewaluacji poddane zostaną wskaźniki rezultatu, produktu wskazane w formularzu Cele i wskaźniki LSR – rozdział VI.

b. pytania kluczowe

W jakim stopniu podjęte przedsięwzięcia przyczynią się do osiągnięcia założonych celów w LSR?

- Jak przebiega wdrażanie LSR oraz jakie są mocne strony a jakie pojawiły się zagrożenia dla osiągniętych celów LSR? Jakie podjęto środki zaradcze?

- Czy realizowane przedsięwzięcia w ramach LSR prowadzone są z zachowaniem zasady efektywności i racjonalności tzn. czy nakłady finansowe równoważą płynące z nich korzyści?

- Czy realizowane przedsięwzięcia są zgodne z oczekiwaniami i potrzebami grupy odbiorców?

c. dobór kryteriów ewaluacji

Przyjęte kryteria ewaluacji Trafność – ocena stopnia, w jakim przyjęte cele LSR odpowiadają rzeczywistym potrzebom i oczekiwaniom grupy odbiorców Efektywność – ocena, czy realizowane przedsięwzięcia są optymalne tj. czy nakłady finansowe i czasowe równoważą korzyści z nich wynikające Skuteczność – ocena stopnia, w jakim zostały osiągnięte cel główny i cele strategiczne oraz ich wskaźniki w stosunku do przyjętych założeń w.

d. dobór metod badawczych oraz próby badawczej

Sposób pomiaru skuteczności i efektywności wdrażania LSR oraz poszczególnych wskaźników rezultatu, produktu i oddziaływania zostanie oparty na:

- 200 ankietach wypełnianych (telefonicznie, e-mailowo i bezpośrednio) przez mieszkańców gmin obszaru LGD Kraina Rawki, w tym z grupy odbiorców po zakończeniu poszczególnych przedsięwzięć badających poziom zadowolenia z otrzymanego wsparcia oraz oceny zmian, jakie dokonały się w aspekcie warunków życia mieszkańców i gospodarowania na obszarze LGD po wdrożeniu LSR

- 10 wywiadów kwestionariuszowych z członkami Zarządu LGD, Rady LGD, pracownikami biura LGD, i 20 wywiadów swobodnych z wybranymi beneficjentami w celu opracowania rekomendacji w zakresie realizacji LSR, - 4 zogniskowane wywiady grupowe przeprowadzone na podstawie opracowanego scenariusza, jako uzupełnienie wymienionych powyżej narzędzi.

Dane źródłowe:

- Typ ilościowy - dane ilościowe będą pochodziły z wykorzystania aplikacji on-line oraz ze źródeł danych takich jak: sprawozdania, wyniki monitoringu.

- Typ jakościowy - dane jakościowe natomiast pochodzą będą z analiz opinii, wyników obserwacji, wywiadów kwestionariuszowych i swobodnych, grup fokusowych, ankiet ewaluacyjnych.

e. harmonogram

Prace ewaluacyjne obejmują obszar, na którym wdrażana będzie LSR dla LGD Kraina Rawki i obejmują:

- Ewaluacja ex-ante (marzec-kwiecień 2024)

- Ewaluacja ex-post - podsumowująca całość okresu wdrożenia LSR (2029)

- Ewaluacja on-going w trakcie wdrażania LSR w celu identyfikacji barier realizacji poszczególnych celów oraz osiągnięcia tzw. kamieni milowych zaplanowanych na 30 czerwca 2026 r. i 31 grudnia 2027 r.

f. forma prezentacji wyników.

Forma prezentacji wyników Na podstawie uzyskanych wyników prac ewaluacyjnych przygotowany zostanie raport, który będzie upubliczniony (zamieszczony na stronie internetowej LGD Kraina Rawki). Raport dotyczy okresu planowania, realizacji LSR, tj. od 2023 roku do końca 2029 roku.

Sposób wykorzystania wyników z ewaluacji i analizy danych monitoringowych.

Monitoring i ewaluacja LSR są kluczowymi elementami skutecznego procesu jej wdrażania, zapewniającymi pozyskanie informacji na temat postępów prowadzonych działań, w głównej mierze w kontekście realizacji przyjętych celów strategicznych i operacyjnych. Stanowią równocześnie narzędzia kontroli i oceny, umożliwiające korektę nieprawidłowości w procesie wdrażania LSR, poprzez wprowadzenie niezbędnych modyfikacji i uaktualnień przy realizacji opracowanej Strategii.

Podstawowymi aktami prawnymi na podstawie których będzie robiona ewaluacja są rozporządzenie wykonawcze komisji (UE) 2022/1475 z dnia 6 września 2022 r. ustanawiające szczegółowe zasady wdrażania rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/2115 w odniesieniu do ewaluacji planów strategicznych WPR oraz dostarczania informacji na potrzeby monitorowania i ewaluacji oraz wytyczne dotyczące ewaluacji w LEADER Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Wykaz wykorzystanej literatury

1. Bank Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego
2. Europejski Zielony Ład, Komisja Europejska, Bruksela, 2019 r
3. Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej
4. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030: Rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony, Warszawa 2019 4.
5. Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030
6. Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego 2030+

Słowniczek:

EFROW – Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich

FEW – fundusze europejskie dla województwa

FEM – fundusze europejskie dla Mazowsza

PS WPR – Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027

ARiMR – Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa

SW – samorząd województwa, reprezentowany przez zarząd województwa

LSR – strategia rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność, o której mowa w ustawie RLKS

ARiMR – Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa

RLKS – rozwój lokalnym z udziałem lokalnej społeczności

ustawa PS WPR – ustawa z dnia 8 lutego 2023 r. o Planie Strategicznym dla Wspólnej Polityki Rolnej

grupa interesu - grupa jednostek połączonych więzami wspólnych interesów lub korzyści;

grupy w niekorzystnej sytuacji - grupy społeczności lokalnej, będące w trudnej sytuacji, w tym osoby doświadczające ubóstwa, wykluczenia społecznego lub dyskryminacji w wielu wymiarach lub zagrożone takimi zjawiskami;

kryteria - kryteria wyboru LSR, o których mowa w art. 9 ust. 2 pkt 2 ustawy RLKS;

LGD - lokalna grupa działania, o której mowa w art. 4 ustawy RLKS;

warunki dostępu - warunki, o których mowa w art. 5 ust. 1 i 3 ustawy RLKS oraz warunki wyboru określone w niniejszym regulaminie;

Wdrażanie „LSR” – wsparcie, o którym mowa w art. 34 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 2021/1060;